

018.002004

Programmabegroting 2019

en meerjarenraming 2020-2022

2 oktober 2018

Colofon

Gemeente Súdwest-Fryslân
Postbus 10.000
8600 HA Sneek
(0515) 48 90 00
www.sudwestfryslan.nl

Versie: 2 oktober 2018

Leeswijzer

De gemeenteraad geeft ieder jaar voor alle taken en activiteiten in een begroting aan welke financiële middelen hiervoor beschikbaar zijn (baten) en hoe we deze middelen inzetten (lasten). De begroting bestaat uit een aantal onderdelen:

1. Bestuurlijke hoofdlijnen

We brengen de beleidskeuzes in beeld in samenhang met de financiële hoofdlijnen. We leggen een relatie met de ambities en de wijzigingen ten opzichte van de kadernota (gemeenteraad, 12 juli 2018) lichten we toe. Zo is op hoofdlijnen een presentatie van lasten en baten mogelijk in meerjarenperspectief.

2. Beleidsprogramma

Er is een opdeling in het programmaplan en de paragrafen:

- **Programmaplan.** Er zijn drie programma's. We geven de ambities en per programma de speerpunten en kosten aan. We gebruiken hiervoor de drie W-vragen: "Wat willen we bereiken?", "Wat gaan we daarvoor doen?", "Wat mag het kosten?". Ook vermelden we per programma de richtinggevende beleidsdocumenten. Verder geven we een toelichting op onder andere de onderdelen Algemene dekkingsmiddelen en Overhead en de Mutaties in de reserves. Het zijn verplichte onderdelen van de begroting.
- **Paragrafen**
We geven in enkele paragrafen op specifieke onderdelen een toelichting. Het gaat hier om: lokale heffingen, weerstandsvermogen en risicobeheersing, onderhoud kapitaalgoederen, financiering, bedrijfsvoering, verbonden partijen en grondbeleid. Het zijn verplichte onderdelen van de begroting.

3. Financiële begroting

In aanvulling op overzichten die al in het programmaplan en de paragrafen zijn opgenomen, geven we aanvullende financiële overzichten en lichten dit toe. Voor een deel nemen we overzichten in de bijlagen op. De overzichten zijn in veel gevallen verplichte onderdelen van de begroting.

4. Bijlagen

Er zijn meerdere bijlagen opgenomen. Het gaat onder meer om overzichten van de reserves en voorzieningen, het investeringsprogramma, de subsidieontvangers en het EMU-saldo.

Inhoudsopgave

Leeswijzer	3
Inhoudsopgave	5
Aanbiedingsbrief.....	7
1. Bestuurlijke hoofdlijnen	8
1.1 Vooraf	8
1.2 Bestuurlijke ambities	8
1.3 Vertrekpunt: Begroting 2018.....	9
1.4 Aanpassingen structurele effecten.....	10
1.5 Aanpassingen incidentele effecten	22
1.6 Financieel eindbeeld begroting	26
1.7 Ontwikkeling reservepositie	26
2. Beleidsbegroting.....	29
2.1 Vooraf	29
2.2 Programmaplan	29
2.2.1 Programma 1: Sociaal	31
2.2.2 Programma 2: Ruimte.....	36
2.2.3 Programma 3: Bestuur.....	41
2.2.4 Overzichten.....	44
2.2.5 Mutaties reserves	46
2.3 Paragrafen	47
2.3.1 Paragraaf 1 Lokale Heffingen.....	48
2.3.2 Paragraaf 2 Weerstandvermogen en risicobeheersing	54
2.3.3 Paragraaf 3 Onderhoud kapitaalgoederen	59
2.3.4 Paragraaf 4 Financiering	67
2.3.5 Paragraaf 5 Bedrijfsvoering	73
2.3.6 Paragraaf 6 Verbonden partijen	76
2.3.7 Paragraaf 7 Grondbeleid.....	83

3.	Financiële begroting	87
3.1	Vooraf	87
3.2	Overzicht van baten en lasten en de toelichting.....	87
3.3	Uiteenzetting van de financiële positie en de toelichting	89
3.4	Overzicht van geraamde baten en lasten per taakveld.....	89
	 Bijlagen	 91
Bijlage A	Geprognoseerde balans bij de Programmabegroting 2019	92
Bijlage B	Berekening en meerjarenoverzicht EMU-saldo.....	93
Bijlage C	Investeringsprogramma	94
Bijlage D	Overzicht reserves en voorzieningen	96
Bijlage E	Overzicht van de baten en lasten per taakveld	101
Bijlage F	Overzicht subsidieontvangers	102
Bijlage G	Indicatoren naar programma en paragrafen.....	105
Bijlage H	Meerjarenoverzicht Algemene Uitkering 2018-2021.....	107

Aanbiedingsbrief

Voor u ligt de Programmabegroting 2019 en de Meerjarenraming 2020-2022. Voor ons is het de eerste begroting in deze bestuursperiode, die op 2 januari van dit jaar begon.

Toen hebben we, met de presentatie van het coalitieakkoord *Súdwest-Fryslân ontwikkelt en verduurzaamt*, onze ambities voor de periode 2018-2022 kenbaar gemaakt. Veel van deze ambities hebben we nu ook financieel ingevuld.

Wij zijn dan ook verheugd u een mooi investeringsprogramma te kunnen presenteren, over de volle breedte van onze samenleving: van sport tot economie, van veiligheid tot zorg, en van infrastructuur tot sociaal domein.

Vanzelfsprekend hebben we bij het opstellen van deze cijfers goed geluisterd naar de signalen uit de samenleving en de aanbevelingen die we van uw raad kregen tijdens de behandeling van de kadernota, in juli van dit jaar. Dat we deze signalen en aanbevelingen konden honoreren is vooral ook uw eigen verdienste. In de afgelopen jaren, die vooral in het teken stonden van bezuinigen, heeft u een behoedzaam financieel beleid gevoerd.

Mede daardoor is onze gemeente financieel gezond. In deze begroting hebben we een aantal eerdere bezuinigingen ongedaan kunnen maken. Zo zien we af van een starttarief voor het Wmo-vervoer. Daarnaast is er op verschillende terreinen weer geld te besteden. We noemen een aantal voorbeelden.

In het **Programma Sociaal** is er geld voor onder andere:

- het onderwijs;
- het verder ontwikkelen van het sociaal domein;
- het onderhoud van kunstgrasvelden;

Binnen het **Programma Ruimte** zetten we onder andere in op:

- handhaving van de regels in de milieuwetgeving;
- meer onkruidbestrijding;
- de beveiliging van spoorwegovergangen;
- het energieneutraal maken van het gemeentelijk vastgoed;
- nieuwbouw van de eigen buitendienst, in Bolsward

In het **Programma Bestuur** en de **Overzichten** gaat het onder andere om:

- kansen voor jonge hoogopgeleide mensen om voor de gemeente aan de slag te gaan;
- verduurzaming van het wagenpark en de verschillende gebouwen voor de eigen huisvesting;

Een volledig overzicht vindt u in Hoofdstuk 2. We merken hierbij op dat we dit kunnen doen zonder de belastingen te verhogen, anders dan met de inflatie (van 2,4 procent). Wel hebben we de afvalstoffenheffing verhoogd. Dit als gevolg van hogere rijksbelastingen op de afvalverwerking en investeringen in de circulaire economie (duurzaamheid).

Ontwikkelagenda 2018-2022

Naast de Programmabegroting is er de Ontwikkelagenda waarmee we een vervolg geven aan de meerjarige opzet voor cofinanciering van projecten. De huidige investeringsruimte is € 18,8 miljoen. Van dit bedrag wordt nu € 5,7 miljoen bestemd voor de binnenstad van Bolsward, de ontwikkeling van bedrijventerrein De Hemmen III, projecten in het IJsselmeerkustgebied en investeringen in het kader van de Sportcarroussel in Sneek.

Deze begroting biedt samen met de plannen uit de Ontwikkelagenda volop mogelijkheden om verder te werken om onze dorpen en steden leefbaar te houden, en mét en vóór onze inwoners stappen van betekenis te zetten die veel verder reiken dan de grenzen van ons eigen grondgebied.

Sneek, 2 oktober 2018

Burgemeester en wethouders van Súdwest-Fryslân

1. Bestuurlijke hoofdlijnen

1.1 Vooraf

Vorig jaar hebben we voor het eerst gewerkt met een Kadernota. Dit jaar is het de tweede keer, met het grote verschil dat we deze keer konden voortbouwen op een recent Hoofdlijnenakkoord. Deze Programmabegroting is de nadere invulling van de Kadernota 2019. Daarmee is het ook een eerste financiële uitwerking van het Hoofdlijnenakkoord 2018-2022.

1.2 Bestuurlijke ambities

Beleidsmatig

De ambities en speerpunten in deze begroting zijn overgenomen uit de Kadernota 2019. Ze zijn te vinden in hoofdstuk 2 van deze programmabegroting. De opgenomen ambities zijn het antwoord op de vraag "Wat willen we bereiken?". Doordat de ambities zich niet houden aan programmagrenzen, hebben we deze integraal opgenomen voorafgaand aan de programma's. In de programma's hebben we per hoofdtaakveld de speerpunten opgenomen. Deze beantwoorden de vraag "Wat gaan we daarvoor doen?". In deze begroting lichten we de speerpunten kort toe.

Financieel

De Programmabegroting 2019 is opgebouwd uit verschillende bronnen. Basis is de Programmabegroting 2018. Aanpassingen zijn ontstaan door de circulaire van het Rijk (maart- en meicirculaire). De septembercirculaire is nog niet verwerkt, omdat daarvoor de tijd te kort was.

We zijn er in geslaagd om voor 2019 een structureel sluitende begroting op te stellen. In deze begroting hebben we de structurele ontwikkelingen verwerkt die de komende jaren op ons af komen en waar we mee aan de slag willen. Net als vorig jaar willen we ook nu inzetten op een aantal incidentele zaken. Door die inzet komen we per saldo in de jaren 2019 tot en met 2021 uit op een tekort. Dit tekort kunnen we dekken uit onze algemene reserve. Die behoudt ook daarna een voldoende omvang.

In de begroting hebben we een groot aantal aanpassingen verwerkt. Deze komen voort uit de Kadernota 2019 of uit een organisatiebreed gehouden inventarisatie. Het is gelukt om een groot aantal wensen in te vullen. In het vervolg van dit hoofdstuk beschrijven we de aanpassingen en de financiële stand van zaken.

Samenhang met Ontwikkelagenda

Een deel van de ambities uit het Hoofdlijnenakkoord kunnen we in samenhang met de gemeentelijke Ontwikkelagenda 2018-2022 oppakken. We zien hier een sterke wisselwerking tussen de beschikbaarstelling van middelen binnen de begroting en de ruimte die de Ontwikkelagenda geeft. De financiële middelen in de Ontwikkelagenda zijn ook afhankelijk van de ruimte die we in de begroting hiervoor geven. Zo ligt er een verband met de ruimte voor ontwikkelmogelijkheden binnen het Investeringsprogramma, onderdeel Ontwikkelagenda (zie bijlage C) en de ruimte binnen de reserve voor het onderdeel bestemmingsreserve Ontwikkelagenda (zie bijlage D).

In de meerjarenraming hebben we bedragen opgenomen voor een aanvullende voeding van de Ontwikkelagenda. Het gaat om een bedrag van € 2 miljoen op het Investeringsprogramma in 2022 en een bedrag van € 500.000 in de jaarschijf 2022. In de raadsvoorstel m.b.t. de Ontwikkelagenda, dat we gelijktijdig met de Programmabegroting in november 2018 aan de raad voorleggen, gaan we nader in op de beschikbare ruimte en de opbouw daarvan.

De inzet vanuit de begroting wordt hierdoor mede beïnvloed door de inzet die vanuit de Ontwikkelagenda mogelijk is en visa versa. Ze zijn complementair aan elkaar.

1.3 Vertrekpunt: Begroting 2018

Financieel eindbeeld Programmabegroting 2018

De basis voor de Programmabegroting 2019 is de eindstand van de Programmabegroting 2018. Dit is de tabel die in de Programmabegroting 2018 is opgenomen in paragraaf 1.6 op pagina 18:

Financieel overzicht op hoofdlijnen (bedragen x € 1.000)	2019	2020	2021	2022
Eindpositie 2018 structureel	1.161	394	-108	171
Eindpositie 2018 incidenteel	-1.070	-1.061	0	0
Begroot jaarsaldo (in samenhang)	91	-667	-108	171

Nieuw hierbij is de jaarschijf 2022. De jaarschijf 2022 is € 278.000 gunstiger dan 2021. Dit wordt veroorzaakt door mutaties in de volgende structurele posten:

Toelichting hogere structurele ruimte 2022 ten opzichte van 2021 (bedragen x € 1.000)	Mutatie
- Lagere Algemene Uitkering volgens septembercirculaire 2017: - Lagere Integratie Uitkering Sociaal Domein volgens september circulaire 2017: - Lagere doorbetaling aan Empatec (door lagere Rijksmiddelen voor WSW): - Lagere afschrijvingslasten (uitgroei oude en ingroei nieuwe vanuit investeringsprogramma IP): - Nieuwe rentelasten vanuit investeringsprogramma (IP): - Lagere rentelasten van langlopende geldleningen: - Hogere raming baten van rioolheffingen: - Hogere raming lasten, overige zaken:	-336 -358 379 705 -140 -44 81 -9
Totaal:	278

Van Programmabegroting 2018 naar Programmabegroting 2019

De stand zoals hierboven weergegeven is de stand van de Programmabegroting 2018. In de komende paragrafen besteden we aandacht aan de aanpassingen die leiden tot de Programmabegroting 2019.

In de begroting hebben we de gevolgen van de meicirculaire verwerkt. Ook komen we terug op een aantal niet te realiseren bezuinigingen. We benoemen een aantal algemene mutaties. Deze zijn grotendeels al genoemd in de Kadernota 2019. Vervolgens geven we de mutaties weer voor de programma's Sociaal, Ruimte en Bestuur en de mutaties in de Overzichten.

Hierbij maken we onderscheid in aanpassingen met structurele effecten (paragraaf 1.4) en in aanpassingen met incidentele effecten (paragraaf 1.5). In paragraaf 1.6 geven we een totaaloverzicht van het financiële eindbeeld.

De aanpassingen in de begroting hebben invloed op de algemene reserve. In paragraaf 1.7 geven we inzicht in het meerjarig verloop daarvan.

1.4 Aanpassingen structurele effecten

In de Programmabegroting 2019 hebben we diverse structurele aanpassingen verwerkt. Hieronder geven we ze weer in een overzicht. Daarna geven we een toelichting op de verschillende posten.

Aanpassingen met structurele effecten (bedragen x € 1.000)	2019	2020	2021	2022
Startpositie structureel	1.161	394	-108	171
<u>a. Meicirculaire</u>				
1. Bij: Hogere Algemene Uitkering	6.855	8.566	9.945	11.157
2. Bij: Deel BTW-compensatiefonds ramen (50%, 45%, 40%, 35%)	1.325	1.192	1.060	927
3. Af: Volumegroei in het Sociaal Domein	0	-800	-1.200	-1.600
4. Af: Lagere inkomsten eigen bijdrage	-800	-800	-800	-800
5. Af: Stijging zorgkosten	-700	-700	-700	-700
6. Af: Deel bestemd voor WSW (regulier)	-600	-600	-600	-600
7. Af: Aanpassingen binnen het Sociaal Domein	-625	-625	-625	-625
8. Af: Taakmutatie Armoedebestrijding kinderen	-27	-27	-27	-27
Subtotaal	5.428	6.207	7.053	7.733
<u>b. Niet te realiseren bezuinigingen</u>				
1. Vanuit huidige situatie een starttarief introduceren	-132	-132	-132	-132
2. Boeteregeling leegstaande panden	-25	-25	-25	-25
3. Afstoten havens en campings etc.	-125	-125	-125	-125
4. Taakstelling parkeren	-100	-100	-100	-100
Subtotaal	-382	-382	-382	-382
<u>c. Mutaties Kadernota / Algemeen</u>				
1. Indexering van begrotingsposten	-615	-615	-615	-615
2. Jaarlijkse indexering belastingen	485	485	485	485
3. Loonsomontwikkeling 2019 (€ 2,9 miljoen)	-2.900	-2.900	-2.900	-2.900
4. Bijdrage Gemeenschappelijke Regelingen	-73	-166	-234	-400
5. Hanteren van reële tarieven en indexatie Wmo	-1.350	-1.350	-1.350	-1.350
6. Aanneemt: compensatie Wmo in meicirculaire 2019	1.350	1.350	1.350	1.350
7. Verhoging normbedragen bouwkosten OHV met 40%	-38	-77	-115	-153
8. Vervallen van inkomsten precariobelasting	0	0	0	-515
9. Administratieve verwerking (verschillen)	248	44	243	-404
Subtotaal	-2.893	-3.229	-3.136	-4.502
<u>d. Mutaties Programma Sociaal</u>				
1. Doordecentralisatie onderwijshuisvesting VO	0	-500	-500	-500
2. Vrijvallende middelen onderwijsachterstandenbeleid	248	286	286	286
3. Overname gymmaterialen	-198	-25	-25	-25
4. Onderhoud van kunstgrasvelden	-60	-60	-60	-60
5. Onderhoud van kunstbezit borgen	-30	-30	-30	-30
6. Uitbreiding formatie cultureel erfgoed / Cultuurcoaches	-60	-60	-60	-60
7. BTW-compensatie Stichting Sociaal Collectief	-50	-50	-50	-50
8. Regionale aanpak verwarde personen	-118	-101	-101	-101
Subtotaal	-269	-541	-541	-541

Aanpassingen met structurele effecten (bedragen x € 1.000)	2019	2020	2021	2022
e. Mutaties Programma Ruimte				
1. Formatie toezichthouders omgevingswet en milieuhandhaving	-150	-150	-150	-150
2. Begroting parkeerinkomsten	-300	-300	-300	-300
3. De Hemmen III (ontsluitingsweg e.d.)	0	-86	-86	-86
4. Havenontvangsten	-35	-35	-35	-35
5. Budget onderhoud waterwegen	-55	-55	-55	-55
6. Uitbreiding met zes van 11 Fountains	-72	-72	-72	-72
7. Onkruidbestrijding	-200	-200	-200	-200
8. Ziekten en plagen	-110	-110	-110	-110
9. LED in openbare verlichting	0	0	0	-9
10. Verduurzaming gemeentelijk vastgoed	-65	-65	-65	-65
11. Circulaire economie in de openbare ruimte	-65	-65	-65	-65
12. Subsidieregeling instandhouding cultureel erfgoed	-130	-130	-130	-130
13. Van afval naar grondstofinzameling	-200	-400	-400	-400
14. Stijging verwerkingskosten huishoudelijk afval	-255	-255	-255	-255
15. Reguliere vervanging ondergrondse inzamelvoorzieningen	-18	-18	-18	-18
16. Vervangen/herstellen vloestofdichte vloer milieustraat Sneek	-49	-49	-49	-49
17. De punten 13 t/m 16 opnemen in tarief afvalstoffenheffing	522	722	722	722
Subtotaal	-1.182	-1.268	-1.268	-1.278
f. Mutaties Programma Bestuur				
1. Budget procesgeld Gebiedsagenda Súdwesthoeke	-20	-20	-20	-20
2. Afname legesinkomsten in verband met reisdocumentendip	-194	-194	-194	-194
Subtotaal	-214	-214	-214	-214
g. Mutaties Overzichten				
1. Lagere algemene uitkering door leerlingendaling	-50	-100	-100	-100
2. Aanvulling centrale huisvesting	0	-20	-20	-20
3. Verduurzaming gebouwen nu nog buiten centrale huisvesting	0	0	-61	-61
4. Duurzame huisvesting buitendienst Bolsward	0	-505	-505	-505
5. Huisvesting buitendienst Bolsward in tarief afvalstoffenheffing	0	105	105	105
6. Huisvesting buitendienst Bolsward efficiencywinst	0	100	100	100
7. Verduurzaming wagenpark	-25	-25	-25	-25
8. Generatiepact	-250	-250	-250	-250
9. ICT Diensten	-100	-100	-100	-100
Subtotaal	-425	-795	-856	-856
Eindpositie structureel	1.224	172	548	132

Toelichting

In de begroting hebben we de uitkomsten van de meicirculaire van het Rijk verwerkt. Ook laten we een aantal niet te realiseren bezuinigingen vervallen. Uit de mutaties op de programma's blijkt waar we op willen inzetten. In de Kadernota 2018 hebben we al een aantal algemene autonome ontwikkelingen benoemd, waarvan we toen hebben aangegeven daar in de begroting rekening mee te willen gaan houden. Hierna geven we aan hoe een en ander nu is verwerkt in de begroting. Bij de beschrijving van de mutaties sluiten we zo veel mogelijk aan bij de volgorde van de programmabegroting.

a. Meicirculaire

In de Kadernota 2019 hebben we de mutaties uit de maartcirculaire beschreven, maar daarmee is toen niet de begroting aangepast. Daarna is de meicirculaire uitgekomen. De meicirculaire vervangt volledig de maartcirculaire. Dit leidt tot de volgende mutaties in de Programmabegroting en meerjarenraming:

a1: Hogere Algemene Uitkering

De meicirculaire 2018 is op 31 mei verschenen. We ontvangen in de komende jaren een hogere Algemene Uitkering van € 6,8 miljoen in 2019 oplopend naar € 11,2 miljoen in 2022. Een groot deel van deze hogere uitkering is bestemd voor het Sociaal Domein of voor taakmutaties. Bij de punten a3 t/m a8 en h1 komen we hier op terug.

a2: Deel BTW-compensatiefonds ramen (50%, 45%, 40%, 35%)

Er is een landelijk BTW-compensatiefonds. Indien gemeenten in een jaar minder op het BTW-compensatiefonds declareren, blijft aan het eind van het jaar een bedrag over in het fonds. Dat bedrag wordt via de algemene uitkering alsnog verdeeld over alle gemeenten. De afgelopen jaren was, bij wijze van voorschot, door het Rijk al een bedrag opgenomen in de algemene uitkering. Met ingang van 2019 wordt in de circulaire voorafgaand aan het begrotingsjaar geen rekening meer gehouden met deze bevoorschotting. Hiermee valt voor ons in de begroting een structurele ruimte van € 2,6 miljoen tot € 4,1 miljoen weg.

Dit geeft voor ons (en ook alle andere gemeenten) een groot tekort in de begroting, terwijl achteraf kan blijken dat er in werkelijkheid nog best wel een bedrag kan worden ontvangen. Omdat alle gemeenten hier mee worstelen, hebben de provincies een standpunt ingenomen hoe hiermee om te gaan. De provincie Fryslân heeft aangegeven te accepteren dat het bedrag van 2019 (in ons geval € 2,6 miljoen) in de meerjarenbegroting wordt opgenomen. Daarbij adviseert de provincie om hier voorzichtig mee om te gaan, bijvoorbeeld door 50% van de ruimte te ramen.

De VNG en onze externe adviseur Pauw hebben een duidelijke winstwaarschuwing afgegeven. Naar verwachting zal door de aantrekkende economie het beroep op het BTW-compensatiefonds de komende jaren veel groter zijn dan afgelopen jaren. We verwachten hierdoor dat de werkelijke te verdelen restant bedragen uit het compensatiefonds de komende jaren steeds verder zullen afnemen. Dit is voor ons extra reden om voorzichtig te begroten. Wij gaan in de begroting 2019 uit van 50% van het maximale bedrag van € 2,6 miljoen. Dit is conform advies van de provincie. In de meerjarenraming laten we dit elk jaar met nog eens 5% per jaar afnemen.

a3: Volumegroei in het Sociaal Domein

Vanaf 2020 moet de stijging van het aantal zorggebruikers (volumegroei) opgevangen worden binnen de accressen. We houden rekening met een kostenstijging als gevolg van de volumegroei van € 0,8 miljoen in 2020 oplopend naar € 1,6 miljoen in 2022.

a4/a5: Lagere inkomsten eigen bijdrage en Stijging zorgkosten

Het kabinet komt met een abonnementstarief van € 17,50 per vier weken voor huishoudens die gebruik maken van de Wmo-voorzieningen. Deze maatregel gaat in op 1 januari 2019.

Er zitten twee gevolgen aan deze maatregel:

- We ontvangen fors minder eigen bijdrage.
- De vraag naar zorg zal waarschijnlijk toenemen.

Op dit moment ontvangen wij ongeveer € 1,5 miljoen aan eigen bijdrage Wmo-voorzieningen. Dit bedrag zal flink afnemen. Het Rijk compenseert deze afname in de gestegen accressen. Wij schatten in dat de eigen bijdrage die wij zullen ontvangen zal dalen naar ongeveer € 700.000. Daardoor ontstaat een tekort van € 800.000 ten opzichte van de begroting.

De uitgaven door gemeenten aan Wmo-voorzieningen zullen, is de verwachting, als gevolg van deze maatregel ook nog eens fors toenemen. Dat komt omdat de prikkel voor veel mensen met midden- en hogere inkomens, om de ondersteuning zelf te regelen en te organiseren, voor een groot deel wegvalt. De stijging van deze zorgkosten is niet of nauwelijks te berekenen. Voorlopig gaan we uit van een stijging van 5%. Dat levert een hogere structurele last van € 700.000 op vanaf 2019.

a6: Deel bestemd voor WSW (regulier)

In de hogere algemene uitkering zit een bedrag van € 600.000 voor de WSW. Deze reguliere verhoging zetten we altijd 1 op 1 door naar Empatec.

a7: Aanpassingen binnen het Sociaal Domein

Voor het sociaal domein ontvangen we structureel € 625.000 extra. Dit bedrag gaan we o.a. gebruiken voor de versterking van de gebiedsteams (scholing en opleiding en extra capaciteit om knelpunten op te lossen). Op deze manier willen we de doorontwikkeling van de transformatie vormgeven en wachtlijsten voor inwoners voorkomen. In de kadernota is onze visie op de ontwikkelingen in het sociaal domein geschetst.

a8: Taakmutatie Armoedebestrijding kinderen

In de meicirculaire is een taakmutatie opgenomen voor Armoedebestrijding kinderen (€ 27.000 structureel vanaf 2019). Dit is een aanvulling op het reeds toegekende budget.

b. Niet te realiseren bezuinigingen

Bij de behandeling van de Programmabegroting 2018 (14 november 2017) hebben we ook gerapporteerd over de voortgang van de besparingen. Daarbij hebben we al aangegeven dat een aantal bezuinigingen lastig invulbaar zijn. In de Kadernota 2019 hebben we ons voornemen geuit om een viertal bezuinigingen te laten vervallen. In de begroting hebben we dit nu verwerkt.

b1: Vanuit huidige situatie een starttarief introduceren

Deze bezuinigingsmaatregel betrof het invoeren van een starttarief voor taxivervoer Wmo. We stellen voor om hiervoor geen starttarief in te voeren, omdat het de verwachting is dat meerdere mensen dan niet meer gebruik gaan maken van het vervoer. Ook willen we breder naar het onderwerp vervoer kijken. Dit doen we door te onderzoeken of er alternatieven zijn voor het Wmo-vervoer zoals het aanbod in vrijwilligersvervoer en het gebruik van het Openbaar Vervoer. Dit past bij het beleid om meer gebruik te maken van de voorliggende voorzieningen.

b2: Boeteregeling leegstaande panden

Het invoeren van een leegstandsverordening waarbij boetes worden opgelegd staat haaks op het huidige beleid waarbij pandeigenaren zijn aangeschreven om te stimuleren hun pand in te vullen. Momenteel zien we verschillende panden een nieuwe bestemming krijgen. Daarnaast kost het in- en uitvoeren van een leegstandsverordening veel tijd, energie en geld. Het gehele proces bevat onder meer het opzetten en bijhouden van een database leegstaande panden, het aanschrijven van eigenaren, voeren van gesprekken, planvorming voor en toetsing van panden voor geschikt gebruik, en het aandragen van geschikte gebruikers. De kosten kunnen nog veel meer oplopen wanneer pandeigenaren procederen tegen een leegstandsbeschikking. Als bezuinigingsmaatregel zal het invoeren van een leegstandsverordening niets opleveren. Daarom laten we dit als bezuinigingsmaatregel vervallen.

b3: Afstoten havens en campings etc.

De gedachte was om dit met name te realiseren door huurverhogingen van de Rakken. Door de verkoop van de Rakken is dit echter niet meer mogelijk. We hebben in 2017 een eenmalig resultaat gerealiseerd door die verkoop (€ 1,1 miljoen). Maar dit betekent wel dat de bezuiniging niet meer structureel kan worden ingevuld.

b4: Taakstelling parkeren

Deze taakstelling zal niet worden gerealiseerd. Er dreigt zelfs een nadeel. Dit komt omdat het begrote bedrag van parkeerinkomsten hoger geraamd is dan er werkelijk binnenkomt. Ook is er sprake van een betere naleving waardoor er minder boetes worden geïnd. De parkeervisie is nog niet door de raad vastgesteld. In de aangepaste versie zal ook rekening worden gehouden met deze nieuwe financiële omstandigheden.

c. Autonome ontwikkelingen vanuit de Kadernota / Algemeen

In de Kadernota hebben we een aantal grotere autonome ontwikkelingen benoemd. Deze onderwerpen komen hieronder weer aan de orde. Grotendeels vullen we het in zoals opgenomen in de Kadernota. Op enkele punten wijken we af. Ook zijn er nieuwe punten. Hieronder geven we een nadere toelichting.

c1: Indexering van begrotingsposten

Voor het eerst sinds jaren hebben we een algemene indexering over subsidie- en inkoopbudgetten kunnen doorvoeren. In de Kadernota hadden we ingezet op een algemene indexering van 1,4%, hetgeen overeen kwam met een structureel bedrag van € 850.000. Bij de nadere uitwerking moesten we constateren dat er onvoldoende ruimte is om daar volledig aan te voldoen. In de begroting is nu een bedrag van € 615.000 opgenomen. Met dit bedrag hebben we de subsidie- en inkoopbudgetten kunnen verhogen met 0,9%. Deze indexatie is in de begroting doorgevoerd. Circa 10% van het bedrag hebben we opzij gezet voor de indexatie van bouwkredieten. We zien dit als een eerste stap. In komende jaren willen we meer middelen vrijmaken voor de indexering van begrotingsposten.

c2: Jaarlijkse indexering belastingen

Dit betreft de reguliere indexering van de gemeentelijke belastingen. Geïndexeerd is met het inflatiepercentage van de algemene prijsontwikkeling (prijsmutatie BBP) zoals opgenomen in de meicirculaire 2018: 2,4%. Deze indexatie geldt voor: de Onroerende zaakbelastingen, de Roerende zaakbelasting, de forensenbelasting en de precario op terrassen.

c3: Loonsomontwikkeling 2019

In de Kadernota 2019 hebben we al aangegeven dat er een bedrag benodigd is van € 2,9 miljoen voor de loonsomontwikkeling. De percentages waar we toen van uit gingen kloppen nog steeds. Voor 2019 gaat het om de volgende percentages: voor de Cao-verhoging 3,0%, voor het ABP herstelplan 1,4%, en voor premies sociale lasten 0,15%. In totaal een stijging van 4,55%. Met een loonsom van € 53,9 miljoen komt dit uit op een bedrag van ca. € 2,45 miljoen. Daarnaast hebben we een bedrag opgenomen voor periodieken en garanties van ca. € 425.000.

In de meicirculaire is voor loonsomontwikkeling en prijspeilindexatie een bedrag opgenomen van € 3,5 miljoen. Dit komt in onze begroting overeen met de hier genoemde € 2,9 miljoen en de € 0,6 miljoen voor de indexatie (punt c1).

c4: Bijdrage Gemeenschappelijke Regelingen

Net als gemeenten hebben Gemeenschappelijke Regelingen te maken met kostenstijgingen. Voor de Veiligheidsregio Fryslân (VRF) betekent dat voor ons een hogere bijdrage van € 73.000 in 2019 oplopend naar € 312.000 in 2022. Voor de Fumo (Fryske Utfieringstsjinst Miljeu en Omjouwing) gaat het om een hogere bijdrage van € 88.000 vanaf 2020. Dit is € 87.000 lager dan waar we in de Kadernota 2019 nog van uit gingen.

c5/c6: Hanteren van reële tarieven en indexatie Wmo en compensatie Wmo in meicirculaire 2019

Het hanteren van reële tarieven en indexatie Wmo is door ons berekend op € 1.350.000 structureel vanaf 2019. In de begroting gaan we er van uit dat we via de Meicirculaire 2019 worden gecompenseerd voor deze prijsstijgingen. Het bedrag komt overeen met de compensatie die we in 2018 ontvingen.

c7: Verhoging normbedragen bouwkosten OHV (onderwijshuisvesting) met 40%

De VNG adviseert gemeenten om de normbedragen voor de nieuwbouw van scholen eenmalig te verhogen met 40%. De reden hiervoor is dat de jaarlijkse indexering van de normbedragen over de afgelopen jaren de werkelijke prijsontwikkelingen in de markt niet goed blijkt te hebben gevolgd. Daarom is een eenmalige verhoging noodzakelijk om te kunnen bouwen op het basisniveau. De VNG verwerkt deze correctie in de modelverordening Voorzieningen huisvesting onderwijs per 2019. Gemeenten kunnen er vanuit gaan dat hiermee de normbedragen in hun verordening marktconform zijn. Deze actualisering van de normbedragen betreft enerzijds een aanpassing aan gestegen kosten en anderzijds gaat het om de vertaling van nieuw beleid met betrekking tot onder andere duurzaamheid.

c8: Vervallen van inkomsten precariobelasting

Tot en met 2021 mogen gemeenten precariobelasting heffen op kabels en leidingen. Van de ontvangen belasting hebben we € 515.000 opgenomen als baten in onze begroting. Met ingang van 2022 mogen we de precariobelasting niet meer heffen. Dat betekent dat met ingang van 2022 de structurele baat van € 515.000 moet vervallen.

c9: Administratieve verwerking (verschillen)

Dit betreft afwijkingen die zijn ontstaan in de (meerjaren)begroting 2019 ten opzichte van 2018 als gevolg van de administratieve verwerking in de nieuwe begroting. Deze verschillen komen pas naar voren wanneer alle wijzigingen in de begroting zijn doorgevoerd en de kapitaallasten opnieuw zijn doorgerekend. Voor 2019 gaat het om een verschil van ca. 0,1% van het begrotingstotaal.

Daarnaast zijn er enkele verschuivingen tussen structureel en incidenteel. Ook deze verschuivingen zijn hier opgenomen. Dit deel is een uitwisseling met k3, de incidentele administratieve verwerking.

d. Mutaties Programma Sociaal

Hieronder zijn de structurele mutaties opgenomen die betrekking hebben op Programma Sociaal.

d1: Doordecentralisatie onderwijshuisvesting VO

Uit een onderzoek naar de doordecentralisatie is gebleken dat er breed draagvlak is om de taken en middelen voor onderwijshuisvesting over te hevelen van gemeente naar de schoolbesturen in het voortgezet onderwijs (VO). Op dit moment is geen investeringsprogramma voor het VO opgenomen in de gemeentelijke begroting. Om een doordecentralisatie te laten slagen, zijn aanvullende structurele middelen nodig voor onderwijshuisvesting VO. Hiervoor hebben we nu in de begroting een bedrag opgenomen van € 500.000 vanaf 2020. Uit verdere verkenningen moet blijken of dit een adequaat bedrag is.

d2: Vrijvallende middelen onderwijsachterstandenbeleid

In de begroting hebben we € 458.000 aan lasten voor onderwijsachterstandenbeleid. Van het Rijk ontvangen we jaarlijks € 172.000. We leggen er nu dus € 286.000 aan algemene middelen bij. De Rijksbijdrage gaat stapsgewijs omhoog naar € 1.000.000. Als we ook de lasten voor onderwijsachterstandenbeleid laten toenemen tot € 1.000.000, kunnen we de algemene middelen die we zelf bijleggen weer vrij laten vallen voor andere doeleinden.

d3: Overname gymmaterialen

De exploitatiesubsidies van dorpshuizen/mfc's zijn afgebouwd. Zowel het afschaffen van de exploitatiesubsidie alsmede de zorg voor de kwaliteit van bewegingsonderwijs, hebben geleid tot het aanbod van de gemeente om de verantwoordelijkheid voor de sportmaterialen ten behoeve van het bewegingsonderwijs over te nemen. Hier vallen zo'n 30 accommodaties onder. In veel van deze accommodaties zijn de materialen in slechte staat waardoor het lastig wordt om degelijk bewegingsonderwijs te geven. Om deze gymmaterialen weer op orde te brengen is er een incidentele injectie nodig van € 368.000. Via de Bestuursrapportage juni, juli 2018 is een eerste bedrag van € 170.000 vrij gemaakt voor de opwaardering van gymmaterialen. In deze begroting hebben we de overige € 198.000 opgenomen. Om alles op orde te houden is er, naast de eenmalige inhaalslag, ook structureel (meer) budget nodig voor de keuring, herstel en vervanging van gymmaterialen. Het jaarlijkse budget moet met € 25.000 worden verhoogd.

d4: Onderhoud van kunstgrasvelden

In de afgelopen jaren heeft de gemeente diverse kunstgrasvelden aangeschaft. Inmiddels betreft het zo'n 15 velden. Het onderhoud voor deze kunstgrasvelden is niet goed in de begroting opgenomen. Om hierin te voorzien nemen we een budget op van € 60.000. Dit bedrag is gebaseerd op de ervaring dat herstelwerkzaamheden aan één veld al snel € 20.000 bedragen. Uitgaande van een onderhoud eens in de 5 jaar, moet er een onderhoudsbudget zijn voor gemiddeld drie velden per jaar.

d5: Onderhoud van kunstbezit borgen

De gemeente beschikt over diverse kunststukken. Punt van zorg is de staat waarin een groot aantal belangrijke stukken zich bevindt. Dit wordt als risico gezien, omdat er geen financiële middelen beschikbaar zijn voor restauraties etc. Om in het onderhoud te voorzien nemen we € 30.000 op in de begroting.

d6: Uitbreiding formatie cultureel erfgoed / Cultuurcoaches

Het culturele veld is volop in beweging. Naast de ontwikkelingen binnen LF 2018, zijn we op zoek naar mogelijkheden om de verschillende ontwikkelingen die (in)direct raken aan cultuur en cultuurbeleving te verbinden. In 2018 is de ambtelijke samenwerking tussen Cultuur en Erfgoed nieuw leven ingeblazen en wordt nadrukkelijk samenwerkt met Toerisme en Recreatie om na te denken over onze culturele arrangementen. In 2019 gaan we verder met de inventarisatie van ons erfgoed en dienen we het onderhoud van ons kunstbezit te borgen. Daarnaast willen we aan de slag met onze culturele hoofdstructuur (multidisciplinair) en deze ook structureel borgen. Binnen deze scope valt ook de herijking van het museumbeleid. Om de multidisciplinaire regie te kunnen voeren en dit te borgen in het bestuurlijke en financiële palet, willen we de formatie binnen het beleidsveld cultuur uitbreiden.

Hiernaast willen we meer met cultuurcoaches werken. Het doel is om zoveel mogelijk inwoners in aanraking te laten komen met kunst en cultuur en om ze actief bij cultuur betrekken. De cultuurcoaches kunnen ondersteunen bij het ontwikkelen en uitvoeren van de plannen van inwoners. Tevens kunnen zij verbindingen leggen met scholen, verenigingen en andere organisaties.

d7: BTW-compensatie Stichting Sociaal Collectief

De gemeente betaalt de Stichting Sociaal Collectief voor de door de gemeente verstrekte opdracht. Die rekening is inclusief BTW. Tot nog toe gingen we ervan uit dat de gemeente de BTW via het compensatiefonds terug kon krijgen. Dit blijkt niet te kunnen. Financieel was hier wel rekening mee gehouden. Nu dat niet het geval is, is er een onvermijdbare ontwikkeling ontstaan van € 50.400. Dit moeten we structureel verwerken in de begroting.

d8: Regionale aanpak verwarde personen

Gemeenten zijn op basis van de Wmo verplicht om ondersteuning te bieden aan verschillende inwoners o.a. mensen met chronische psychische of psychosociale problemen. Hier vallen ook de mensen met verward gedrag onder. Landelijk hebben alle gemeenten in Nederland de opdracht van het ministerie

van VWS gekregen om te komen tot een sluitende aanpak voor deze doelgroep. In Friesland is er in 2017 voor gekozen om een regionaal plan van aanpak op te stellen. Naast de doelgroep “mensen met verward gedrag” vallen ook de inwoners die overlast veroorzaken er onder. Dit zijn inwoners die (zware) overlast veroorzaken, met justitie in aanraking zijn geweest en specialistische of forensische zorg nodig hebben. Bij deze doelgroep is er vaak sprake van een combinatie van psychiatrie, verslaving en/of een verstandelijke beperking. De lasten van de regionale aanpak zijn ca. € 100.000 structureel.

e. Mutaties Programma Ruimte

Hieronder zijn de structurele mutaties opgenomen die betrekking hebben op Programma Ruimte.

e1: Formatie toezichthouders omgevingswet en milieuhandhaving

Sinds het ontstaan van de gemeente Súdwest-Fryslân is de capaciteit aan toezichthouders binnen onze organisatie teruggelopen, terwijl het (wettelijk) takenpakket en het grondgebied is uitgebreid. Hierdoor is de dienstverlening en de kwaliteit van het taakveld omgevingstoezicht onder druk komen te staan. De wetgever spreekt daarnaast uit dat, door de komst van de Omgevingswet en de Wet VTH (Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving), er in het speelveld van de fysieke leefomgeving meer handen aan het ‘toezichts-bed’ noodzakelijk zijn. We willen anticiperen op de komende/vigerende wetgeving en proactief de aandacht geven aan burgers en bedrijven.

Voor de verbreding en verschuiving van het wettelijk takenpakket naar de FUMO hebben we in de Programmabegroting 2018 al een bedrag van € 200.000 vrijgemaakt. Onze eigen formatie voor de handhaving Omgevingswet willen we nu nog uitbreiden met 2 fte.

e2: Begroting parkeerinkomsten

Structureel is er een verschil van € 400.000 tussen begroting en werkelijke inkomsten van parkeergelden. In de begroting staat dat het parkeren ruim € 2,6 miljoen moet opleveren. In werkelijkheid komt er maar ruim € 2,2 miljoen binnen. De afgelopen jaren hebben we de begroting telkens achteraf bijgesteld.

Voor het tekort zijn verschillende redenen:

1. Er is bijna € 200.000 te veel aan parkeerinkomsten begroot dan er werkelijk binnenkomt. Dit tekort komt doordat de parkeerinkomsten met de huidige maatregelen aan de grens zit van wat er aan inkomsten mogelijk is. Simpel het tarief verhogen levert helaas nooit de (geraamde) extra inkomsten op, dit noemt men ook wel “prijselasticiteit”. Eerder is het parkeertarief ook verhoogd zonder het beoogde effect van extra inkomsten.
2. Er is meer dan €100.000,- structureel teveel begroot aan inkomsten uit parkeerboetes. Boetes, bekeuringen zijn een middel en geen doel op zich om extra inkomsten op te halen. Met een beter nalevingsgedrag (als gevolg van handhaving) en eenvoudigere manieren van betalen (via de app) betaalt iedereen keurig en worden er minder bekeuringen uitgeschreven. De inkomsten uit bekeuringen zijn dan ook structureel lager dan begroot.
3. Vanuit de bezuinigingsdialoog is aanvullend een taakstelling op parkeren opgenomen van € 100.000. Vanwege de voorgaande redenen zal deze taakstelling niet worden gerealiseerd.

Het laten vervallen van de taakstelling uit de bezuinigingsdialoog van € 100.000 is al opgenomen onder punt b4. Daarmee is er nog een te hoge begroting van € 300.000. Om beter aan te sluiten bij de werkelijke inkomsten verlagen we de begrote parkeerinkomsten met dit bedrag.

e3: De Hemmen III (ontsluitingsweg e.d.)

In de Ontwikkelagenda hebben we de realisatie van bedrijventerrein De Hemmen III opgenomen. Rondom de ontwikkeling van De Hemmen III dienen enkele investeringen in maatschappelijk nut te worden gedaan die buiten het plangebied vallen. Het gaat om de ontsluitingsweg, de recreatieve groenzone en een fietspad. Deze zaken vergen een totale investering van € 2.982.000. De kapitaallast van deze investering bedraagt € 267.000, waarvan € 250.000 gedekt wordt uit de Ontwikkelagenda. Het resterende deel (€ 17.000) dekken we uit de begroting. Hiernaast moeten er werkzaamheden worden verricht aan de ontsluitingsweg aan de zijde van de Hemmen II voor een bedrag van ca. € 0,8 miljoen (kapitaallast € 69.000). In totaal nemen we in de begroting een kapitaallast op van € 86.000.

Door deze kapitaallast nu alvast op te nemen in de begroting creëren we de benodigde financiële ruimte. Het betekent echter niet dat we dit nu ook meteen gaan uitvoeren. Over de aanleg van De Hemmen III komen we eerst nog met een separaat voorstel naar de gemeenteraad.

e4: Havenontvangst

Via de Perspectiefnota 2016 zijn inkomstenverhogende maatregelen in de begroting opgenomen (punt d3 van pagina 17 van de Perspectiefnota 2016-2019). Voor een bedrag van € 70.000 is dit gekoppeld aan hogere haveninkomsten. Naar nu blijkt zijn de werkelijke haveninkomsten al jaren vrij stabiel. € 70.000 meeropbrengst is dan ook een te rooskleurige inschatting geweest. Via deze begroting stellen we voor om de ingeschatte meeropbrengst te halveren naar € 35.000. De overige € 35.000 willen we behalen door een verhoging van de tarieven.

e5: Budget onderhoud waterwegen

De gemeente onderhoudt een aantal watergangen voor Wetterskip Fryslân tegen een vergoeding. Voor dit (hoofdzakelijk) baggerwerk is een inkomstenpost van € 55.419,- in de begroting opgenomen. Door de Overeenkomst stedelijk water in 2016 zijn deze afspraken vervallen en is de bijdrage gestopt. De inkomenspost moet verwijderd worden uit de begroting. In 2017 en 2018 hebben we de begroting incidenteel aangepast via de bestuursrapportages. Via de begroting 2019 regelen we dit nu structureel.

e6: Uitbreiding met zes van 11 Fountains

In het kader van LF 2018 zijn in de elf steden van Fryslân fontein geplaatst. Voor onze gemeente zijn dit zes fontein. De fontein moeten beheerd en onderhouden worden. Het gaat om schoonmaken, vervangen filters, verversen van water, etc. We gaan uit van € 12.000 per fontein. We nemen dus structureel een bedrag op in de begroting van € 72.000.

e7: Onkruidbestrijding

In 2015 heeft de gemeenteraad ingestemd met de beëindiging van de chemische onkruidbestrijding op verhardingen. Inmiddels is het gebruik van chemische middelen wettelijk verboden. Met ingang van 31 maart 2016 mogen professionele gebruikers geen gewasbeschermingsmiddelen op verhardingen toepassen. Dat staat in het wijzigingsbesluit gewasbeschermingsmiddelen en biociden. Vanaf 1 november 2017 is het verbod uitgebreid naar niet-verhardingen.

Dit betekent dat we onkruid op verharding op een andere manier moeten bestrijden. Dit doen we door een mix van maatregelen. Via de actieve info is in 2018 een evaluatierapport aan de raad voorgelegd. De evaluatie betreft de uitvoering, behaalde kwaliteitsniveaus en de aanpak voor 2018. Om het onkruidbeheer op verharding op niveau Basis te houden, is minimaal aanvullend € 200.000 nodig. Dit nemen we op in de begroting.

e8: Ziekten en plagen

Door Europese regelgeving zijn we verplicht om invasieve exoten zoals de reuzenberenklauw, en de grote waternavel te bestrijden. Invasieve exoten zijn een bedreiging voor mens en natuur. Daarnaast hebben we te maken met de Japanse duizendknoop. Deze exoten zorgen voor aantasting van de biodiversiteit (door overwoekering).

De reuzenberenklauw zorgt in Súdwest-Fryslân plaatselijk in toenemende mate voor overlast. De plant verdringt met haar grote bladeren alle inheemse plantensoorten. Bovendien leidt het sap van de plant, in combinatie met zon, tot erge brandwonden. Voor 1980 kwam deze plant in onze gemeente nog nauwelijks voor. Hooguit op enkele planten in grote tuinen en parken als sierplant. Nu komen er veel berenklauwkolonies voor langs spoorbanen, wegbermen, waterkanten, voormalige vuilstorten, parken, bossen en natuurterreinen.

Voor een duurzame aanpak willen we met twee mobiele teams van Empatec gaan werken om verder uitbreiding van deze exoot te voorkomen (90% inzet social return). Voor de bestrijding is jaarlijks een extra bedrag benodigd van € 110.000.

e9: LED in openbare verlichting

Bij het beheer en onderhoud van de openbare verlichting spelen twee zaken: de vervangingsgolf en het SER-Energieakkoord over verduurzaming van openbare verlichting.

Rond het millennium is veel verlichting vervangen. Met een levensduur voor armaturen van gemiddeld 20 jaar betekent dit dat we in 2022 te maken hebben met een vervangingspiek. Deze piek willen we niet in één jaar uitvoeren maar uitsmeren over meerdere jaren. Hierbij zien we een combinatie met uitvoering geven aan de doelstellingen in het SER-energieakkoord over openbare verlichting.

In het SER-Energieakkoord is voor openbare verlichting en verkeersregelininstallatie afgesproken dat in 2020 20% energiebesparing is gerealiseerd en in 2030 een besparing van 50%, beide ten opzichte van het energieverbruik in 2013. Het aandeel openbare verlichting in het gemeentelijke energieverbruik is 28%. Een besparing van 14% is een mooie stap.

Door de vervanging is het nodig om in de jaren 2021 t/m 2023 het investeringsbudget met € 150.000 te verhogen. Elke verhoging geeft een extra kapitaallast van € 9.400.

e10: Verduurzaming gemeentelijk vastgoed

Onze gemeente beheert circa 200 gebouwen. De ambitie uit het Hoofdlijnenakkoord is dat woningen in 2030 energieneutraal zijn. In het kader van het voorbeeld zijn, sluiten we daar voor het gemeentelijk vastgoed bij aan. Er is diverse Europese en Nederlandse wetgeving over het verduurzamen van vastgoed van de overheid. Het realiseren van de eisen uit wetgeving en de ambitie om in 2030 energieneutraal te zijn, vraagt om een planmatige aanpak en budget voor het toepassen van maatregelen.

e11: Circulaire economie in de openbare ruimte

Het systeem van de rechte lijn van grondstoffen winnen, produceren, consumeren en afdanken - de lineaire economie - is eindig. We gaan richting een circulaire economie, waarin afgedankte materialen en producten als grondstoffen in de kringloop blijven. Het Rijksbrede programma Nederland Circulair in 2050 en het Interbestuurlijk Programma wil dat we grote stappen zetten op weg naar een circulaire economie.

Binnen de openbare ruimte liggen kansen om bij te dragen. We gebruiken veel materialen bij beheer en onderhoud. Binnen de circulaire economie zijn er verschillende strategieën om bij te dragen. Hergebruik van producten zoals gebakken steen, kolken, palen, etc. scoort hoog in de bijdrage aan de circulaire economie. Een voorwaarde voor hergebruik van materialen is het hebben en beheren van een opslagterrein dat aan alle (milieu)voorwaarden voldoet. We hebben de mogelijkheid om op de Marne te Bolsward een perceel te kopen en in te richten.

e12: Subsidieregeling instandhouding cultureel erfgoed

De gemeenteraad heeft op 14 november een motie aangenomen om de karakteristieke bouwwerken en gezichten in geheel Súdwest-Fryslân te inventariseren en te waarderen. Het college heeft deze unaniem aangenomen motie van de vorige raad overgenomen en het inventariseren van het cultureel erfgoed als een van haar actiepunten benoemd in het Hoofdlijnenakkoord. Een budget voor deze eenmalige inventarisatie hebben we in de begroting opgenomen (zie punt j6).

Nadat het erfgoed gewaardeerd is, is er een aantal objecten dat nadere bescherming verdient. Als principieel uitgangspunt hanteren wij bij de gemeente Súdwest-Fryslân dat als wij objecten beschermen wij daar ook subsidie tegenover stellen. Daarnaast zijn er nu al een groot aantal objecten beschermd, waarvoor door tekort aan subsidiemiddelen geen financiële ondersteuning vanuit de gemeente beschikbaar is. Te denken hierbij valt aan karakteristieke boerderijen en landschappelijke elementen zoals historische dijklichamen. Voor de instandhouding van het cultureel erfgoed hebben we in de begroting daarom een extra budget van € 130.000 structureel opgenomen.

Súdwest-Fryslân is de grootste monumentengemeente in Friesland en landelijk de grootste op het gebied van beschermde stads- en dorpsgezichten. Landelijk staan we op de 12e plaats qua aantal rijksmonumenten. We willen daarom stevig inzetten op erfgoed. Naast de middelen die we nu zelf inzetten, zoeken we actief naar aanvullende subsidiemogelijkheden vanuit het Rijk.

e13: Van afval naar grondstofinzameling

In onze rol als afvalinzamelaar en als opdrachtgever aan verwerkers willen we de komende jaren een grotere bijdrage leveren aan de transitie naar een circulaire economie (afval als grondstof). Om vanuit het afvalbeheer een extra bijdrage aan de circulaire economie te kunnen leveren zijn extra financiële middelen nodig. Zonder die middelen kunnen we alleen meeliften op kostenneutrale mogelijkheden. Een circulaire afvalverwerking is duurder dan de meer traditionele verwerkingsmethoden. Daarnaast denken we onder andere aan afvalcontainers van gerecycled granulaat en omvormen van de milieustraten tot upcycle-sstraat.

Het afvalbeheer wordt via de afvalstoffenheffing gefinancierd via een gesloten huishouding. Een gevolg van dit voorstel is dat deze in twee stappen van € 5,- wordt verhoogd. Dit leidt tot een structurele, financiële ruimte per stap van € 200.000.

e14: Stijging verwerkingskosten huishoudelijk afval

Het Rijk gaat per 1 januari 2019 de belasting op het storten en verbranden van afval verhogen. Voor Súdwest-Fryslân betekent dit dat de verwerkingskosten daardoor met € 225.000 per jaar gaan stijgen.

Hiernaast hebben we een contract met Afvalsturing Friesland (Omrin) voor het verwerken van rest- en GFT-afval. Door indexatie van de verwerkingstarieven stijgen de verwerkingskosten naar verwachting met nog eens € 30.000 per jaar. Beide kostenposten kunnen we doorberekenen in het tarief afvalstoffenheffing.

e15: Reguliere vervanging ondergrondse inzamelvoorzieningen

Vijftien ondergrondse inzamelvoorzieningen bij supermarkten voor glas, textiel en papier zijn aan vervanging toe. De betonputten moet vervangen worden om lekkages voor te zijn of op te lossen. De bovengrondse zuilen moeten als gevolg van normale gebruiksslijtage vervangen worden. Vervanging van de voorzieningen zorgt voor continuïteit in de dienstverlening en zorgt er bovendien voor dat de ingeleverde grondstoffen (glas, textiel en papier) droog en daarmee beter vermarkt kunnen worden. Deze reguliere vervanging kunnen we doorberekenen in het tarief afvalstoffenheffing.

e16: Vervangen/herstellen vloeistofdichte vloer milieustraat Sneek

De milieustraten zijn een belangrijke voorziening in onze gemeente. Om bodemverontreiniging te voorkomen, is in het Activiteitenbesluit Wet milieubeheer voorgeschreven dat bij bepaalde activiteiten een vloer vloeistofdicht moet zijn. Deze verplichting geldt ook op de Milieustraat te Sneek. Voor alle vloeistofdichte vloeren en verhardingen geldt dat deze eens per 6 jaar door een erkende inspectie-instelling gekeurd moet worden. De vloer is nu 13 jaar en is bij de laatste onafhankelijke inspectie afgekeurd.

Dat betekent dat deze vloer niet meer vloeistofdicht is conform de eisen die het Activiteitenbesluit milieubeheer stelt. Als de vloer op de milieustraat niet vloeistofdicht is, dan is er sprake van een overtreding van de bepalingen van het Activiteitenbesluit milieubeheer en kunnen de huidige activiteiten niet zonder meer worden voortgezet.

We onderzoeken op dit moment de verschillende mogelijkheden voor herstel. Herstel kan bestaan uit :

- gedeeltelijke reparatie van bijvoorbeeld scheuren;
- hoogstwaarschijnlijk zullen delen van de vloer vervangen moeten worden;
- mogelijk moet de hele vloer vervangen worden.

We schatten de kosten van een complete vervanging in op rond de € 400.000. Uitgaande van een afschrijvingstermijn van 10 jaar geeft dit een kapitaallast van ca. € 49.000. Deze kapitaallast kunnen we doorberekenen in het tarief afvalstoffenheffing.

e17: De punten 13 t/m 16 opnemen in tarief afvalstoffenheffing

De hiervoor genoemde punten e13 t/m e16 berekenen we door in het tarief afvalstoffenheffing. Voor 2019 betekent dit een hogere doorberekening van € 522.000. Indicatief is dit ongeveer € 13,- per huishouding. Wanneer in 2020 de tweede stap van de circulaire economie (van afval naar grondstofinzameling) wordt gezet, stijgt het tarief nogmaals met € 5,-.

f. Mutaties Programma Bestuur

Hieronder zijn de structurele mutaties opgenomen die betrekking hebben op Programma Bestuur.

f1: Budget procesgeld Gebiedsagenda Súdwesthoeke

Vanaf 2014 werkt de gemeente samen binnen de aanpak Gebiedsagenda Súdwesthoeke. Dat gebeurt samen met de provincie, waterschap en De Fryske Marren. Er zijn financiële afspraken gemaakt over de proceskosten. Bij de proceskosten Gebiedsagenda gaat het, los van de eigen (uren) inzet voor de Stuurgroep (directeuren) en het programmateam Zuidwest (overige ambtelijke inzet), concreet om de gezamenlijke gebiedscoördinator, de bijbehorende ondersteuning, de huisvestingskosten en een werkbudget voor onder andere communicatie (ondergebracht binnen Streekwurk). De beide gemeenten betalen gezamenlijk 25% van deze kosten en provincie en waterschap het resterende deel van 75%. Voor Súdwest-Fryslân gaat het om een bijdrage van € 30.000.

Voor de dekking is in 2014 aangegeven dat een deel (€ 20.000) ten laste van projecten zou worden gebracht. De afgelopen jaren is gebleken dat het lastig is om het bewuste procesgeld te koppelen aan concrete projecten, mee gelet op de looptijd van trajecten over meerdere jaren en de onzekerheid over al dan niet beschikbaar te stellen bijdragen. Zo moet jaarlijks ad hoc tot een oplossing worden gekomen, hetgeen tot onnodige ambtelijke drukte leidt. Omdat we hier een reguliere commitment zijn aangegaan, nemen we in de reguliere begroting nu een budget voor procesgeld Gebiedsagenda op.

f2: Afname legesinkomsten in verband met reisdocumentendip

Vanaf maart 2019 wordt een structurele afname van de legesinkomsten uit reisdocumenten voorzien. Deze dip geldt voor een aantal jaren en ontstaat door de invoering, in 2014, van een geldigheids-termijn van 10 jaar voor paspoorten en ID-kaarten voor meerderjarigen. Een rekenmodel van de NVVB (Nederlandse Vereniging voor Burgerzaken) geeft aan dat de legesinkomsten in de jaren 2020 t/m 2022 nog verder zullen dalen.

Een afname van het aantal reisdocumenten betekent dat we waarschijnlijk ook minder capaciteit hoeven in te zetten. Vanwege de eisen van een minimale bezetting is er niet een één op één relatie tussen bezetting en het aantal verstrekte reisdocumenten. Daarom verlagen we de legesinkomsten voor reisdocumenten in de komende jaren met een gelijkblijvend bedrag. Hierbij gaan we er van uit dat we de verdere afname van de legesinkomsten in latere jaren kunnen opvangen door aanpassingen in de bedrijfsvoering.

g. Mutaties Overzichten

Hieronder zijn de structurele mutaties opgenomen die betrekking hebben op de Overzichten.

g1: Leerlingendaling

We hebben te maken met een daling van het aantal leerlingen in onze gemeente. Als gevolg daarvan dalen ook onze inkomsten in de Algemene Uitkering. Omdat we in de Algemene Uitkering uitgaan van constante aantallen, zit deze ontwikkeling nog niet verwerkt in de meerjarenberekening van de Algemene Uitkering. Aangezien we niet weten hoe een en ander precies uitpakt in de doorberekeningen, gaan we voorlopig uit van een lagere Algemene Uitkering van € 50.000 in 2019 en € 100.000 vanaf 2020.

De daling van het aantal leerlingen is met name van invloed op de inkomsten voor onderwijshuisvesting. In onze begroting hebben we niet een één op één koppeling tussen inkomsten voor onderwijshuisvesting en de uitgaven. Vandaar dat we deze inkomstendaling breed moeten opvangen in de begroting.

g2: Aanvulling centrale huisvesting

In het raadsvoorstel van 14 juni 2018 is aangegeven dat voor aanvullende duurzame maatregelen voor Marktstraat 15a, b en c een bedrag noodzakelijk is van € 650.000. Voor de dekking van de kapitaallast is nog een structureel bedrag benodigd van € 20.000. In het raadsvoorstel is aangegeven dat dit als autonome ontwikkeling zal worden ingebracht bij de begroting 2019.

g3: Verduurzaming gebouwen nu nog buiten centrale huisvesting

Op 14 juni 2018 besloot de raad middelen beschikbaar te stellen voor verduurzaming van de panden Marktstraat 8 en 15 a, b en c. Een en ander in het kader van de werkzaamheden voor de Centrale Huisvesting. In het raadsvoorstel dat hieraan ten grondslag lag is aangegeven dat er nog onderzoek zal plaatsvinden naar verduurzaming van de panden Marktstraat A bestuur, Marktstraat 2 (pand Rientjes) en Gebouw D Kruizebroederstraat. De totale financiële consequenties van een en ander zijn nu nog niet bekend. Wij gaan vooreerst uit van een bedrag van één miljoen euro. Uitgaande van een afschrijvingstermijn van 25 jaar geeft dit een kapitaallast van ca. € 61.000.

g4/g5/g6: Duurzame huisvesting buitendienst Bolsward

De raad heeft ingestemd met het huisvesten van de buitendienst in Bolsward. De plannen worden nu verder uitgewerkt. Een nieuwe huisvesting voor de buitendienst, centraal in onze gemeente, verbetert de dienstverlening naar onze inwoners en de (arbo)situatie voor medewerkers. We zien hierbij kansen voor het realiseren van onze duurzaamheidsambities. Op de nieuwe locatie te Bolsward kunnen we de optimale doelstelling behalen voor zowel energie als circulaire economie. De huisvesting buitendienst biedt de kans om als gemeente op gebied van duurzaamheid het voorbeeld te zijn. De verwachte investering is € 11,7 miljoen. De kapitaallasten van deze investering bedragen € 505.000.

Een deel van deze lasten kunnen we doorberekenen in het tarief afvalstoffenheffing. Het gaat om een bedrag van € 105.000. Dit is ongeveer € 2,50 per huishouding.

Daarnaast gaan we er van uit dat we met een optimalere huisvesting een efficiencywinst kunnen behalen. Dit hebben we begroot op een bedrag van € 100.000.

g7: Verduurzaming wagenpark

Om onze werkzaamheden in de openbare ruimte uit te voeren, beschikt de gemeente over een wagenpark. Met dit wagenpark kunnen we bijdragen aan de ambitie uit de Duurzaamheidsagenda. We willen de komende jaren verder overstappen naar gebruik van biodiesel als brandstof. Aanvullend budget is nodig omdat biodiesel duurder is dan traditionele diesel.

g8: Generatiepact

Het Generatiepact is een regeling die medewerkers vanaf 60 jaar de mogelijkheid biedt om minder te gaan werken tegen een gedeeltelijke doorbetaling van het salaris. En waarbij de pensioenopbouw 100% door blijft gaan voor het volledige aantal uren dat gewerkt werd. Hierdoor kunnen medewerkers langer op een gezonde manier doorwerken. Uiteraard heeft het Generatiepact de nodige voordelen voor de organisatie. De regeling vergroot de duurzame inzetbaarheid van medewerkers en komt de mobiliteit ten goede. Deze mobiliteit is nodig gelet op de leeftijdsopbouw. De gemeente SWF is een vergrijsde organisatie, de gemiddelde leeftijd van onze medewerkers is 48 jaar. Met het Generatiepact kan er - op termijn - een verjongingsslag gemaakt worden.

Het Generatiepact is ingegaan in mei 2016 en loopt in elk geval door tot mei 2020. Van de 163 medewerkers die 60+ zijn, maken er 84 gebruik van de regeling. Dit is een deelnamegraad van 52%. Er wordt dus stevig gebruik van gemaakt. Het is mogelijk de regeling steeds met maximaal twee jaar te verlengen. Gezien de startleeftijd (60) en de pensioengerechtigde leeftijd (67+) is het duidelijk dat er eerst een investering gedaan moet worden voordat de voordelen van het Generatiepact verzilverd kunnen worden.

De investering zit met name in het oplossen van knelpunten in de bezetting. Door deelname aan het Generatiepact kunnen er problemen m.b.t. de bezetting en het werk dat gedaan moet worden ontstaan. Als bijvoorbeeld de chauffeur van de vuilniswagen de helft minder gaat werken, moeten deze uren wel ingevuld worden. De vuilniswagen kan niet de helft van de route stil staan, dan wordt het vuilnis van de inwoners niet meer opgehaald. Daar ontstaat dus een knelpunt omdat er over een deel van de ingeleverde uren nog wel salaris en pensioenpremie betaald worden. Dit beperkt de budgettaire ruimte voor bijvoorbeeld een vacature of inhuur. De komende jaren verwachten wij een budget van € 250.000 nodig te hebben om deze knelpunten op te lossen.

g9: ICT Diensten

Van onze medewerkers wordt een toenemende flexibiliteit en mobiliteit gevraagd, in lijn met het coalitieakkoord, de Centrale Huisvesting en de toenemende digitalisering. Als gevolg van de gevraagde flexibiliteit van medewerkers stijgt de vraag naar mobiele devices. Hierdoor stijgen de kosten voor ICT.

1.5 Aanpassingen incidentele effecten

In de Programmabegroting 2019 hebben we diverse incidentele aanpassingen verwerkt. Hieronder geven we in ze weer in een overzicht. Hierbij hebben we de volgorde van de programmabegroting aangehouden. Na het overzicht geven we een toelichting op de verschillende posten.

Aanpassingen met incidentele effecten (bedragen x € 1.000)	2019	2020	2021	2022
Startpositie incidenteel	-1.070	-1.061	0	0
<u>h. Meicirculaire</u>				
1. Taakmutatie Schulden en armoede	-126	-126	0	0
Subtotaal	-126	-126	0	0
<u>i. Mutaties Programma Sociaal</u>				
1. Doordecentralisatie onderwijshuisvesting PO en SO	-75	0	0	0
2. Jaarlijks event Cultuur / Sport	-50	-50	-50	0
3. Duurzame borging LF 2018	-56	-56	-56	0
4. Versterking van het Kernenbeleid	-53	-53	-53	0
5. Actieplan Uitstroom Sociaal Domein	-356	0	0	0
6. Verlenging pilot Werkjouw (Pastiel)	-143	0	0	0
Subtotaal	-733	-159	-159	0
<u>j. Mutaties Programma Ruimte</u>				
1. Voorziening De Hemmen III	-960	0	0	0
2. Acquisitie ontwikkeling (Accountteam EZ)	-188	-188	-188	0
3. Landbouw/natuurinclusieve landbouw	-263	-263	-263	0
4. Budget voor duurzaamheid	-150	0	0	0
5. Beveiliging onbewaakte spoorwegovergangen	-350	0	0	0
6. Onderzoek inventarisatie erfgoed	-113	0	0	0
Subtotaal	-2.023	-450	-450	0
<u>k. Mutaties Overzichten</u>				
1. Frysk Datalab	-120	-120	-120	0
2. Formatie team ICT	-150	-150	0	0
3. Administratieve verwerking (verschillen)	48	30	0	0
Subtotaal	-222	-240	-120	0
Eindpositie incidenteel	-4.173	-2.036	-729	0

Toelichting

h. Meicirculaire

h1: Taakmutatie Schulden en armoede

In de meicirculaire is een taakmutaties opgenomen voor Schulden en armoede (€ 126.000 in de jaren 2019 en 2020). Ter versterking van het gemeentelijke armoede- en schuldenbeleid stelt het kabinet dit geld ter beschikking voor het voorkomen van schulden en de bestrijding van armoede, in het bijzonder onder kinderen. Dit geld bestemmen we voor het genoemde doel.

i. Mutaties Programma Sociaal

Hieronder geven we de incidentele mutaties weer die betrekking hebben op Programma Sociaal.

i1: Doordecentralisatie onderwijshuisvesting PO en SO

Het de bedoeling om na de doordecentralisatie van het Voortgezet Onderwijs (zie ook punt d1) dit vraagstuk ook te gaan verkennen met de schoolbesturen in het Primair Onderwijs en het Speciaal Onderwijs. Voor deze verkenning is incidenteel een bedrag van circa € 75.000 nodig.

i2: Jaarlijks event Cultuur / Sport

Súdwest-Fryslân wil zichzelf op de kaart zetten als gemeente waar het fijn wonen, werken en recreëren is. Sport en Cultuur zijn twee enorm belangrijke verbindende elementen in een samenleving. Ze dragen bij aan het ‘welzijn’ van bewoner en bezoeker en prikkelen lichaam en geest op een positieve manier. Met het organiseren van een jaarlijks event duiden we het belang van cultuur en sport in onze samenleving.

In het hoofdlijnenakkoord is opgenomen om jaarlijks een groot event te organiseren met een landelijke uitstraling. Het ene jaar moet dit een cultureel event zijn, het volgende jaar een sportevenement. In eerste instantie ramen we hiervoor een budget voor drie jaar. Daarna evalueren we de opzet.

i3: Duurzame borging LF 2018

Het jaar 2018 staat in het teken van Leeuwarden Friesland - Culturele Hoofdstad. In dit jaar is er een dynamiek ontstaan rondom het hele culturele veld en zijn er veel initiatieven ontplooid die gezamenlijk het totale culturele veld versterken.

In 2019 en verder willen we deze nieuwe dynamiek en de organisatiekracht van de samenleving duurzaam benutten om culturele activiteiten te ontplooiën. Daarnaast maken we op dit moment (mèt de samenleving) plannen om daadwerkelijk invulling te geven aan de ambities van ons cultuurbeleid. Om deze plannen te kunnen realiseren -en om dus uitvoering te geven aan het beleid én de mienskipsiniciativen uit LF2018 te verduurzamen- zijn er financiële middelen nodig. Daarmee kunnen grote en kleine initiatieven worden opgestart.

Daarnaast willen we onze 6 fonteinën (in samenhang met de andere 5) inzetten als pijlers om inwoners en bezoekers naar onze steden te trekken en gebruiken om de nog te ontwikkelen cultureel toeristische hoofdstructuur kracht bij te zetten. Hier is een marketingbudget voor benodigd. In eerste instantie ramen we voor bovenstaande zaken een budget voor drie jaar. Daarna evalueren we de werkwijze.

i4: Versterking van het Kernenbeleid

Het Kernenbeleid en de opgave Út de Mienskip zijn onderling sterk verbonden. Terwijl Út de Mienskip ontwikkelingen uitvoert zo deze in de opgave opgenomen zijn en in de breedte het vizier op het lokale en regionale voorzieningenniveau houdt, blijft het Kernenbeleid haar succesvolle koppelfunctie tussen bestuur en Mienskip vervullen. De verbintenis tussen Kernenbeleid en opgave Út de Mienskip zorgt voor een versterking tussen het sociaal en ruimtelijk domein met uiteindelijk verwachte positieve sociaal-maatschappelijke effecten. De opgave Út de Mienskip vergt personele inzet vanuit het Kernenbeleid. Vandaar dat er een versterking van het Kernenbeleid nodig is. Vooreerst gaan we uit van een periode van drie jaar.

i5: Actieplan Uitstroom Sociaal Domein

In het Hoofdlijnenakkoord is onder het thema ‘Meedoen, Ontplooien en Ondernemers’ het beleidsvoornemen opgenomen het aantal uitkeringsgerechtigden tenminste te laten dalen met 300 mensen in 2020 ten opzichte van 1 januari 2018. Verder is het streven om in 2022 maximaal 4% werkzoekenden te hebben. Om dit voornemen te realiseren wordt in een PPS samenwerkingsconstructie (overheid, onderwijs en bedrijfsleven) gewerkt aan een projectmatige aanpak van deze uitstroomopgave. Voor dit doel gaat de gemeente een projectorganisatie inrichten die naast de reguliere gebiedsteams de re-integratie-opgave naar werk gaat oppakken.

Een daling van het aantal uitkeringen heeft helaas niet direct tot gevolg dat onze kosten dalen. Wij worden namelijk voor onze hoge kosten aan uitkeringen gecompenseerd door de vangnetregeling. Bij een daling van het aantal uitkeringen met ongeveer 200, daalt de compensatie uit de vangnetregeling met het hetzelfde bedrag dat we minder uitgeven. Pas als het aantal uitkeringen met meer dan ongeveer 200 daalt, hebben wij financieel profijt van een daling van het aantal uitkeringen. Vandaar dat we voor de uitvoering van het Actieplan extra middelen nodig hebben.

i6: Verlenging pilot Werkjouwer (Pastiel)

De Werkjouwer is een activeringstraject en is er op gericht om mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt (doelgroep Participatiewet) binnen een periode van 1 á 2 jaar naar vrijwilligerswerk of naar een re-integratietraject te begeleiden. Het doel is vooral sociale activering, ondersteuning en ontwikkeling richting de arbeidsmarkt en vrijwilligerswerk. Indien nodig wordt er ondersteuning ingezet om belemmeringen weg te nemen (schuldsanering, huisvestings- en/of verslavingsproblematiek).

De Werkjouwer draait al enige jaren in onze buurgemeente De Fryske Marren. Inmiddels zijn er locaties in Joure, Balk en Lemmer. Eind 2016 is binnen onze gemeente het plan opgevat om ook in Sneek een vestiging van de Werkjouwer te openen. Dit idee is vervolgens opgenomen en verder uitgewerkt als actie binnen het Actieplan uitstroom 2017 (onderdeel van het Programma Werken). Er werd voor gekozen om het concept van de Werkjouwer eerst gedurende een jaar in pilotvorm uit te testen, alvorens hier een definitieve beslissing over te nemen. Nu is alsnog besloten om de pilot met een jaar te verlengen tot 1 september 2019. Voor de te maken kosten in 2019 zijn eenmalig extra middelen nodig.

j. Mutaties Programma Ruimte

Hieronder geven we de incidentele mutaties weer die betrekking hebben op Programma Ruimte.

j1: Voorziening De Hemmen III

In de Ontwikkelagenda hebben we de realisatie van bedrijventerrein De Hemmen III opgenomen. Dit plan heeft een negatief exploitatiesaldo. Het negatieve saldo van het bestemde deel van het plan De Hemmen III bedraagt € 960.000. Hiervoor moeten we een voorziening treffen.

Door deze voeding van de voorziening nu alvast op te nemen in de begroting creëren we de benodigde financiële ruimte. Het betekent echter niet dat we dit nu ook meteen gaan uitvoeren. Over de aanleg van De Hemmen III komen we eerst nog met een separaat voorstel naar de gemeenteraad.

j2: Acquisitie ontwikkeling (Accountteam EZ)

We willen meer inzetten op de ontwikkeling van bedrijventerreinen en nieuwe bedrijvigheid stimuleren om zodoende duurzame werkgelegenheid te behouden en nieuwe werkgelegenheid te creëren. Dit doen we door het ontwikkelen en leren kennen van netwerken en organisaties om hen te interesseren voor onze gemeente met het doel hen te bewegen zich te vestigen in onze gemeente. Hiervoor is het noodzakelijk bedrijven en bijeenkomsten te bezoeken en te organiseren, met voldoende personele capaciteit, aanwezig te zijn op verschillende branche gerichte beurzen en relevante beurzen te bezoeken, te reizen en te verblijven en hiervoor professioneel promotie materiaal te maken. In de komende drie jaren willen we hier meer op inzetten. Daarna evalueren we de resultaten.

j3: Landbouw/natuurinclusieve landbouw

In het Hoofdlijnenakkoord is landbouw/natuurinclusieve landbouw als speerpunt benoemd. Naar verwachting ontwikkelt de aanpak landbouw zich binnen een breder kader: een natuurinclusief platteland. Daarbij is de continuering van de landbouwsector in samenhang met een sterke regionale agrofoodsector aan de orde, waarbij ook wordt ingezet op nieuwe verdienmodellen voor de agrarische sector. Onder andere in het veenweidegebied spelen aanvullende aspecten, zoals bodemdaling en funderingsproblematiek.

Hierdoor is een scala aan ontwikkelingen aan de orde, waarvoor Rijk, provincie en waterschap gelden vrijmaken om ontwikkelen aan te jagen. Zo is onder andere een Regiodeal Natuurinclusieve landbouw voor Noord Nederland in voorbereiding. De verwachting bestaat dat door een extra inzet van middelen vanuit de gemeente ontwikkelingen binnen de landbouw/natuurinclusieve landbouw bijvoorbeeld via cofinanciering zijn aan te jagen. We zoeken hier ook de samenwerking met naastgelegen gemeenten (De Fryske Marren, Leeuwarden), o.a. met betrekking tot natuurinclusieve landbouw, aanpak veenweidegebied en aanpak melkveehouderij. We verwachten hierdoor tot een substantiële vernieuwingsslag te komen. Hiervoor is in de coalitieperiode aanjaag- en ontwikkelgeld benodigd.

j4: Budget voor duurzaamheid

Duurzaamheid is voor de komende jaren een belangrijk thema. Zowel in de Ontwikkelagenda als in deze begroting komt duurzaamheid veelvuldig naar voren. Naast de al opgenomen middelen voor specifieke onderdelen, is er behoefte aan een algemeen budget voor kleinere uitgaven. Dit budget kan worden ingezet om zaken aan te jagen, zoals bijvoorbeeld voorlichting geven over duurzaamheid.

j5: Beveiliging onbewaakte spoorwegovergangen

In de afgelopen jaren zijn er verschillende ongelukken gebeurd op onbewaakte spoorwegovergangen. Het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat heeft financiële middelen beschikbaar gesteld voor de aanpak van onbeveiligde openbaar toegankelijke overwegen. In Súdwest-Fryslân zijn de Singel bij Boazum en Schuilenburg bij Hindeloopen dergelijke overgangen. Deze willen we beveiligen.

Provincie en gemeente hebben belang bij veilige overwegen voor inwoners en bezoekers. Prorail is eigenaar van de overwegen, de kruisende openbare weg is gemeentelijk. De aanpak gaat uit van 50% cofinanciering vanuit het Rijk/Prorail. Provincie (25%) en gemeente (25%) financieren het overige deel. Het door ons opgenomen bedrag van € 350.000 betreft dus een kwart van de totale kosten.

j6: Onderzoek inventarisatie erfgoed

De gemeenteraad heeft op 14 november een motie aangenomen om de karakteristieke bouwwerken en gezichten in geheel Súdwest-Fryslân te inventariseren en te waarderen. Het college heeft deze unaniem aangenomen motie van de vorige raad overgenomen en het inventariseren van het cultureel erfgoed als een van haar actiepunten benoemd in het Hoofdlijnenakkoord. Voor deze inventarisatie hebben we een eenmalig bedrag van € 113.000 opgenomen.

k. Mutaties Overzichten

Hieronder geven we de incidentele mutaties weer die betrekking hebben op de Overzichten.

k1: Frysk Datalab

Veel zaken in ons leven gaan over het maken van keuzes. Het liefst maken we de juiste keuzes. Keuzes maken we op basis van informatie die we hebben. Informatie bestaat uit veel verschillende soorten gegevens, ook wel data genoemd. Door besluiten op data te baseren kunnen we slimmer worden. Dit noemen we ook wel 'data science'. Data science draait om het vertalen van kennis naar betere resultaten. In mei 2016 is er door verschillende partijen een verkenning uitgevoerd naar de mogelijke komst van een Datalab in Fryslân. Dit leidde uiteindelijk tot een visie en businesscase over de mogelijke komst van het Datalab Fryslân. Deze visie is gebaseerd op gesprekken met vertegenwoordigers van de onderwijsinstellingen, de provincie, gemeenten en een selectie van bedrijven en non-profit instellingen.

Onder het Datalab Fryslân verstaan wij een organisatie of een netwerk van organisaties die de kennis en toepassing van data science vergroot bij de aangesloten organisaties. Een conclusie uit de verkennende fase is dat weliswaar veel organisaties met data science aan het experimenteren zijn of al daadwerkelijk toepassen, maar dat de kennis in de provincie Friesland op dit gebied versnipperd is. Door de kennis over de toepassing van data science te versterken en bij elkaar te brengen, kan een bijdrage worden geleverd aan het vergroten van de kwaliteit van het onderwijs en onderzoek, het versterken van het concurrerend vermogen van Friese bedrijven en kunnen maatschappelijke problemen op een innovatieve manier worden opgepakt.

Wij willen deelnemen aan de opstartperiode van een Frysk Datalab. Daarom nemen we drie jaar lang een bedrag op in de begroting. Daarna beoordelen we of we voor langere termijn willen deelnemen.

k2: Formatie team ICT

In de begroting 2018 is er in de jaren 2018 tot en met 2020 tijdelijk budget opgenomen om de digitalisering van de gemeente te versterken en te versnellen, vanuit de gedachte dat die ontwikkeling naast een kwalitatief betere dienstverlening ook een efficiency voordeel oplevert.

De kosten gaan echter altijd voor de baten uit. Inmiddels is de aanbesteding gestart om te komen tot een nieuwe infrastructuur die past bij de Centrale Huisvesting en de bestuurlijke digitale ambities. In 2018 en 2019 zullen twee omgevingen naast elkaar operationeel zijn, en tegelijkertijd neemt het aantal te ondersteunen projecten toe. De efficiency voordelen zullen pas in de loop van 2019 en 2020 gerealiseerd worden. Om de geplande digitalisering en Centrale Huisvesting aan te kunnen is tijdelijk budget nodig voor de uitbreiding van de Servicedesk.

k3: Administratieve verwerking (verschillen)

Er zijn enkele verschuivingen tussen structureel en incidenteel. Deze verschuivingen zijn hier opgenomen. Dit is deels een uitwisseling met c9, de structurele administratieve verwerking.

1.6 Financieel eindbeeld begroting

De aanpassingen in structurele en incidentele zin kunnen we nu bij elkaar brengen in één overzicht:

Financieel overzicht op hoofdlijnen (bedragen x € 1.000)	2019	2020	2021	2022
Eindpositie structureel	1.224	172	548	132
Eindpositie incidenteel	-4.173	-2.036	-729	0
Begroot jaarsaldo (in samenhang)	-2.949	-1.864	-181	132
Onttrekking/toevoeging aan de algemene reserve	2.949	1.864	181	-132
Totaal	0	0	0	0

Zowel in 2019 als in elke jaarschijf in de meerjarenraming is sprake van een structureel sluitende begrotingsopzet. De jaren 2019 tot en met 2021 tonen een aanzienlijk incidenteel tekort.

Per saldo zijn er negatieve jaarsaldi in de jaren 2019 tot en met 2021 en een positief saldo in 2022. Dezealdi verrekenen we met de algemene reserve. In de volgende paragraaf laten we zien welke invloed dit heeft op de stand van onze algemene reserve.

1.7 Ontwikkeling reservepositie

Algemene reserve

Door de diverse mutaties zoals opgesomd in onderstaand overzicht, verwachten we in 2019 te starten met een stand van € 13,7 miljoen. Dat is € 4,8 miljoen boven de stand van het weerstandvermogen. Met de verwachte jaarsaldi zoals weergegeven in de voorgaande tabel daalt de komende jaren de stand van de algemene reserve, maar blijven we wel boven het vastgestelde minimumniveau.

Ontwikkeling van de Algemene Reserve (bedragen x € 1.000)	2018	2019	2020	2021	2022	Datum Raad
Stand per 1/1/2018 (volgens PB2018, p. 18)	6.842	13.664	10.715	8.931	8.976	14-11-2017
1. Naheffing fiscus BTW (niet in 2017)	500					
2. Aanvullen jaarschijf 2017 niet uit AR	3.831					14-06-2018
3. Rekeningresultaat 2017 Súdwest-Fryslân	427					14-06-2018
4. Amendement bij Programmabegroting 2017	-88					11-10-2016
5. Resultaatbestemmingen 2017	-2.150					14-06-2018
6. Toevoeging vanuit Littenseradiel	2.647					12-07-2018
7. Storting ivm opvangen risico vangnetuitkering	560					14-11-2017
8. Diverse maatregelen Noorderhoek	145		80	225		20-07-2017
9. Additioneel krediet It Soal (Berap mei 2018)	-110					04-10-2018
10. Verwachte afwijking 2018 (Berap juni-juli 2018)	129					04-10-2018
11. Naheffing fiscus BTW	-500					
12. Verwacht resultaat 2018-2022	1.431	-2.949	-1.864	-181	132	Zie 1.6
Verwachte stand per 31/12	13.664	10.715	8.931	8.976	9.107	
> Niveau weerstandsvermogen	8.900	8.900	8.900	8.900	8.900	
Vrij besteedbaar	4.764	1.815	31	76	207	

Toelichting

In de laatste kolom is aangegeven wanneer besluitvorming in de gemeenteraad heeft plaatsgevonden/zal plaatsvinden. Hierna lichten we de diverse posten kort toe.

> *Stand per 1/1/2018 (volgens PB2018, p. 18):*

Dit is de stand die we vorig jaar verwachtten als beginstand voor 2018.

> *1. Naheffing fiscus BTW (niet in 2017):*

In de verwachte stand gingen we er van uit dat we in 2017 een naheffing van € 500.00 aan de fiscus moesten betalen. Die betaling heeft nog niet plaatsgevonden. Vandaar deze correctie op de verwachte beginstand.

> *2. Aanvullen jaarschijf 2017 niet uit AR:*

Ook gingen we er in de verwachte stand van uit dat we € 3,8 miljoen nodig hadden ter dekking van het begrote jaartekort 2017. In werkelijkheid hadden we geen tekort, dus ook hiermee moeten we de beginstand corrigeren.

> *3. Rekeningresultaat 2017 Súdwest-Fryslân:*

Het resultaat vanuit de Jaarrekening 2017 is ten gunste te gebracht van de algemene reserve.

> *4. Amendement bij Programmabegroting 2017:*

Door amendementen van de raad is bij de behandeling van de Programmabegroting 2017 de stelpost onderuitputting minder sterk verlaagd dan in de begroting voorgesteld. Daarnaast zijn enkele bezuinigingsvoorstellen vervallen. De financiële gevolgen van deze amendementen zaten niet in de primitieve begroting van 2017, vandaar dat er bij de opstelling van de reservepositie voor de Programmabegroting 2018 expliciet rekening mee is gehouden. Het amendement is echter via een begrotingswijziging alsnog verwerkt in de begroting van 2017. Daardoor is het opgenomen in het hiervoor genoemde Rekeningresultaat 2017. Deze correctie is om een dubbeltelling te voorkomen.

> *5. Resultaatbestemmingen 2017:*

Dit betreft de resultaatbestemming zoals vastgesteld bij de behandeling van de Jaarrekening 2017.

> *6. Toevoeging vanuit Littenseradiel:*

Door de herindeling met Littenseradiel hebben we een deel van de algemene en de risicoreserve van Littenseradiel over gekregen. Deze hebben we toegevoegd aan onze algemene reserve.

> *7. Storting ivm opvangen risico vangnetuitkering:*

Dit betreft een toevoeging aan de algemene reserve ter dekking van het risico op een lagere vangnetuitkering dan begroot. Dit was onderdeel van de Programmabegroting 2018.

> *8. Diverse maatregelen Noorderhoek:*

Sinds 2016 staat er in de Noorderhoek een AZC. Op 20 juli 2017 heeft uw raad ingestemd om diverse maatregelen te treffen ter verbetering van de leefbaarheid en (verkeers)veiligheid in die wijk. Deze maatregelen worden betaald uit de verwachte huuropbrengst van het COA voor de grond van het AZC (periode 2018-2020). Vooruitlopend hierop zijn de kosten voorgefinancierd uit de algemene reserve. De verwachting was dat in de jaren 2020 en 2021 de gelden zouden terugvloeien naar de algemene reserve. In de berap van juni-juli 2018 hebben we gemeld dat een bedrag van € 145.000 vervroegd kan terugvloeien naar de algemene reserve.

> *9. Additioneel krediet It Soal (Berap mei 2018)*

Het betreft een aanvulling van het krediet It Soal ten laste van de algemene reserve. Dit is conform de berap mei 2018.

> *10. Verwachte afwijking 2018 (Berap juni-juli 2018)*

Hier hebben we het resultaat vanuit de meest recent opgestelde berap opgenomen.

> *11. Naheffing fiscus BTW:*

Begin 2016 heeft de Belastingdienst een controle uitgevoerd op de verrekening c.q. compensatie van de omzetbelasting over de periode 2011 - 2015. Naar aanleiding van dit onderzoek heeft de Belastingdienst een aantal vragen gesteld. Deze vragen zijn in april 2016 door ons beantwoord. De conclusie is dat in een aantal gevallen onze gemeente bij de verwerking van de omzetbelasting niet altijd foutloos heeft gewerkt. De door de Belastingdienst geconstateerde fouten zullen leiden tot een naheffing omzetbelasting c.q. naheffing btw-compensatiefonds. Verwacht wordt dat in de komende periode de Belastingdienst onze gemeente een naheffing op gaat leggen van ca. € 500.000.

> 12. *Verwacht resultaat 2018-2022:*

Het bedrag van 2018 is het begrote jaarsaldo 2018 volgens de tabel openomen in de paragraaf 1.6 van de Programmabegroting 2018. De bedragen in de jaren 2019 tot en met 2022 zijn afkomstig uit de tabel van paragraaf 1.6 van deze begroting.

> *Niveau weerstandsvermogen:*

Het niveau weerstandsvermogen is door de raad vastgesteld op € 8,9 miljoen. In de paragraaf Weerstandsvermogen van deze begroting is de benodigde weerstandscapaciteit opnieuw berekend. Er zijn enkele mutaties in de risico's. Daarmee rekening houdende is de benodigde weerstandscapaciteit nu berekend op € 8,9 miljoen. Dit komt overeen met het vastgestelde niveau. Dat behoeft dus geen aanpassing.

2. Beleidsbegroting

2.1 Vooraf

In het hoofdstuk Beleidsbegroting gaan we in op de volgende onderdelen:

- Programmaplan
- Paragrafen

2.2 Programmaplan

Vooraf

In het onderdeel Programmaplan gaan we in op de volgende onderdelen (op basis van de BBV-voorschriften artikel 7.2a. en artikel 8):

- Programma's 1-3
- Overzichten
 - Algemene dekkingsmiddelen
 - Overhead
 - Heffing Vennootschapsbelasting (VPB)
 - Bedrag onvoorzien
- Mutaties reserves

Ambities

De kadernota, behandeld door de raad op 12 juli jl., bevat vier integrale thema's, te weten:

1. Gebiedsgericht ontwikkelen;
2. Meedoen, ontplooien en ondernemerschap;
3. Leefbaarheid;
4. Bestuur en organisatie.

Per thema zijn strategische ambities geformuleerd voor de komende jaren. Deze ambities zijn in wezen het antwoord op de vraag "Wat willen we bereiken?". Het gaat om de volgende ambities:

Thema Gebiedsgericht ontwikkelen

- Krachtige en slagvaardige Ontwikkelagenda's
- Naar één integrale gebiedsgerichte aanpak
- Goed, innovatief en duurzaam wonen
- Ruimte van nieuwe omgevingswet benutten

Thema Meedoen, ontplooien en ondernemerschap

- Meer inzet op preventie
- Een goede start voor iedereen
- Vitaal ondernemerschap in Súdwest-Fryslân
- Meer participatie in Súdwest-Fryslân
- Inzet op vernieuwing van zorg, hulp en ondersteuning

Thema Leefbaarheid

- Duurzame openbare ruimte
- Toekomstbestendige voorzieningen
- Versterking cultuur, erfgoed en toerisme
- Veilig leven
- Optimale bereikbaarheid

Thema Bestuur en organisatie

- Een krachtig bestuur
- Een professionele organisatie

Nadere uitwerking Ontwikkelagenda

Met krachtige en slagvaardige Ontwikkelagenda's willen een betere afstemming met partners mogelijk maken. We hebben binnen de subagenda's voor Sneek, Bolsward, IJsselmeerkust en Ut de Mienskip een krachtig instrument in handen om de kansen van gezamenlijke investeringen met actieve partners te verzilveren. De eind 2018 vastgestelde Ontwikkelagenda 2018-2022 geeft hier meerdere aanzetten toe.

We zoeken in de Ontwikkelagenda de verbinding tussen de strategische gedachtenvorming rond de kernonderwerpen per subagenda. We brengen dat in verband met concrete projecten. Deels dienen deze projecten zichzelf aan. Op andere onderwerpen is een meer actieve aanjaagfunctie van belang. Binnen de doorontwikkeling van de agendavorming willen we beide onderdelen meer in balans brengen. Tot dusver ligt er nog veel nadruk op de inpassing van concrete projecten. Strategische keuzes moeten hier gaandeweg meer leidend worden. Ook in samenhang met bovengemeentelijke en bovenregionale thema's, met verbindingen naar onderwerpen uit het Hoofdlijnenakkoord en duurzame ontwikkelingen. Deze aanpak krijgt in 2019 verder gestalte. Ook zal er in 2019 een actueel document (Ontwikkelagenda 2019-2023) worden opgesteld.

Speerpunten met toelichting

Op basis van de strategische ambities zijn de speerpunten voor 2019 reeds in de Kadernota geformuleerd. In deze programmabegroting worden de speerpunten nader toegelicht. Ieder speerpunt heeft een extra toelichting die zo 'smart' en concreet mogelijk is. Wel is het zo dat bij veel speerpunten sprake is van samenwerking, overleg en afstemming met diverse externe partijen en organisaties. De uitkomsten hiervan zijn op voorhand niet te vertalen in een exacte planning van besluitvorming of in een uitgewerkt financieel beeld. De extra toelichting bij de speerpunten zijn het antwoord op de vraag hoe de ambities waar te maken, ofwel: "Wat gaan we daarvoor doen?".

Overige taken per programma

Een groot aantal taken, opgaven en werkzaamheden zijn jaarlijks terugkerend. Deze vormen financieel verreweg het grootste deel van de begroting. Ze worden echter niet specifiek in deze begroting genoemd. We volstaan per programma met een overzicht van de taakvelden.

Opbouw van dit hoofdstuk

De begroting heeft drie programma's (Sociaal, Ruimte en Bestuur). In de navolgende hoofdstukken geven we per programma als eerste de bijbehorende hoofdtaakvelden aan. Vervolgens benoemen we per programma de speerpunten. Deze speerpunten zijn afkomstig uit de Kadernota 2018. In de Bestuursrapportages van 2019 en in de Jaarrekening 2019 zullen we rapporteren over deze speerpunten. Ook vermelden we per programma de richtinggevende beleidsdocumenten, zoals die eerder door de raad zijn vastgesteld. Tot slot geven we aan wat alles mag kosten per programma en per taakveld.

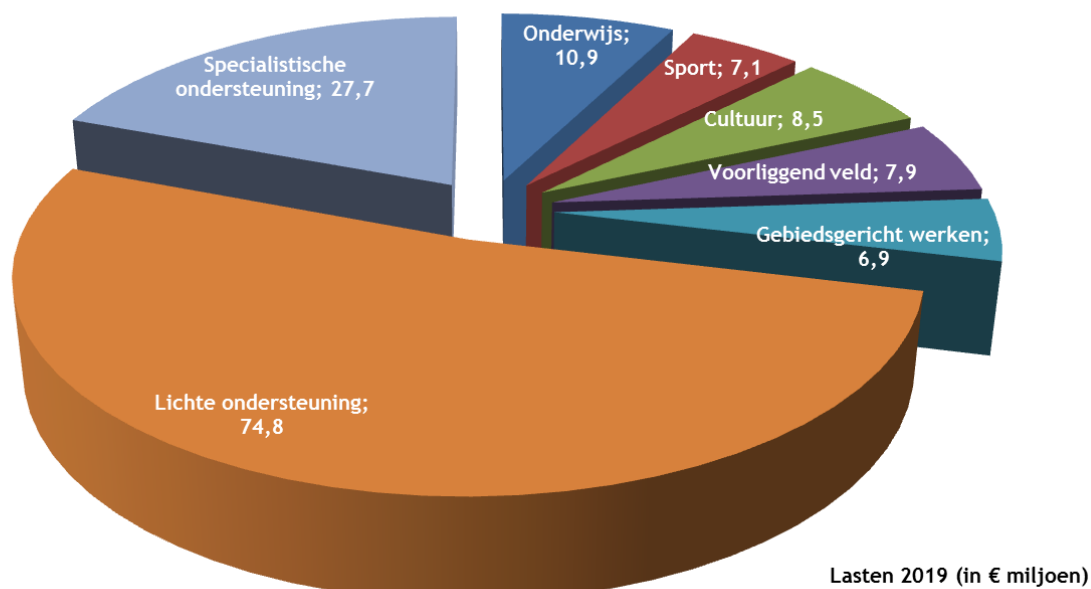
Totaaloverzicht "Wat mag het kosten?"

Vooruitlopend op de verdere toelichting op de diverse onderdelen geven we hier een totaaloverzicht.

Overzicht baten en lasten 2019 (bedragen x € 1.000)	Lasten	Baten	Saldo
Programma 1 - Sociaal	143.831	40.547	-103.284
Programma 2 - Ruimte	60.354	30.557	-29.797
Programma 3 - Bestuur	14.061	1.514	-12.547
Totaal van de programma's	218.246	72.618	-145.628
Algemene dekkingsmiddelen	2.467	176.665	174.198
Overhead	30.928	1.197	-29.731
Heffing VPB	20	0	-20
Bedrag onvoorzien	109	0	-109
Saldo van baten en lasten	251.770	250.480	-1.290
Mutatie reserves Programma 1	0	670	670
Mutatie reserves Programma 2	35	262	227
Mutatie reserves Programma 3	2.556	0	-2.556
Geraamd resultaat	254.361	251.412	-2.949
Waarvan:			
Incidentele baten en lasten	5.220	1.047	-4.173
Structureel begrotingssaldo			1.224

2.2.1 Programma 1: Sociaal

1. Hoofdtakvelden

2. Wat willen we bereiken?

Zie paragraaf 2.2. voor onze ambities.

3. Wat gaan we daarvoor doen?

Onder dit programma vallen de volgende speerpunten:

Hoofdtakveld: Onderwijs

1. Doordecentralisatie huisvesting voortgezet onderwijs uitwerken.
Doordecentralisatie houdt in dat de bevoegdheden en financiën voor de nieuwbouw van schoolgebouwen overgaan van de gemeente naar de schoolbesturen. In de afgelopen periode is deze mogelijkheid onderzocht voor het voortgezet onderwijs, hier zijn positieve intenties uitgesproken. In 2019 willen we verder met de besprekingen over een akkoord op hoofdlijnen. Wanneer hier overeenstemming over te bereiken valt dan is de planning van besluitvorming over een hoofdlijnenakkoord met de schoolbesturen VO gericht op een raadsbesluit voor de zomer van 2019. Daarna kan een volgende ronde van besprekingen over contracten en nadere uitwerking starten. In het 3^e kwartaal van 2019 starten we ook met verkenning van doordecentralisatie in het primair- en speciaal onderwijs.

Hoofdtakveld: Sport

2. De uitvoering van sportcarroussel Sneek voorbereiden.
In Sneek is er al meerdere jaren sprake van een kwaliteits- en een capaciteitsprobleem rond de sportaccommodaties voor voetbal en hockey. Door een uitruil/ herschikking c.q. nieuwe realisatie van velden en locaties bestaat de mogelijkheid om tot een herinvulling te komen voor de voetbalclubs en de hockeyclub, de sportcarroussel. Daarnaast speelt in de sportcarroussel Sneek de fusie tussen de voetbalclubs O.N.S. en S.W.Z. een belangrijke rol. In 2019 gaan we aan de slag met de verdere voorbereiding van de uitvoering van deze sportcarroussel Sneek, waarbij in eerste instantie de definitieve locatiekeuzes aan de orde is. De betrokken verenigingen spelen daar een belangrijke rol in. Binnen de Ontwikkelagenda 2018-2022 is financiële ruimte gecreëerd (€ 2 miljoen), als eerste aanzet om tot een financieel gedegen aanpak te komen.

3. Het vraagstuk van de sportvelden in Súdwest-Fryslân oppakken.
In Súdwest-Fryslân zijn meerdere binnen- en buiten sportaccommodaties. Het uitgevoerde Mulieronderzoek maakt duidelijk in hoeverre het aanbod van deze sportaccommodaties aansluit bij de behoefte van de inwoners van Súdwest-Fryslân, voor nu en in de toekomst. In 2019 gaan we op basis van het Mulieronderzoek een plan van aanpak ontwikkelen voor de sportaccommodaties en het sportaanbod.
4. Een jaarlijks evenement sport / cultuur aanjagen en faciliteren.
We willen jaarlijks een evenement aanjagen en faciliteren waarmee we het DNA van Súdwest-Fryslân landelijk op de kaart willen zetten. Het ene jaar op het gebied van sport en andere jaar op het gebied van cultuur. In 2019 gaan we samen met de verenigingen verkennen wat voor activiteit we in 2019 gaan uitvoeren.

Hoofdtakveld: Cultuur

5. Kleine culturele initiatieven stimuleren.
In de dorpen en steden zijn veel verschillende culturele initiatieven. Naast de grotere evenementen zijn er ook vele kleine(re) initiatieven uit de samenleving die de samenhang en leefbaarheid in de kernen versterken. We gaan deze mienshipsinitiatieven financieel ondersteunen, in de lijn van LF2018.
6. Een cultureel-toeristische hoofdstructuur opstellen.
Súdwest-Fryslân heeft een rijkdom aan musea en cultureel erfgoed. In 2019 willen we onze cultureel-toeristische hoofdstructuur verder vorm geven. Door deze nieuwe structuur en de samenhangende aanpak maken we Súdwest-Fryslân als reisbestemming nog aantrekkelijker voor bezoekers. Deze cultuur-toeristische hoofdstructuur willen we sterk in de markt laten zetten en ruimte bieden om verder te ontwikkelen.
7. Meer met cultuurcoaches werken.
In 2019 willen we meer met cultuurcoaches gaan werken. De cultuurcoaches kunnen ondersteunen bij het ontwikkelen en uitvoeren van de plannen van de inwoners. Tevens leggen zij verbindingen met scholen, verenigingen en andere organisaties in de gebieden. Door hier meer op in te zetten verwachten we dat cultuur & erfgoed in Súdwest-Fryslân veel dichterbij de mensen komen en dat de ambitie om cultuureducatie in Súdwest-Fryslân te versterken een enorme structurele impuls krijgt.

Hoofdtakveld: Voorliggend veld

8. Preventie aanpak sociaal domein opstellen.
Preventie is de kern van de transformatieopdracht. Door meer te investeren in preventie wordt de kwaliteit van leven van de inwoners verbeterd. Krachtige inwoners zijn beter in staat hun eigen problemen op te lossen en anderen hierbij te ondersteunen. Dit zal uiteindelijk leiden tot inwoners die minder beroep doen op professionele ondersteuning. We willen de preventieve inzet vanuit het gezondheidsbeleid, sportbeleid, minimabeleid intensiveren en integraler organiseren. We bekijken per gebied welke preventie-activiteiten nodig en mogelijk zijn. We stellen hiervoor een integrale preventie aanpak op in 2019.
9. Onderzoek doen naar de toekomst van dorpshuizen en wijkgebouwen.
Binnen de opzet van de Agenda Út de Mienskip vormt de brede opgave rond de toekomstbestendigheid van de maatschappelijke voorzieningen een belangrijk speerpunt. Daarbij gaat het zowel om de fysieke kwaliteit van de voorzieningen zelf (zijn gebouwen en infrastructuur op orde?) als om het gebruik ervan (welke functies en activiteiten vinden er plaats?). De rol van de gemeente is verschillend, want veel voorzieningen liggen buiten de directe invloedssfeer van de overheid en worden gestuurd door de markt. Om de toekomstbestendigheid van de voorzieningen die wel binnen onze invloedssfeer beter te kunnen waarborgen wordt er gewerkt aan een monitorings- en sturingsinstrument. Eind 2018 is onderzoeksgeld beschikbaar gesteld. In 2019 wordt op basis van dat onderzoek naar alle 65 ontmoetingsplaatsen (dorpshuizen, MFC's, wijkgebouwen en doarpskeamers) een vervolgaanpak opgesteld.

10. Plan van aanpak Vrijwillige inzet opstellen.
Vrijwilligers en vrijwilligersorganisaties spelen een cruciale rol in de samenleving. We zetten ons in voor het faciliteren van vrijwilligers (organisaties). Hiervoor wordt in 2019 met professionals en vrijwilligers (organisaties) een plan van aanpak opgesteld.
11. Uitvoering geven het onderzoek draagkracht / draaglast.
Súdwest-Fryslân is één van de gemeenten in Nederland die meedoet aan een meerjarig onderzoek van BMC en de universiteit van Twente waarbij wordt onderzocht welke interventies bijdragen aan het vergroten van de draagkracht van inwoners. Eind 2018 wordt het onderzoek afgerond en in 2019 gaan we aan de slag met de aanbevelingen uit dit onderzoek.
12. De ondersteuning mantelzorg (o.a. vernieuwing respijtzorg) doorontwikkelen.
In Súdwest-Fryslân zijn veel mantelzorgers actief. We ondersteunen deze doelgroep al door o.a. de Stipepunten, maar willen deze ondersteuning verbeteren door het vernieuwen van de respijtzorg en het versterken van het ondersteuningsaanbod. Bij respijtzorg worden de zorgtaken tijdelijke overgenomen. In 2019 gaan we de ondersteuning aan de mantelzorgers verder ontwikkelen.

Hoofdttaakveld: Gebiedsgericht werken

13. Integraal gebiedsgericht werken inclusief Kernbeleid doorontwikkelen.
Integraal gebiedsgericht werken houdt in dat we gebiedsgericht zaken op logische wijze aan elkaar willen knopen om daarmee ontwikkelingen optimaal in de breedte aan te vliegen. Dit betekent dat we maatschappelijke vraagstukken in onze gebieden in samenhang benaderen: samenhang tussen ruimtelijke, sociale en bestuurlijke aspecten. We pakken dit op samen met onze partners.

Hoofdttaakveld: Lichte en specialistische ondersteuning

14. Een actieplan wonen en zorg opstellen.
Het actieplan wonen en zorg vloeit voort uit de Woonvisie die in juli 2017 is vastgesteld. In 2019 gaan we samen met zorgaanbieders, adviesraden en woningcorporaties een actieplan opstellen voor de komende periode. Voor het opstellen van het plan zal o.a. een in kaart worden gebracht wat het huidige aanbod is en of het aanbod past bij de wensen van de doelgroep.
15. Integrale Kindaanpak (IKA) verder ontwikkelen (0-12 jaar).
We willen een samenhangende en doorgaande aanpak voor alle jeugdigen van 0 tot 12 jaar realiseren. Dit doen we door de samenwerking te verstevigen tussen onderwijs, gebiedsteams, buurtsportcoaches, peuter/ kinderopvang, jeugdgezondheidszorg en waar nodig jeugdhulp. In 2018 is het bestuurlijk kader opgesteld voor de Integrale Kindaanpak (IKA) en in 2019 gaan we dit verder ontwikkelen.
16. Uitvoering geven aan het innovatief uitstroomplan en visie op de sociale werkvoorziening implementeren (participatie).
In 2018 hebben we samen met de partners een innovatief uitstroomplan opgesteld. De insteek is dat we willen toe leiden naar gegarandeerd werk in de diverse sectoren. Hierbij zetten we in op de sectoren in de arbeidsmarkt waar de grootste vraag naar personeel leeft. In 2019 gaan we uitvoering geven aan dit plan.

In 2018 is samen met een aantal andere gemeenten en de sociale werkvoorziening een visie ontwikkeld over de toekomst van het SW- bedrijf "Empatec".
In het eerste kwartaal van 2019 wordt deze visie ter besluitvorming aangeboden aan de diverse colleges en gemeenteraden. Daarnaast zullen we in 2019 de uitwerking en implementatie van de nieuwe visie ter hand nemen.
17. Nieuwe ondersteuningsarrangementen ontwikkelen en inkopen.
In 2018 hebben we samen met de verschillende partners voor de Wmo en Jeugd al een aantal nieuwe arrangementen ontwikkeld. Met als doel dat we de ondersteuning leveren die aansluit bij de behoefte van de inwoner. Het leveren van maatwerk staat hierbij centraal. We hebben hierbij gekozen voor resultaatgerichte inkoop. In 2019 willen we

samen met de andere partijen verder met de ontwikkeling van de nieuwe arrangementen op de terreinen Wmo, Jeugd en Participatie.

18. Het zorglandschap vernieuwen.

We kiezen er voor om de zorg voor onze inwoners nog beter te organiseren door de vraag integraal op te pakken. Met als doel dat we goede passende en samenhangende zorg bieden aan onze inwoners. Dit gaan we doen door het zorglandschap (Wmo/ Zorgverzekeringswet/ Jeugd en de Wet langdurige zorg) te vernieuwen. Voor de realisatie van deze vernieuwing willen we nog meer samenwerken met de zorgaanbieders, de zorgverzekeraar, het onderwijs, de wijkverpleegkundigen en de huisartsen. Dit doen we o.a. door in 2019 de pilot POH-GGZ Jeugd verder uit te rollen en door een pilot integrale indicatiestelling uit te voeren in een aantal dorpen in Súdwest-Fryslân. Deze pilots gaan we ook in 2019 monitoren en evalueren.

4. Richtinggevende beleidsdocumenten (vastgesteld door de raad)

Hoofdtakveld	Beleidsdocument	Besluitvorming gemeenteraad
Algemeen	Kadernota 2019 Naar een veerkrachtig sociaal domein Koersnota Veerkracht in het sociale domein Beleidsplan Sturing, inkoop en financiering Beleidsplan Veerkracht in het sociaal domein	12 juli 2018 28 februari 2013 30 januari 2014 5 juni 2014 13 november 2014
Onderwijs	Integraal Huisvestingsplan (IHP)	5 oktober 2017
Sport	Kadernota Sport en Bewegen 2012-2020 Notitie 'toekomst zwembaden SWF: een sprong in het diepe?' Beleidsnota Sport en Bewegen 2017-2020 Zwembadvisie, afschaffen schoolzwemmen Buurtsportcoaches 2015-2017 Haalbaarheidsonderzoeken en draagvlakonderzoek naar een nieuwe zwemvoorziening in Workum Notitie 'Kunstgrasvelden voor voetbal in Súdwest-Fryslân'	23 februari 2012 19 februari 2015 6 april 2017 30 april 2015 22 januari 2015 4 juni 2015 22 januari 2015
Cultuur	Kultuerbelied Súdwest-Fryslân 2017 - 2021 Aanwijzing lokale media-instelling 2017-2020 Nota Museumbeleid 2013-2016 Nota Amateurkunst Notities Culturele Hoofdstad 2018 Bibliotheekbeleid gemeente Súdwest-Fryslân 2015-2020 Frysk taal belied "Fanselsprekkend" Frysk. Fanselsprekkend!, Taalnota SWF 2014-2018	14 november 2017 6 april 2017 28 februari 2013 4 april 2013 10 september 2014 22 januari 2015 30 jannewaris 2014 6 maart 2014
Voorliggend veld (Sociaal domein)	Nota Lokaal Gezondheidsbeleid 2014 - 2017 Verlenging Gezondheidsbeleid 2014 - 2019 Wijziging gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Fryslân Beleidsnotitie Kernenbeleid "De doar iepen foar de mienskip" Evaluatie Kernenbeleid Notitie harmonisatie beleid dorpshuizen, MFC's en wijkgeb. Ketenbeleid	3 juli 2014 17 mei 2018 4 oktober 2018 22 september 2011 6 maart 2014 3 april 2013 22 januari 2015
Gebiedsgericht werken	Gemeenschappelijke Regeling Sociaal Domein Fryslân 2018	20 juli 2017
Lichte ondersteuning	Beleidsplan schulddienstverlening 2017-2020 'Samen - Werken aan schulden!'	15 december 2016
Specialistische ondersteuning.	Regiovisie veilig thuis	18 december 2014

Naast bovenstaande beleidsdocumenten zijn er door de gemeenteraad diverse verordeningen vastgesteld. Voor een actueel overzicht van geldende verordeningen verwijzen we naar de website www.overheid.nl. Een link naar deze website is te vinden op onze eigen website, via de zoekterm "Verordeningen".

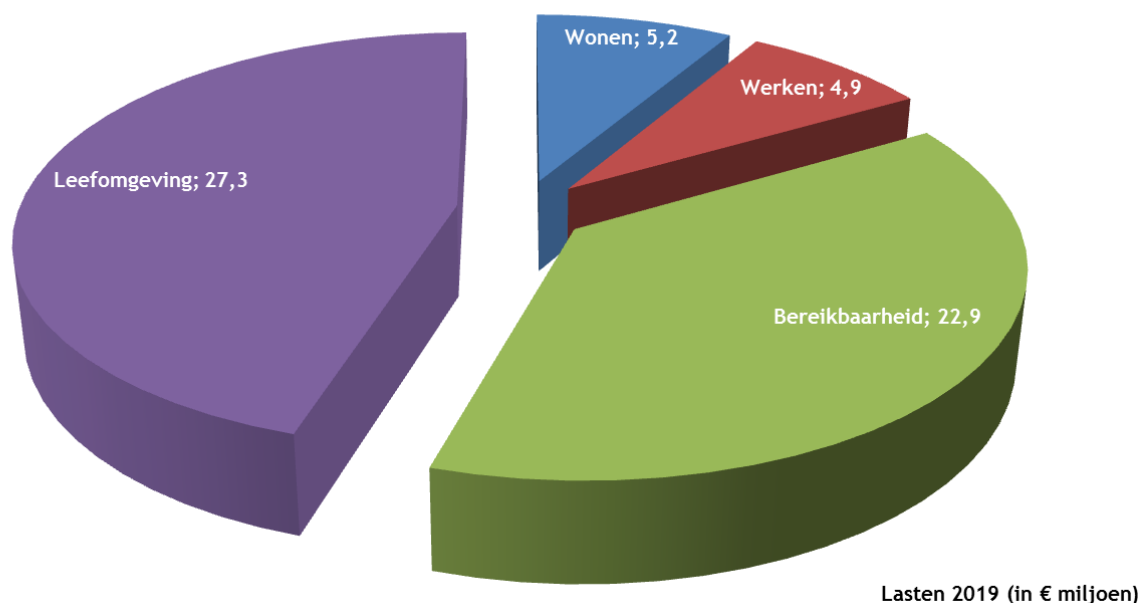
5. Wat mag het kosten?

Saldo programma in meerjarenperspectief (bedragen x € 1.000)	Rekening 2017	Begroot 2018 na Wijziging	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021	Begroot 2022
Onderwijs	9.468	9.641	9.470	9.944	9.970	10.043
Sport	5.603	5.275	5.825	5.571	5.421	5.105
Cultuur	6.804	7.783	8.095	8.076	8.057	7.929
Voorliggend veld	6.940	7.095	7.709	7.711	7.715	7.701
Gebiedsgericht werken	6.130	6.148	6.840	6.824	6.824	6.824
Lichte ondersteuning	37.435	35.103	38.015	37.924	37.999	38.202
Specialistische ondersteuning	28.715	27.788	27.330	27.098	26.922	26.743
Totaal saldo baten en lasten	101.094	98.832	103.284	103.148	102.909	102.546

Begroot 2019 per taakveld (bedragen x € 1.000)	Lasten	Baten	Saldo
<u>Onderwijs</u>	10.861	1.391	9.470
Openbaar basisonderwijs	150	0	150
Onderwijshuisvesting	6.697	480	6.217
Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	4.014	911	3.103
<u>Sport</u>	7.107	1.281	5.825
Sportbeleid en activering	1.135	55	1.080
Sportaccommodaties	5.972	1.226	4.746
<u>Cultuur</u>	8.511	416	8.095
Cultuurpresentatie, -productie en -particip.	5.733	402	5.330
Musea	610	5	605
Media	2.168	8	2.160
<u>Voorliggend veld</u>	7.941	233	7.709
Samenkracht en burgerparticipatie	4.526	233	4.294
Volksgezondheid	3.415	0	3.415
<u>Gebiedsgericht werken</u>	6.880	40	6.840
Wijkteams	6.880	40	6.840
<u>Lichte ondersteuning</u>	74.796	36.782	38.015
Inkomensregelingen	44.718	34.480	10.238
Arbeidsparticipatie	2.403	3	2.401
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	3.921	1.413	2.508
Maatwerkdienstverlening 18+	15.658	886	14.772
Maatwerkdienstverlening 18-	8.096	0	8.096
<u>Specialistische ondersteuning</u>	27.735	405	27.330
Geëscaleerde zorg 18+	3.446	405	3.041
Geëscaleerde zorg 18-	9.724	0	9.724
Begeleide participatie	14.565	0	14.565
Totaal saldo baten en lasten	143.831	40.547	103.284

2.2.2 Programma 2: Ruimte

1. Hoofdtakvelden

2. Wat willen we bereiken?

Zie paragraaf 2.2. voor onze ambities.

3. Wat gaan we daarvoor doen?

Onder dit programma vallen de volgende speerpunten:

Hoofdtakveld: Wonen

19. Flexibele woonconcepten voor verschillende doelgroepen realiseren.

Het realiseren van flexibele woonconcepten voor verschillende doelgroepen wordt betrokken in het lopende woonbehoefte onderzoek. Eind 2018 verwachten we de resultaten van het onderzoek naar de vraag of de woningvoorraad in de gemeente goed aansluit op de huidige woonbehoefte en de toekomstige woonbehoefte als gevolg van een veranderende bevolkingssamenstelling en te verwachten afname van de bevolking.

In juli 2017 is de Woonvisie vastgesteld, gevolgd door een Woningbouwprogramma. Op dit moment zijn er meer bouwplannen voor woningen dan we de komende jaren van de Provincie Fryslân mogen bouwen. Daarom moeten er waarschijnlijk nieuwe keuzes gemaakt worden en prioriteiten gesteld. Hierin zijn de resultaten uit het woonbehoefte onderzoek leidend. In februari 2019 zal het nieuwe afwegingskader van het Woningbouwprogramma gereed zijn.

20. Een plan van aanpak voor duurzame herstructurering van wijken opstellen.

Vóór 2021 moet er een warmtevisie op wijk- en dorpsniveau liggen. In een warmtevisie komt te staan hoe wij de transitie naar gasloos vorm gaan geven. Hiervoor gaan we in 2019 een interne en externe organisatie voor warmtetransitie opzetten met stakeholders (woningbouwcorporaties, netbeheerders en vastgoed eigenaren).

21. Proeftuin aardgasvrije bestaande wijk (bijv. het Eiland in Sneek) en proeftuin aardgasvrij dorp starten.

In 2019 starten de pilots in een wijk en in een dorp in Súdwest-Fryslân. Doel is om te leren hoe we samen met inwoners kunnen komen tot gasloze wijken en dorpen. Zowel technisch, financieel als sociale aspecten zijn hierbij van belang. De planning is dat er vóór 1 juli 2019 een plan van aanpak ligt voor een gasloze bestaande wijk.

Hoofdtakveld: Werken

22. Bedrijventerrein De Hemmen III ontwikkelen.

Het is belangrijk dat de bedrijven en instellingen die werkgelegenheid bieden zich kunnen ontwikkelen. Voor een optimaal vestigingsklimaat is het ruimtelijke aanbod van bedrijventerrein voor de vestiging van bedrijven van groot belang. De ontwikkeling van De Hemmen III geeft hier in 2019 verder invulling aan.

23. Acquireren om nieuwe ondernemers aan te trekken.

In de acquisitie gaan we in 2019 actief en gericht op zoek gaan naar bedrijven en organisaties die onze economie en de structuur daarvan versterken. Dit vergt een gerichte aanpak en een sterke acquisitiestrategie en de uitvoering daarvan bij met name op de sectoren waarin we al sterk zijn zoals metaal en maakindustrie, maritiem en landbouw. Dit vraagt meer inzet. In 2019 gaan we:

- Marktverkenningen uitvoeren voor onze sterke sectoren
- Acquisitieplannen opstellen
- Samenwerken met Noordelijke Ontwikkelingsmaatschappij (NOM) en F4
- Bidbooks en promotiemateriaal opstellen
- (Buitenlandse) beurzen en evenementen gericht bezoeken
- Thema bijeenkomsten en doelgroep-specifieke evenementen organiseren.

24. De ontwikkeling naar een duurzame landbouw met natuur en biodiversiteit faciliteren.

In 2019 formuleren we een passende gemeentelijke aanpak landbouwbeleid, dat is gericht op samenwerking met de keten, overheden en organisaties, en inzet op gebiedsgerichte invullingen die “van onderop” worden gedragen. De landbouw en de agrofoodsector groeien steeds meer toe naar een natuurinclusieve kringlooplandbouw. Ook de landbouwsector zelf doet daartoe voorstellen. Op regionaal en lokaal niveau moeten we deze ontwikkelingen in samenhang zien met het zoeken van nieuwe verdienmodellen binnen de sector en in samenhang met het vitaal houden van het platteland (zoals landschappelijke waarden, biodiversiteit en duurzame ontwikkelingen zoals CO₂-reductie en energieaanpak). In de Regiodeal Natuurinclusieve Landbouw Noord-Nederland (juli 2017) is het belang van de noordelijke regio als voorbeeld- en aanjaaggebied bepleit. Met voor Fryslân o.a. een focus op melkveehouderij en veenweide. Súdwest-Fryslân zoekt in samenwerking met partners binnen de keten naar concrete gebiedsgerichte invullingen, samen met provincie, waterschap, buurgemeenten (Leeuwarden, De Fryske Marren) en overige betrokken organisaties. We willen inzetten op kansrijke gebieden en pilotprojecten (o.a. met de inzet van aanjaaggeld en mogelijke cofinanciering van projecten).

25. De legacy van Leeuwarden Fryslân 2018 borgen.

Binnen de opgave ‘naar een toekomstbestendige gastvrijheidseconomie’ gaan we de benutting van activiteiten uit LF2018 verder verkennen. Dit in combinatie met de benutting van kansen vanuit de nieuwe cultureel-toeristische hoofdstructuur.

Hoofdtakveld: Bereikbaarheid

26. Het aantal laadpalen voor elektrisch rijden op initiatief van marktpartijen significant laten stijgen.

Begin 2019 zetten we een tender uit om marktpartijen uit te dagen om het aantal laadpalen op verantwoorde wijze significant te laten stijgen. In het voorjaar van 2019 wordt bekend welke partijen dit zullen oppakken. De gemeente heeft hierin een faciliterende rol.

27. Een plan maken voor veilige fietsverbindingen voor schoolgaande jeugd.

Binnen de opzet van de Agenda Ut de Mienskip is een plan voor veilige fietsverbindingen voor schoolgaande jeugd een belangrijk speerpunt. Het plan zal zich in 2019 richten op het nader onderzoeken van 5 fietsverbindingen. Hiervoor is binnen de Ontwikkelagenda onderzoeksgeld beschikbaar gesteld. Uit nader onderzoek zal blijken welke keuzes hierin met het oog op de beschikbare middelen gemaakt kunnen worden.

28. De aanleg van glasvezel in Súdwest-Fryslân faciliteren.
In 2019 willen we digitale bereikbaarheid van alle kernen optimaliseren. Dit doen we door het aanleggen van glasvezel te faciliteren.

Hoofdtakveld: Leefomgeving

29. Agenda IJsselmeerkust, Agenda Sneek, Agenda Bolsward en Agenda Ut de Mienskip met partners uitwerken.
We zoeken in de Ontwikkelagenda de verbinding tussen de strategische gedachtenvorming rond de kernonderwerpen per subagenda. We brengen dat in verband met concrete projecten. Deels dienen deze projecten zichzelf aan, op ander onderwerpen is een meer actieve aanjaagfunctie van belangen. Binnen de doorontwikkeling van de agendavorming willen we het strategische karakter en de concrete invulling van projecten meer met elkaar in balans brengen. Tot dusver ligt er nog veel nadruk op de inpassing van concrete projecten. Strategische keuzes moeten hier gaandeweg meer leidend worden. Per subagenda is in de Ontwikkelagenda 2018-2022 hiervoor een aanzet tot uitwerking vermeld. We geven die uitwerking in 2019 verder gestalte en zoeken per subagenda naar passende en effectieve samenwerkingsverbanden met partners, raad en bevolking.
30. Uitvoering geven aan de nota cultureel erfgoed.
In 2019 gaan we uitvoering geven aan de acties die benoemd zijn in de nota cultureel erfgoed.
31. De Omgevingsvisie vaststellen en het Omgevingsplan maken.
In het eerste kwartaal van 2019 zal de raad de Omgevingsvisie vast stellen. De Omgevingsvisie van Súdwest-Fryslân wordt een dynamisch en beknopt document met veel beeld- en kaartmateriaal, digitaal beschikbaar. We hanteren begrippen als: kort, fris, digitaal, publieksvriendelijk en wervend.

In de tweede helft van 2019 komt de rol van de raad bij de totstandkoming van het Omgevingsplan aan de orde. De raad bepaalt dan hoeveel ruimte het college van B&W en inwoners gaan krijgen bij de totstandkoming van het omgevingsplan.
32. De Agenda Duurzame ontwikkeling uitvoeren.
In de Agenda Duurzame Ontwikkeling zijn per thema ambities geformuleerd waar we de komende jaren aan gaan werken door samen te werken met de Mienskip (inclusief stakeholders). De thema's zijn breed geïntegreerd, zie ook speerpunten 20, 21, 26, 33, 34 en 38.
33. Ondernemers stimuleren om te bouwen aan een circulaire economie.
In 2019 gaan we verder met het stimuleren van ondernemers om zich bezig te houden met de principes van de circulaire economie. We willen het aantal deelnemers aan het project om het MKB te verduurzamen laten toenemen. Daarnaast gaan we in de 1^e helft van 2019 een congres organiseren voor ondernemers.
34. Kennis over circulair inkopen verbreden en grond en materialen in openbare ruimte hergebruiken.
(a) Samen met de vereniging Circulair Fryslân trekken we op in de Betonketen Fryslân. Daarnaast analyseren we onze standaard bestekken op verbetermogelijkheden voor circulariteit en verdiepen we ons in de aanpak van Duurzaam GWW. We oriënteren ons op opslagmogelijkheden voor tijdelijke opslag van materialen om efficiënt hergebruik mogelijk te maken.
(b) Als inzamelaar van huishoudelijk afval gaan we de dienstverlening voor grondstoffen verbeteren. Daarbij zetten we in op stromen die nu vaak nog in de restafvalcontainer belanden: GFT, papier en textiel. Als opdrachtgever aan verwerkers leggen we meer het accent op hergebruik en recycling van de ingezamelde grondstoffen.

4. Richtinggevende beleidsdocumenten (vastgesteld door de raad)

Hoofdtakveld	Beleidsdocument	Besluitvorming gemeenteraad
Algemeen	Kadernota 2019 Nota kapitaalgoederen 2017-2018	12 juli 2018 6 april 2017
Wonen	Woonvisie 2017-2022 Aanpassing Nota grondbeleid 2015-2019 Nota grondbeleid 2015-2019 Agenda Duurzame Ontwikkeling - Anders Wonen	20 juli 2017 10 november 2016 12 november 2015 12 juli 2018
Werken	Detailhandelstructuurvisie Economisch Actieprogramma Súdwest-Fryslân Agenda Duurzame Ontwikkeling - Anders Producteren	16 mei 2013 8 oktober 2013 12 juli 2018
Bereikbaarheid	Beleids- en beheerplan Wegen Gemeentelijk Verkeer- en vervoerplan (GVVP) Parkeervisie 2014 Agenda Duurzame Ontwikkeling - Anders van A naar B Beleidsplan Brugbediening	23 oktober 2014 16 mei 2013 6 juni 2013 12 juli 2018 13 december 2012
Leefomgeving	Ontwikkelagenda 2017-2021 Agenda Duurzame Ontwikkeling - Anders energie opwekken Gebiedsagenda SWF, DFM, Wetterskip Fryslân, Provinsje Fryslân Visie Ruimtelijke Kwaliteit Masterplan Waterstad plus Masterplan Waddendijk Afsluitdijk Masterplan Beeldkwaliteit Afsluitdijk Uitgangspuntennotitie Buitengebied Welstandsnota Kaders nieuwe welstandsnota Erfgoedvisie Beleid windenergie Beleidsplan beheer en onderhoud Gebouwen Beleidsplan Openbaar groen Súdwest-Fryslân Bomenbeleidsplan Súdwest-Fryslân Visie Toerisme en Recreatie (2012-2022) Beleidsnotitie afval "Netjes geregeld!" Kaderstelling zwerfafvalbeleid Ontwikkelvisie Súdwest-Fryslân	15 juni 2017 12 juli 2018 3 juli 2014 6 juni 2013 6 juni 2013 3 juli 2014 31 maart 2016 24 mei 2012 21 juni 2012 12 november 2015 21 juni 2012 31 maart 2016 2 juli 2015 10 oktober 2013 13 december 2012 16 mei 2013 14 november 2013 22 januari 2015 31 maart 2011

Naast bovenstaande beleidsdocumenten zijn er door de gemeenteraad diverse verordeningen vastgesteld. Voor een actueel overzicht van geldende verordeningen verwijzen we naar de website www.overheid.nl. Een link naar deze website is te vinden op onze eigen website, via de zoekterm "Verordeningen".

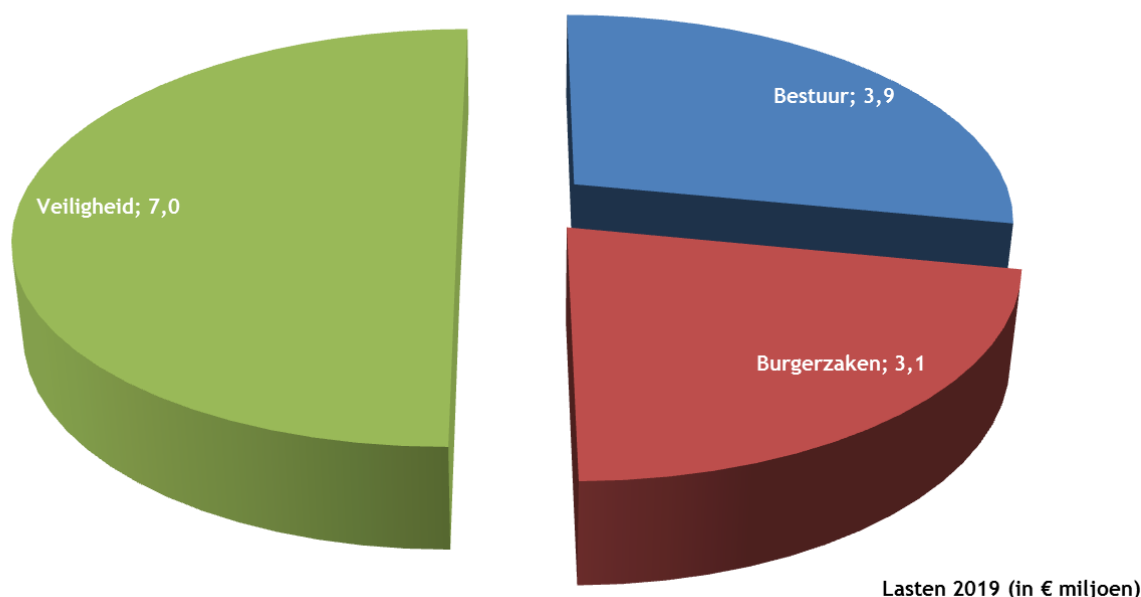
5. Wat mag het kosten?

Saldo programma in meerjarenperspectief (bedragen x € 1.000)	Rekening 2017	Begroot 2018 na Wijziging	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021	Begroot 2022
Wonen	1.856	1.142	2.064	1.202	1.174	1.150
Werken	-820	266	787	926	924	625
Bereikbaarheid	19.752	17.874	19.376	19.282	19.384	19.325
Leefomgeving	5.750	6.778	7.571	7.947	7.234	7.123
Totaal saldo baten en lasten	26.538	26.060	29.797	29.357	28.716	28.224

Begroot 2019 per taakveld (bedragen x € 1.000)	Lasten	Baten	Saldo
<u>Wonen</u>	5.168	3.104	2.064
Wonen en bouwen	4.082	3.104	978
Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	1.086	0	1.086
<u>Werken</u>	4.906	4.120	787
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	999	1.047	-48
Economische ontwikkeling	854	5	849
Economische promotie	928	3.067	-2.140
Milieubeheer	2.125	0	2.125
<u>Bereikbaarheid</u>	22.946	3.571	19.376
Parkeerbelasting	160	2.207	-2.047
Parkeren	1.438	0	1.438
Verkeer en vervoer	17.668	175	17.492
Recreatieve havens	991	835	155
Economische havens en waterwegen	2.690	353	2.337
<u>Leefomgeving</u>	27.333	19.762	7.571
Openbaar groen en (openlucht) recreatie	7.499	64	7.436
Begraafplaatsen en crematoria	620	607	13
Beheer overige gebouwen en gronden	672	0	672
Ruimtelijke ordening	2.088	54	2.034
Cultureel erfgoed	1.052	14	1.039
Riolering	6.231	7.871	-1.640
Afval	9.171	11.152	-1.981
Totaal saldo baten en lasten	60.354	30.557	29.797

2.2.3 Programma 3: Bestuur

1. Hoofdtakvelden

2. Wat willen we bereiken?

Zie paragraaf 2.2. voor onze ambities.

3. Wat gaan we daarvoor doen?

Onder dit programma vallen de volgende speerpunten:

Hoofdtakveld: Bestuur

35. Experimenteren met co-creatie aan de voorkant, samen plannen maken.
Tot nu toe werden de meeste plannen bedacht in het gemeentehuis. Onze inwoners, bedrijven en instellingen kunnen daarop reageren via de normale inspraakmogelijkheden. We willen hen nu ook meer betrekken bij het formuleren van die plannen, dus vanaf de startfase. In 2019 zullen we daarvoor minimaal één onderwerp selecteren.
36. Duurzame maatregelen nemen in eigen gebouwen die mogelijk toegevoegd worden aan de centrale huisvesting in Sneek.
In 2018 wordt duidelijk om welke maatregelen het gaat en welk bedrag daarmee gemoeid is. Bekeken moet worden of er een aparte aanbestedingsprocedure moet worden doorlopen. Uiteraard worden de maatregelen voor gebouw A in 2019 tegelijkertijd met de verbouw uitgevoerd. Voor de andere panden (gebouw D en Marktstraat 2) moeten eventueel aparte beslissingen worden genomen.
37. Een definitief plan maken voor de herhuisvesting van de buitendienst in Bolsward.
In 2018 is een voorbereidingskrediet aangevraagd. Het is de bedoeling om in 2019 de aanbestedingsprocedure te doorlopen, waarbij de aannemer(s) worden geselecteerd. In 2020 kan dan begonnen worden met de bouw c.q. aanleg, mits alle procedures (incl. die voor het verkrijgen van de vergunningen) zijn doorlopen.
38. Het wagenpark van Súdwest-Fryslân in 2020 voor 25% uit duurzame voertuigen laten bestaan.
Wij kiezen ervoor om op het gebied van duurzaamheid zelf het goede voorbeeld te zijn. Het verduurzamen van ons wagenpark doen we stapsgewijs. Het vervangen van materieel bekijken we per geval waarbij o.a. factoren als afschrijving en levensduur worden meegewogen. In een aantal gevallen betreft het echter ook specifiek taakgebonden

materieel dat nog niet duurzaam te verkrijgen is of waarvan een duurzame variant niet volstaat voor de taken van SWF (bijvoorbeeld vanwege een beperkte actieradius).

Hoofdtakveld: Burgerzaken en dienstverlening

39. Investeren in dienstverlening (servicenormen) en digitalisering.

In 2018/2019 worden de servicenormen opnieuw en integraal bekeken. Doelen daarbij zijn om niet alleen de doorlooptijd te meten en te vergelijken met ervaringscijfers van andere gemeenten, maar ook om andere kwaliteitsnormen toe te voegen.

Digitalisering betreft vooral de wijze waarop de samenleving meer en meer met de centrale en lokale overheid gaat communiceren. Dit zal de nodige investeringen vragen, zowel op het gebied van hard- en software maar ook op scholing en begeleiding.

Hoofdtakveld: Veiligheid

40. Uitvoering geven aan de nota Veiligheid.

De nota Veiligheid wordt begin 2019 door de raad vastgesteld. Daarin komt ook een overzicht van de speerpunten plus de accenten voor elk jaar.

4. Richtinggevende beleidsdocumenten (vastgesteld door de raad)

Hoofdtakveld	Beleidsdocument	Besluitvorming gemeenteraad
Bestuur	Reglement van orde voor de raad en de raadscommissies	7 mei 2014
	1e wijziging Reglement van orde voor raad en raadscommissies	29 september 2016
	Gedragskoade riedsleden en boargemaster en wethâlders	29 september 2016
	Bestuurskrachtonderzoek (n.a.v. de Motie Heijnen)	7 maart 2014
	Werkgeverscommissie griffie	20 september 2012
	Strategische samenwerkingsagenda provincie-gemeente	31 maart 2011
	Uitvoeringsprogr. Strategische samenw. agenda 2011-2021	26 januari 2012
	Kadernota 2019	12 juli 2018
	Programmabegroting 2018 en meerjarenraming -2019-2021	14 november 2017
	Nota reserves en voorzieningen 2017	14 november 2017
	Controleprotocol 2016	14 juli 2016
	Evaluaasje rol fan de ried yn RO-prosedueres	18 maaie 2017
	Agenda Duurzame Ontwikkeling - Zelf Anders	12 juli 2018
	Duorsume maatregels Sintrale Husfesting	14 juni 2018
	Husfestjen butentsjinst	5 oktober 2017
Burgerzaken	Verordening Basisregistratie Personen (BRP)	5 juni 2014
Veiligheid	Horecabeleid en wijziging horecabepalingen APV	23 oktober 2014
	Gemeentelijk Veiligheidsbeleid Súdwest-Fryslân 2015 - 2018	26 maart 2015
	Risicoprofiel, beleidsp./fin. kader 2016-2019 Veiligh.regio Frysl.	19 februari 2015

Naast bovenstaande beleidsdocumenten zijn er door de gemeenteraad diverse verordeningen vastgesteld. Voor een actueel overzicht van geldende verordeningen verwijzen we naar de website www.overheid.nl. Een link naar deze website is te vinden op onze eigen website, via de zoekterm "Verordeningen".

5. Wat mag het kosten?

Saldo programma in meerjarenperspectief (bedragen x € 1.000)	Rekening 2017	Begroot 2018 na Wijziging	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021	Begroot 2022
Bestuur	1.897	3.329	3.949	4.066	4.183	4.304
Burgerzaken	1.030	1.213	1.666	1.593	1.593	1.593
Veiligheid	5.660	6.436	6.931	6.989	7.115	7.238
Totaal saldo baten en lasten	8.587	10.977	12.547	12.648	12.891	13.135

Begroot 2019 per taakveld (bedragen x € 1.000)	Lasten	Baten	Saldo
<u>Bestuur</u>	3.949	0	3.949
Bestuur	3.949	0	3.949
<u>Burgerzaken</u>	3.068	1.402	1.666
Burgerzaken	3.068	1.402	1.666
<u>Veiligheid</u>	7.044	113	6.931
Crisisbeheersing en brandweer	5.124	113	5.012
Openbare orde en veiligheid	1.920	0	1.920
Totaal saldo baten en lasten	14.061	1.514	12.547

2.2.4 Overzichten

Algemene dekkingsmiddelen

In de begroting moeten we een overzicht opnemen van de algemene dekkingsmiddelen. Bij algemene dekkingsmiddelen gaat het om gemeentelijke inkomsten die niet direct gerelateerd zijn aan een bestedingsdoel. Het gaat met name om de uitkering uit het gemeentefonds en onroerende-zaakbelasting.

De algemene dekkingsmiddelen zijn in principe vrij aanwendbaar: de gemeenteraad bepaalt voor welk doel we de middelen inzetten. Naast de vrij aan te wenden middelen kent Súdwest-Fryslân ook een aantal niet vrij aanwendbare heffingen, zoals Rioolrecht en Afvalstoffenheffing. Tegenover deze heffingen staan aanwijsbare kosten tot tenminste de opbrengst van de heffing.

Hoofdtakveld	Beleidsdocument	Besluitvorming gemeenteraad
Algemene dekkingsmiddelen	Belastingnota 2015	2 juli 2015

Naast bovenstaande beleidsdocumenten zijn er door de gemeenteraad diverse verordeningen vastgesteld. Voor een actueel overzicht van geldende verordeningen verwijzen we naar de website www.overheid.nl. Een link naar deze website is te vinden op onze eigen website, via de zoekterm “Verordeningen”.

Overhead

In de begroting moeten we de kosten van Overhead centraal begroten en verantwoorden. De voorschriften bepalen dat kosten zoveel mogelijk direct dienen te worden toegerekend aan de betreffende takvelden. Voor een aantal kosten is dit niet mogelijk. Het betreft met name de ondersteunende taken (zoals intern gerichte bedrijfsvoeringsteams) en de sturende taken (leidinggevend). De kosten van deze taken moeten worden verantwoord op het takveld Overhead.

In de begrotingsvoorschriften zijn geen bepalingen opgenomen over de methodiek van toerekening van overhead aan de grondexploitatie en investeringen. Voor de toerekening van de overhead hebben we een toerekeningsregel bepaald aan de hand van de totale salariskosten overhead in verhouding met de salariskosten en inhuur van alle takvelden. De totale salariskosten overhead bedragen € 17,3 miljoen en de salariskosten en inhuur van alle takvelden € 42,3 miljoen. Afgerond komt er dan een percentage uit van 40%. We gebruiken dit percentage ook voor het extracomptabel toerekenen van de overhead naar de heffingen in verband met het berekenen van de kostendekkendheid. In de paragraaf Lokale heffingen gaan we hier nader op in.

Heffing Vennootschapsbelasting (VPB)

Met ingang van 2016 zijn gemeenten belastingplichtig voor de Vennootschapsbelasting (VPB) voor activiteiten die zij als onderneming verrichten. Van een onderneming is sprake wanneer een *duurzame organisatie van arbeid en kapitaal* deelneemt aan het *economisch verkeer* met het oogmerk *winst te behalen*. De te behalen winst moet wel redelijkerwijs zijn te verwachten. In de wet worden activiteiten waarmee in concurrentie wordt getreden gelijkgesteld met het oogmerk winst te behalen.

We gaan er van uit dat de volgende activiteiten voor heffing van VPB in aanmerking komen:

- Exploitatie voorzieningen woonschepen
- Inzameling bedrijfsafval
- Bouwgrondexploitatie
- Verzorgen ict-dienstverlening voor Harlingen
- Uitleen van personeel

Niet al de voorgaande activiteiten leiden tot daadwerkelijke belastingheffing. Voorlopig gaan we uit van een daadwerkelijk belastbaar bedrag van € 100.000. Dit zou resulteren in een aanslag te betalen vennootschapsbelasting van € 20.000.

Bedrag onvoorzien

Het bedrag voor onvoorzien bedraagt € 109.000. Dit is ongeveer € 1,20 per inwoner.

Saldo programma in meerjarenperspectief (bedragen x € 1.000)	Rekening 2017	Begroot 2018 na Wijziging	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021	Begroot 2022
Algemene dekkingsmiddelen	-155.174	-165.605	-174.198	-175.208	-175.901	-173.666
Overhead	26.599	28.575	29.731	30.054	29.507	29.371
Heffing VPB	19	20	20	20	20	20
Bedrag onvoorzien	821	8	109	109	109	109
Totaal saldo baten en lasten	-127.735	-137.002	-144.338	-145.025	-146.265	-144.165

Begroot 2019 per taakveld (bedragen x € 1.000)	Lasten	Baten	Saldo
<u>Algemene dekkingsmiddelen</u>	2.467	176.665	-174.198
Treasury	1.245	1.680	-435
OZB woningen	903	11.419	-10.516
OZB niet-woningen	227	8.597	-8.370
Belastingen Overig	91	2.485	-2.394
Algemene uitkering en overige uitkeringen	0	152.483	-152.483
<u>Overhead</u>	30.928	1.197	29.731
Personeelslasten	28.748	1.180	27.568
Huisvesting gemeentelijke diensten	1.851	17	1.834
Tractiemiddelen	329		329
<u>Heffing VPB</u>	20	0	20
Vennootschapsbelasting (VpB)	20	0	20
<u>Bedrag onvoorzien</u>	109	0	109
Overige baten en lasten	109	0	109
Totaal saldo baten en lasten	33.524	177.862	-144.338

2.2.5 Mutaties reserves

Hieronder volgt een overzicht van de beoogde toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves per programma in de komende jaren:

Saldo mutatie reserves in meerjarenperspectief (lasten +/- baten) (bedragen x € 1.000)	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021	Begroot 2022
<u>Programma 1 - Sociaal</u>				
Reserve kapitaallasten	-403	-403	-403	-374
Reserve Sociaal Domein	-267	-205	0	0
<u>Programma 2 - Ruimte</u>				
Reserve kapitaallasten	-98	-98	-94	-84
Parkeergarage Boschplein	35	35	35	35
Kapitaallasten wegen Littenseradiel	-164	-150	-164	-119
<u>Programma 3 - Bestuur</u>				
Precario rechten	1.885	1.885	1.885	0
Ontwikkelfonds	500	500	500	500
Diverse stortingen ivm Littenseradiel	171	171	171	171
Mutatie saldo Algemene Reserve	-2.949	-1.864	-181	132
Totaal mutaties reserves	-1.290	-128	1.749	260

Voor het begrotingsjaar kan het begrote saldo per programma worden uitgesplitst in de volgende lasten en baten:

Begroot 2019 per taakveld (bedragen x € 1.000)	Lasten	Baten	Saldo
<u>Programma 1 - Sociaal</u>	0	670	-670
Reserve kapitaallasten	0	403	-403
Reserve Sociaal Domein	0	267	-267
<u>Programma 2 - Ruimte</u>	35	262	-227
Reserve kapitaallasten	0	98	-98
Parkeergarage Boschplein	35	0	35
Kapitaallasten wegen Littenseradiel	0	164	-164
<u>Programma 3 - Bestuur</u>	2.556	2.949	-393
Precario rechten	1.885	0	1.885
Ontwikkelfonds	500	0	500
Diverse stortingen ivm Littenseradiel	171	0	171
Mutatie saldo Algemene Reserve	0	2.949	-2.949
Totaal mutaties reserves	2.591	3.881	-1.290

2.3 Paragrafen

De begroting kent een aantal paragrafen (verplicht op te nemen). Hierin geven we de beleidslijnen aan met betrekking tot de volgende beheersmatige aspecten:

- Paragraaf 1 - Lokale heffingen
- Paragraaf 2 - Weerstandsvermogen/risicobeheersing
- Paragraaf 3 - Onderhoud kapitaalgoederen
- Paragraaf 4 - Financiering
- Paragraaf 5 - Bedrijfsvoering
- Paragraaf 6 - Verbonden partijen
- Paragraaf 7 - Grondbeleid

2.3.1 Paragraaf 1 Lokale Heffingen

Inleiding

Deze paragraaf geeft informatie over de bevoegdheden en het gemeentelijke beleid met betrekking tot lokale heffingen. Daarnaast geeft deze paragraaf een:

- Overzicht van de lokale heffingen
- Kostenonderbouwing van de rechten
- Lokale lastendruk ten opzichte van andere gemeenten
- Uitvoering Wet WOZ
- Kwijtscheldingsbeleid

Bevoegdheden en beleid

De bevoegdheid tot het invoeren/wijzigen/afschaffen van een gemeentelijke lokale heffing ligt bij de raad. Het belastinggebied is begrensd. De Gemeentewet geeft limitatief aan welke gemeentelijke belastingen we kunnen heffen. Daarnaast kan bij wet aan de gemeente de bevoegdheid worden toegekend om een bepaalde belasting te heffen, zoals bijvoorbeeld de afvalstoffenheffing met een wettelijke grondslag in de Wet Milieubeheer. We maken het volgende onderscheid:

- Belastingen: er is sprake van een heffing zonder een aanwijsbare tegenprestatie. De hoogte van de tarieven is daardoor vrij.
- Rechten: er is sprake van een aanwijsbare tegenprestatie. De tarieven mogen niet meer dan kostendekkend zijn.

De gemeente kan uit het beschikbare menu haar eigen keus maken. Súdwest-Fryslân maakt niet gebruik van alle mogelijkheden. Zo heffen we geen hondenbelasting, baatbelasting en reclamebelasting. Ook heffen we niet alle mogelijke rechten. In lijn met de uitgangspunten verhogen we de tarieven van de meeste belastingen jaarlijks trendmatig. Voor belastingjaar 2019 gaat het om 2,4% (inflatie-correctie). In een aantal gevallen wijken we hier gemotiveerd vanaf. Bij de rechten gaan we uit van kostendekkendheid. In de raadsvergaderingen van november en december worden de nieuwe tarieven voorgesteld.

Overzicht lokale heffingen: belastingen en rechten

De lokale heffingen zijn onder te verdelen in de volgende belastingen en rechten.

A. Belastingen

Belastingen	Begroting 2018 €	Begroting 2019 ¹ €	Kwijtschelding	Mutatie tarieven
a. Onroerende zaakbelastingen (OZB)	19.427.008	19.893.254	Ja (woningen)	+ 2,4%
b. Forensenbelasting	713.731	730.859	Nee	+ 2,4%
c. Parkeerbelasting	2.607.485	2.207.485	Nee	-
d. Precariobelasting	2.478.000 ²	2.479.872 ²	Nee	+ 2,4% ³
e. Belasting op roerende woon- en bedrijfsruimten (RZB)	4.000	4.096	Ja (woningen)	+ 2,4%
f. Toeristenbelasting	2.122.215	2.122.215	Nee	-
Totaal	27.352.439	27.437.781		

¹ De genoemde opbrengst voor 2019 is inclusief de (voor te stellen) verhogingen.

² Een bedrag van € 1.885.000 gaat naar de reserve.

³ Verhoging alleen voor de precario op terrassen.

a. Onroerende-zaakbelastingen (OZB)

Overeenkomstig de Wet WOZ waarderen we jaarlijks alle onroerende zaken. Bij de tariefstelling moeten we rekening houden met deze herwaardering om te voorkomen dat waardewijzigingen resulteren in een meer- of minderopbrengst. Bij de tariefstelling gaan we naast de autonome groei van Súdwest-Fryslân uit van de trendmatige verhoging (2,4%).

b. Forensenbelasting

Gelijk aan de OZB is bij de tariefstelling gekozen voor aansluiting bij de WOZ-waarde van de woning. Bij de tariefstelling gaan we uit van de trendmatige verhoging (2,4%).

c. *Parkeerbelasting*

De belastingtarieven verhogen we niet jaarlijks trendmatig (inflatiecorrectie).

d. *Precariobelasting*

De precariobelasting voor kabels en leidingen heeft een mogelijke opbrengst van € 2.385.000. Het is nog steeds niet zeker of we deze opbrengst daadwerkelijk kunnen realiseren. Dat is afhankelijk van (landelijke) jurisprudentie en een op dit moment lopend hoger beroep. Er is om die reden een structurele opbrengst van € 500.000 ingeboekt. Het restbedrag (€ 1.885.000) voegen we toe aan de reserve. Voor de al bestaande tarieven (terrassen) volgen we de trendmatige verhoging (2,4%).

e. *Belasting op roerende woon- en bedrijfsruimten (RZB)*

Met ingang van 2015 kennen we een belasting op roerende woon- en bedrijfsruimten. De tarieven zijn net als bij de onroerende-zaakbelastingen afhankelijk van de waarde van de roerende zaken. De tariefstelling van de RZB moet gelijk zijn aan die van de OZB.

f. *Toeristenbelasting*

Met ingang van belastingjaar 2017 zijn de tarieven voor de toeristenbelasting verhoogd van € 1,- naar €1,25. Daarbij is tevens als uitgangspunt bepaald dat dit tarief tot het jaar 2022 ongewijzigd blijft.

Overige: Ondernemersfonds

De tarieven van de OZB voor niet-woningen zijn de afgelopen jaren extra verhoogd ten behoeve van het ondernemersfonds. De raad zal voorgesteld worden om ook de komende jaren deze verhoging te handhaven. De extra verhoging dragen we via een subsidie af aan de ondernemers.

B. Rechten

Rechten	Begroting 2018 €	Begroting 2019 ¹ €	Kwijtschelding
a. Afvalstoffenheffing	8.375.269	8.897.269	Ja
b. Reinigingsrechten	345.000	345.000	Nee
c. Rioolheffingen	7.765.145	7.871.062	Ja
d. Bouwleges	1.469.816	1.548.107	Nee
e. Diverse overige leges	1.565.898	1.519.215	Nee
f. Grafrechten	604.385	604.385	Nee
g. Liggeld	857.665	835.265	Nee
h. Marktgeld	67.419	67.419	Nee
i. Passagegelden (sluisgelden)	85.673	85.673	Nee
Totaal	21.136.270	21.773.785	

¹ De genoemde opbrengst voor 2019 is inclusief de (voor te stellen) verhogingen/verlagingen.

a. *Afvalstoffenheffing*

In de autonome ontwikkelingen was reeds een toename van de verwerkingskosten van € 522.000, - meegenomen in de begrote opbrengst van de begroting 2019. Dat is meegenomen in de berekening van de tarieven voor 2019.

Het dekkingspercentage is dit jaar iets hoger dan vorig jaar.

Afvalstoffenheffing	Totale kosten €	Totale opbrengst (Begroot) €	Dekking %
<u>Netto kosten taakveld(en)</u>			
> Kosten taakveld(en), incl. omslag rente	-9.443.777		
> Inkomsten taakveld(en), excl. heffingen	1.934.199		
Subtotaal	-7.509.578		
<u>Toe te rekenen kosten</u>			
> Overhead, incl. (omslag) rente	-907.854		
> BTW	-1.193.448		
Totaal	-9.610.880	8.897.269	93%

b. Reinigingsheffing

De heffing voor bedrijfsafval is kostendekkend.

Reinigingsheffing	Totale kosten €	Totale opbrengst (Begroot) €	Dekking %
Netto kosten taakveld(en)			
> Kosten taakveld(en), incl. omslag rente	-285.709		
> Inkomsten taakveld(en), excl. heffingen			
Subtotaal	-285.709		
Toe te rekenen kosten			
> Overhead, incl. (omslag) rente	-59.291		
> BTW			
Totaal	-345.000	345.000	100%

c. Rioolheffingen

Onder de naam rioolheffing wordt een belasting geheven ter dekking van de gemeentelijke kosten van de riolering én watertaken zoals het afvoeren van hemel- en grondwater. Uitgangspunt voor de tariefstelling is 100% kostendekkendheid. De cijfermatige onderbouwing voor de kostendekkendheid is opgenomen in het vGRP 2018-2021 (inclusief de kosten en opbrengsten van Littenseradiel).

Rioolheffingen	Totale kosten €	Totale opbrengst (Begroot) €	Dekking %
Netto kosten taakveld(en)			
> Kosten taakveld(en), incl. omslag rente	-6.694.883		
> Inkomsten taakveld(en), excl. heffingen			
Subtotaal	-6.694.883		
Toe te rekenen kosten			
> Overhead, incl. (omslag) rente	- 222.930		
> BTW	-966.068		
Totaal	-7.883.881	7.871.062	99,8%

d./e. Bouwleges en diverse overige leges

Op basis van de begrote opbrengsten en lasten is de kostendekkendheid van de leges 93,0%. De invoering van de BBV vanaf 2017 en het effect daarvan op de toerekening van kosten heeft effect gehad op het dekkingspercentage. Het komende jaar zullen we ons heroriënteren over deze kostentoerekening.

Kostendekkendheid leges		Lasten	Baten	Kostendekking
Kostendekking Titel 1	Algemene dienstverlening	€ 1.508.068	€ 1.469.800	97,5%
Kostendekking Titel 2	Dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving/omgevingsvergunning	€ 1.558.148	€ 1.548.107	99,4%
Kostendekking Titel 3	Dienstverlening vallend onder Europese dienstenrichtlijn	€ 232.368	€ 49.415	21,3%
Kostendekking totale tarieventabel		€ 3.298.584	€ 3.067.322	93,0%

f. Grafrechten

Op dit moment is de tariefstelling voor de grafrechten voor circa 89% kostendekkend. Het uitgangspunt voor deze heffing is volledige kostendekkendheid. De verwachting is dat door het verstrijken van de huidige afkoopregelingen en een verhoging van de tarieven verdeeld over 2019 en 2020 wordt toegewerkt naar een volledige kostendekkendheid in 2020.

Grafrechten	Totale kosten €	Totale opbrengst (Begroot) €	Dekking %
Netto kosten taakveld(en)			
> Kosten taakveld(en), incl. omslag rente	-536.478		
> Inkomsten taakveld(en), excl. heffingen			
Subtotaal	-536.478		
Toe te rekenen kosten			
> Overhead, incl. (omslag) rente	-146.965		
> BTW			
Totaal	-683.443	604.385	89%

g. Liggeld

We verhogen de tarieven niet jaarlijks omdat het leidt tot onhandzame tarieven. Evenwel blijkt voor 2019 een verhoging mogelijk na cumulatie van de inflatiecorrecties over de jaren dat de tarieven niet zijn aangepast. Bij de bepaling van de tarieven liggeld kiezen we niet voor kostendekkende tarieven. Vooreerst leggen we de nadruk op de positie van Súdwest-Fryslân ten opzichte van de omliggende gemeenten en kijken we of de tarieven marktconform zijn.

Liggeld	Totale kosten €	Totale opbrengst (Begroot) €	Dekking %
Netto kosten taakveld(en)			
> Kosten taakveld(en), incl. omslag rente	-957.692		
> Inkomsten taakveld(en), excl. heffingen			
Subtotaal	-957.692		
Toe te rekenen kosten			
> Overhead, incl. (omslag) rente	-216.402		
> BTW			
Totaal	-1.174.094	835.265	71%

h. Marktgeld

Voor het marktgeld geldt dat de tariefstelling op dit moment 76% kostendekkend is. De animo van nieuwe handelaren is erg klein. Met het oog op de afname in kwaliteit en kwantiteit van de markten in Bolsward en Sneek passen we de tarieven niet aan. Dit in afwachting van beleid over de toekomst van de markten in Súdwest-Fryslân.

Marktgeld	Totale kosten €	Totale opbrengst (Begroot) €	Dekking %
Netto kosten taakveld(en)			
> Kosten taakveld(en), incl. omslag rente	-65.050		
> Inkomsten taakveld(en), excl. heffingen			
Subtotaal	-65.050		
Toe te rekenen kosten			
> Overhead, incl. (omslag) rente	-24.000		
> BTW			
Totaal	-89.050	67.419	76%

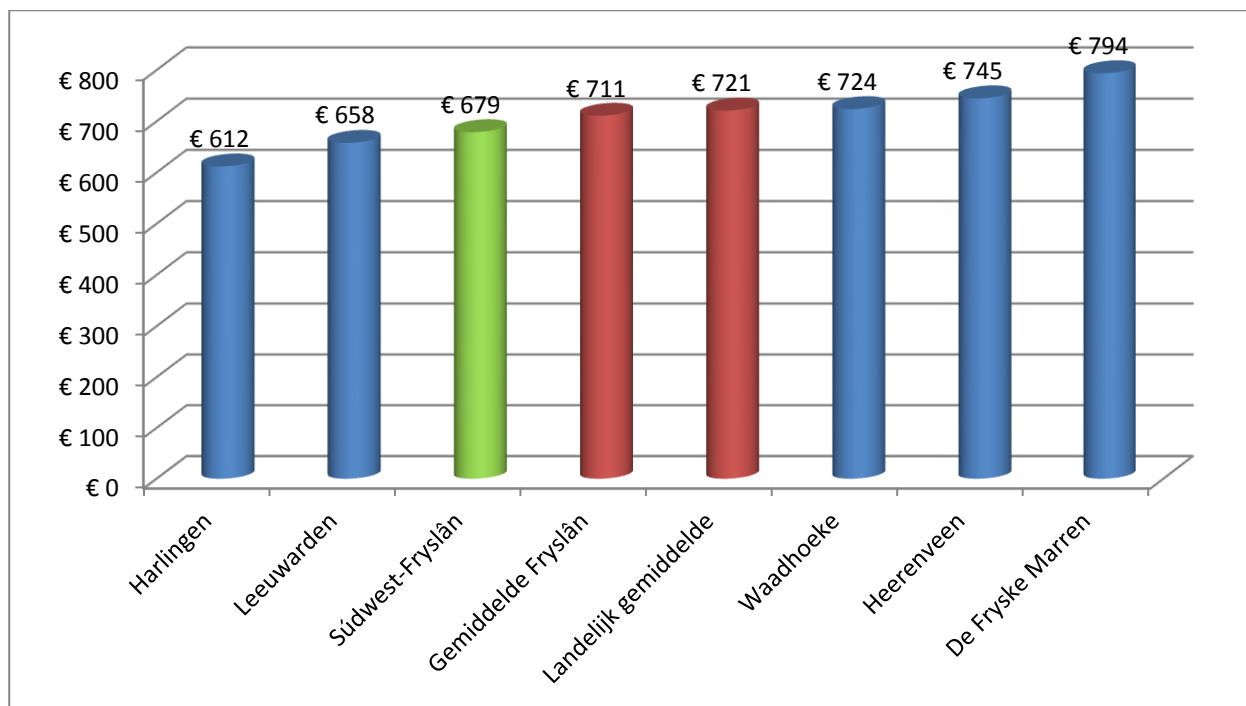
i. Passagegelden (sluisgelden)

De passagegelden bestaan sinds 2013 uitsluitend uit sluisgelden. De tarieven voor de passagegelden zijn voor 50% kostendekkend. Bij de bepaling van de hoogte van passagegelden hebben we vooralsnog niet gekozen voor kostendekkende tarieven. De passagegelden verhogen we niet jaarlijks omdat het leidt tot onhandzame tarieven. Vooreerst leggen we de nadruk op de positie van Súdwest-Fryslân ten opzichte van de omliggende gemeenten.

Passagegelden (sluisgelden)	Totale kosten €	Totale opbrengst (Begroot) €	Dekking %
Netto kosten taakveld(en)			
> Kosten taakveld(en), incl. omslag rente	-122.360		
> Inkomsten taakveld(en), excl. heffingen			
Subtotaal	-122.360		
Toe te rekenen kosten			
> Overhead, incl. (omslag) rente	-48.944		
> BTW			
Totaal	-171.304	85.673	50%

Lokale lastendruk

Het COELO (Centrum voor onderzoek van de economie van de lagere overheden) presenteert jaarlijks de "Atlas van de lokale lasten". Daarin beschrijft men de ontwikkelingen van de decentrale belastingen waarbij de nadruk ligt op de woonlasten voor huishoudens. Men cumuleert de drie algemene belastingen: onroerende-zaakbelastingen, rioolheffingen en afvalstoffenheffing. Ook maakt men in de Atlas een vergelijking tussen de gemeenten onderling. In onderstaande grafiek (belastingjaar 2018) is de vergelijking aangegeven tussen de gemiddelde woonlasten van Súdwest-Fryslân en de gemiddelden van gemeenten in Fryslân en het landelijk gemiddelde.

In Súdwest-Fryslân zijn de woonlasten lager dan de gemiddelde woonlasten in Fryslân. Huishoudens betalen € 32 minder dan het gemiddelde in Fryslân.

Overige aspecten

In de onderstaande tabel ziet u een overzicht van de woonlasten t.o.v. het landelijke gemiddelde van het jaar ervoor.

Woonlasten t.o.v. landelijk gemiddelde van het jaar ervoor		2017 €	2018 €
A	OZB lasten voor gezin bij gemiddelde WOZ-waarde	263	278
B	Rioolheffing voor gezin bij gemiddelde WOZ-waarde	185	177
C	Afvalstoffenheffing voor een gezin	220	224
D	Eventuele heffingskorting	-	-
E	Totale woonlasten voor gezin bij gemiddelde WOZ-waarde (A+B+C-D)	667	679
F	woonlasten voor landelijk gemiddelde van het jaar ervoor	750	721
(E/F) x 100%		89%	94%

Uitvoering Wet WOZ

De Wet waardering onroerende zaken (Wet WOZ) legt een groot aantal taken en verantwoordelijkheden neer bij gemeenten. Gemeenten moeten:

- een WOZ-administratie bijhouden;
- alle veranderingen van woningen en andere gebouwen volgen;
- de markt in de gemeente volgen en analyseren;
- alle objecten (woningen en andere gebouwen en objecten) taxeren;
- WOZ-beschikkingen versturen;
- bezwaar en beroep afhandelen;
- informatie leveren aan waterschappen en Belastingdienst.

De Waarderingskamer ziet als onafhankelijk orgaan toe op de uitvoering van de Wet WOZ. De Waarderingskamer kwalificeert Súdwest-Fryslân als 'goed'.

Kwijtscheldingsbeleid

Het kwijtschelden van gemeentelijke belastingen is wettelijk beperkt. De gemeente is vrij in de keuze voor welke belastingsoort ze kwijtschelding geven. Ook staat het de gemeente vrij te bepalen welk percentage van de bijstandsuitkering ze voor de beoordeling gebruiken. Súdwest-Fryslân gebruikt de meest gunstige norm voor aanvragers. Inwoners kunnen kwijtschelding aanvragen voor de onroerende-zaakbelastingen (woningen), de afvalstoffenheffing en de rioolheffingen.

We benaderen zoveel mogelijk inwoners die mogelijk recht hebben op kwijtschelding. Het Inlichtingenbureau toetst de aanvragen om kwijtschelding. Daarbij controleren we op inkomen, saldi van bankrekeningen en bezit van auto's. Bij het beoordelen van de aanvraag houden we rekening met de netto kosten van kinderopvang. Bij de aanvraag van pensioengerechtigden gebruiken we de netto AOW-norm.

Met ingang van 1 januari 2013 verlenen we kwijtschelding aan ondernemers voor het privégedeelte van de aanslag gemeentelijke belastingen. Voor belastingen die geheel of gedeeltelijk verband houden met de uitoefening van bedrijf of beroep verlenen we geen kwijtschelding. Het toekennen van kwijtschelding ramen we vooralsnog op € 650.000.

Algemeen

We gaan hier in op de beheersing van risico's. Als onderdeel hiervan berekenen we het weerstandsvermogen. Ook nemen we enkele kengetallen op. Deze zijn door het Rijk vanaf 2016 verplicht gesteld.

Voor het afdekken van risico's kijken we vooral naar de mogelijkheden die de reserves en voorzieningen bieden:

- Reserves In beginsel dienen de algemene reserve en bestemmingsreserves ter dekking van niet of lastig in te schatten risico's. Bestemmingsreserves zijn door de raad gecreëerd ter dekking van specifiek benoemde doeleinden. Soms zijn hier al verplichtingen aangegaan. In sommige gevallen kan een bestemmingsreserve, na een raadsbesluit, toch een ander karakter krijgen, zodat het afdekken van risico's mogelijk wordt. De algemene reserve is vrij besteedbaar.
- Voorzieningen Voor risico's van te verwachten verplichtingen of verliezen waarvan de omvang redelijkerwijs is in te schatten treffen we voorzieningen. Deze voorzieningen vormen een onderdeel van het vreemd vermogen en zijn daarom niet vrij inzetbaar.

Het is onmogelijk om elk risico waaraan de gemeente wordt blootgesteld af te dekken, maar ook niet ieder risico zal zich tegelijkertijd voordoen. Hier gaan we bij de berekening van het weerstandsvermogen verder op in. De gemeente heeft zich tegen aansprakelijkheidsrisico's verzekerd en daarnaast nog diverse andere verzekeringen afgesloten ter dekking van kwantificeerbare risico's en/of schades.

Weerstandsvermogen

Uitgangspunten

Voor het analyseren van risico's is de berekening van het weerstandsvermogen van belang. In de nota weerstandsvermogen en risicomanagement zijn beleidsuitgangspunten opgenomen (gemeenteraad, 20 september 2012).

Berekening weerstandsvermogen

Op basis van een risico-inventarisatie brengen we de risico's in beeld. Via een risico-simulatie berekenen we de benodigde weerstandscapaciteit en vergelijken dit met de beschikbare weerstandscapaciteit. Op basis van een te berekenen ratio weerstandsvermogen beoordelen we of een aanpassing van het huidige niveau weerstandsvermogen nodig is. Het niveau weerstandsvermogen bepaalt de hoogte van de algemene reserve die vrij beschikbaar moet zijn voor het opvangen van risico's.

Risico-inventarisatie

Om de risico's van Súdwest-Fryslân in kaart te brengen is een risicoprofiel opgesteld. Dit risicoprofiel is tot stand gekomen met behulp van het softwareprogramma NARIS® (Nederlands Adviesbureau Risicomanagement Informatie Systeem). Hiermee brengen we risico's systematisch in kaart en komen tot een beoordeling. De inventarisatie bevat 67 risico's. In tabel 1 presenteren we (volgens afspraak) de 10 risico's met de hoogste bijdrage aan de berekening van de weerstandscapaciteit.

Tabel 1: Belangrijkste financiële risico's

Nr.	Risico	Gevolgen	Maatregelen	Kans	Maximaal Financieel gevolg	Invloed
1.	<i>Sociaal domein</i> Ontwikkelingen Jeugd/Wmo.	Hogere zorgvraag en/of zorgzwaarte betekent hogere kosten.	Gemeenten hebben een zorgplicht voor hun inwoners. Door in te zetten op de eigen kracht van burgers wordt geprobeerd de tendens te keren. Gebiedsteams werken nauw samen met huisartsen, jeugdartsen en zorginstellingen. Bij de inkoop zijn afspraken gemaakt over kostenontwikkeling.	70%	€ 3.000.000	23,95%
2.	<i>Grondexploitatie</i> Grondprijzen hangen af van de woningprijzen en de bouwkosten. Door ontwikkelingen op de woningmarkt kunnen de woningprijzen dalen. Actueel zijn bouwkostenstijgingen door 1) goede woningmarkt 2) energiezuiniger woningen en gasloos bouwen.	Lagere verkoopopbrengsten dan begroot. Dit leidt tot aanvullend nadelig saldo in een aantal grondexploitatie die al een nadelig saldo hadden. Voor dit aanvullende nadelige saldo moet dan financiële dekking worden gevonden.	1) Het monitoren van de markt voor woningen en voor bedrijfsgrond, zodat vroegtijdig kan worden geacteerd op prijsdalingen. 2) Toegenomen bouwkosten voor energiezuiniger en gasloze nieuwbouw neerleggen bij degene die hiervan de financiële vruchten plukt: de eindgebruiker / woningkoper / woninghuurder. Niet de grondprijzen verlagen.	50%	€ 2.760.000	15,80%
3.	<i>Herindeling</i> Risico's uit gemeente Littenseradiel.	Op dit moment zijn eventuele financiële gevolgen nog niet inzichtelijk.	De omvang van het risico is gebaseerd op de grootte van de risicoreserve van de gemeente Littenseradiel. Er is nog geen inzicht in de daadwerkelijke risico's, in de jaarrekening van 2018 zal dit duidelijk moeten worden.	90%	€ 600.000	9,26%
4.	<i>Juridisch</i> Rechtszaak.	De gemeente wordt verplicht tot het betalen van een schadevergoeding.	Deze zaak heeft de speciale aandacht van de afdeling, de advocaat en de verzekering. Is in afwachting van juridisch vervolg.	40%	€ 2.500.000	8,47%
5.	<i>Precariobelasting</i> Belasting vervalst (bijv. door juridische uitspraak).	De gemeente moet de tot nu toe ontvangen belasting terug betalen.	Ontwikkelingen volgen.	20%	€ 3.300.000	7,40%
6.	<i>Culturele instellingen</i> Dorpshuizen krijgen te maken met een calamiteit.	Dorpshuizen doen een beroep op calamiteitenfonds van de gemeente.	Er zijn voorwaarden gesteld over wanneer een beroep op dit fonds kan worden gedaan.	10%	€ 6.100.000	5,20%
7.	<i>Sociaal domein</i>	De herstructurering	In 2018 is een proces plan	50%	€ 750.000	4,26%

	Herstructurering Sociale werkvoorziening	kan tot gevolg hebben dat de huidige taken die belegd zijn bij de GR/NV meer gaan kosten.	gemaakt om in 2019 richtinggevende besluitvorming te doen plaatsvinden voor de herstructurering. Pas na de richting zal inzichtelijk worden welke kosten daadwerkelijk gemoeid zijn met de herstructurering.			
8.	Openbare ruimte Extra schade door weersomstandigheden.	Extra kosten en hogere kans op schade aan het wegdek, opruimen rioolslib e.d.	Herstelmaatregelen worden snel uitgevoerd zodat de schade zoveel mogelijk wordt beperkt.	50%	€ 500.000	3,29%
9.	Sociaal domein Vangnetuitkering wordt niet (volledig) toegekend.	Gemeente wordt minder gecompenseerd voor het verstrekken van inkomensvoorzieningen aan inwoners	Door aan de voorwaarden te voldoen wordt de kans op (volledige) toekenning vergroot.	20%	€ 1.100.000	2,52%
10.	Openbare ruimte Vernielen van een object door vandalisme.	Kosten herstel.	Verzekeren.	90%	€ 200.000	1,80%
Totaal (10 grootste risico's)					€ 20.810.000	

Totaal 10 grootste risico's	€	20.810.000
Totaal overige 57 risico's	€	9.251.100
Totaal	€	30.061.100

Risico-simulatie en benodigde weerstandscapaciteit

Op basis van de ingevoerde risico's voeren we een risicosimulatie uit. De risicosimulatie passen we toe omdat het reserveren van het maximale bedrag van ruim € 30,1 miljoen ongewenst is. De risico's zullen immers niet allemaal tegelijk en in hun maximale omvang optreden. Uit de grafiek (tabel 2) volgt dat 90% zeker is dat we alle risico's kunnen afdekken met een bedrag van € 8,9 miljoen.

Tabel 2: Benodigde weerstandscapaciteit bij verschillende zekerheidspercentages

Percentage	Bedrag x miljoen €	Percentage	Bedrag x miljoen €
5%	2,3	55%	5,9
10%	3,0	60%	6,2
15%	3,5	65%	6,5
20%	3,9	70%	6,9
25%	4,2	75%	7,2
30%	4,5	80%	7,6
35%	4,8	85%	8,2
40%	5,1	90%	8,9
45%	5,3	95%	10,0
50%	5,6		

Beschikbare weerstandscapaciteit

De beschikbare weerstandscapaciteit van de gemeente bestaat uit het geheel aan middelen dat vrij beschikbaar is om de financiële risico's af te dekken. Het gaat hier per 1 januari 2019 om € 13,4 miljoen (zie bijlage D, Overzicht reserves, bij "Algemene reserve SWF", kolom "Saldo einde van het jaar").

Ratio weerstandsvermogen

De benodigde weerstandscapaciteit die uit de risicosimulatie voortvloeit kan worden afgezet tegen de beschikbare weerstandscapaciteit. De uitkomst van die berekening vormt het weerstandsvermogen.

$$\text{Ratio weerstandsvermogen} = \frac{\text{Beschikbare weerstandscapaciteit}}{\text{Benodigde weerstandscapaciteit}} = \frac{\text{€ 13,4 miljoen}}{\text{€ 8,9 miljoen}} = 1,5$$

De ratio van onze gemeente valt in klasse B. Dit duidt op een ruim voldoende weerstandsvermogen.

Tabel 3: Weerstandsnorm

Waarderingscijfer	Ratio	Betekenis
A	>2.0	uitstekend
B	1.4-2.0	ruim voldoende
C	1.0-1.4	voldoende
D	0.8-1.0	matig
E	0.6-0.8	onvoldoende
F	<0.6	ruim onvoldoende

De normtabel is ontwikkeld in samenwerking met de Universiteit Twente. Het biedt een waardering van het berekende ratio.

Vastgesteld en minimaal gewenst weerstandsvermogen

- Het niveau weerstandsvermogen is het meest recent vastgesteld op € 8,9 miljoen in de raadsvergadering van 17 november 2017. Het vastgestelde niveau ligt daarmee gelijk aan de benodigde weerstandscapaciteit (€ 8,9 miljoen).
- We voldoen aan de beleidsregel dat de ratio weerstandsvermogen tenminste 1,0 moet zijn.
- Een eventuele aanpassing van het (vastgestelde) niveau weerstandsvermogen is niet aan de orde.

Kengetallen risicobeheersing

Het is verplicht om enkele kengetallen/overzichten op te nemen in deze paragraaf. Het is een wettelijke verplichting op basis van de huidige BBV.

Voor de uitwerking van de kengetallen geldt een verplicht format. Hierdoor berekent iedere gemeente de kengetallen op dezelfde wijze en zijn de uitkomsten te vergelijken. De aanpak rond de kengetallen zal de komende jaren zich nog verder ontwikkelen.

We lichten de kengetallen puntsgewijs toe:

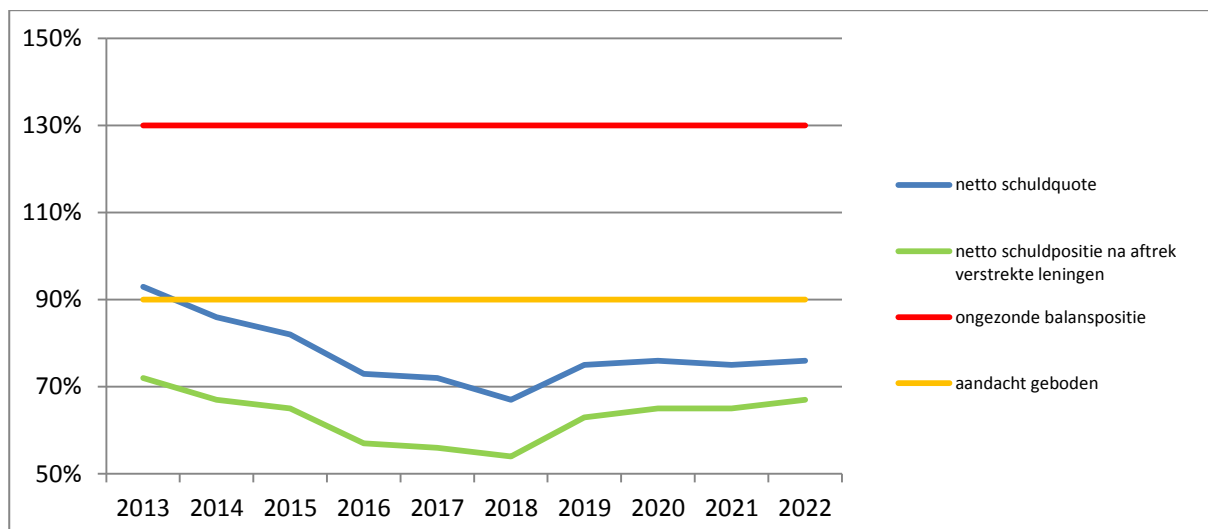
Verplichte kengetallen		Rekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022
a1	Netto Schuldquote	72,03%	66,91%	75,26%	75,51%	75,42%	76,76%
a2	Netto Schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	56,48%	54,16%	63,64%	64,70%	65,40%	67,47%
b	Solvabiliteitsratio	17,54%	9,85%	12,38%	11,45%	11,58%	11,58%
c	Structurele exploitatieruimte	-3,71%	0,23%	0,49%	0,07%	0,22%	0,05%
d	Grondexploitatie	7,39%	5,46%	5,24%	4,38%	3,82%	3,85%
e	Belastingcapaciteit	92,13%	94,17%	94,17%	94,17%	94,17%	94,17%

a. Netto schuldquote (a1) en;

Netto schuldquote gecorrigeerd voor verstrekte leningen (a2)

Het kengetal netto schuldquote (a1), ook wel bekend als de netto schuld als aandeel van de inkomsten, zegt het meest over de financiële vermogenspositie van een gemeente. De netto schuldquote geeft aan of een gemeente investeringsruimte heeft of juist op zijn tellen moet passen. De correctie (a2) geeft een nog zuiverder beeld van de schuldquote als je die wilt vergelijken met andere gemeenten.

In een grafiek ziet de netto schuldquote er, aangevuld met onze meerjarenprognose, als volgt uit:

Als de netto schuldquote de 90% passeert, springt het licht op oranje. Hoe lager het percentage, hoe lager het risico. Boven de 130% is er sprake van een ongezonde schuldpositie. Deze percentages bereiken we niet.

b. Solvabiliteitsratio

De ratio zegt iets over de mate waarin we aan de financiële verplichtingen kunnen voldoen. Onder de solvabiliteitsratio wordt verstaan het eigen vermogen (algemene reserve + bestemmingsreserve) als percentage van het balanstotaal. We verwachten dat het aandeel van het eigen vermogen op het balanstotaal licht stijgt. Er is (nog) geen norm vastgesteld voor gemeenten. Wel geldt hier: hoe hoger de solvabiliteitsratio, hoe groter de weerbaarheid van de gemeente.

c. Structurele exploitatieruimte

Een begroting met hogere structurele baten dan structurele lasten is meer flexibel dan een begroting waarbij structurele baten en lasten in evenwicht zijn. We bepalen de structurele exploitatieruimte door het saldo van de structurele baten en lasten en het saldo van de structurele onttrekkingen en toevoegingen aan reserves te delen door de totale baten. Dit geeft een percentage. Het kengetal structurele exploitatieruimte is positief. Een structureel negatief kengetal is niet gewenst. Het betekent dat we de structurele lasten jaarlijks moeten dichten met incidentele meevallers of onttrekkingen uit reserves.

d. Grondexploitatie

We nemen ook een kengetal op dat het risico van grondexploitatie inschat. Het kengetal is de totale boekwaarde van alle grondcomplexen gedeeld door de totale jaarlijkse baten van de gemeente. Dit geeft een percentage. Hoe lager het percentage, hoe lager het risico van de grondexploitatie. Er is (nog) geen norm vastgesteld voor gemeenten. Dit kengetal dient vooralsnog vooral als vergelijkingscijfer met andere gemeenten.

e. Belastingcapaciteit

Het kengetal geeft inzicht in de mate waarin we financiële tegenvallers in het volgende begrotingsjaar kunnen opvangen. We berekenen de belastingcapaciteit door de totale woonlasten meerpersoonshuishouden te vergelijken met het landelijk gemiddelde in het jaar ervoor. Dit geeft een percentage. Een percentage onder de 100% geeft aan dat je onder het landelijk gemiddelde zit. Dit is bij ons het geval.

Conclusie

De kengetallen moeten in samenhang bekeken worden. Volgens de huidige, algemeen aanvaarde normen, is er sprake van een gezonde positie. De normen zullen zich de komende jaren landelijk ontwikkelen en mee-evolueren

2.3.3 Paragraaf 3 Onderhoud kapitaalgoederen

Inleiding

De inwoners van Súdwest-Fryslân willen dat het buiten schoon, heel en veilig is. Het openbaar groen, de wegen, vaarwegen, bruggen en riolering zijn belangrijke voorzieningen voor inwoners, bedrijven en toeristen. De openbare ruimte bepaalt voor een belangrijk deel het gezicht en de aantrekkelijkheid van de leefomgeving in Súdwest-Fryslân.

Onze opgave is het realiseren en in stand houden van de fysieke basisstructuur waarop de Mienskip dagelijks functioneert. Dat vraagt om een goede samenwerking en integrale benadering. Wij willen samen werken aan een leefomgeving waarin iedereen zich thuis voelt door op een duurzame manier waarde toe te voegen aan onze leefomgeving zodat deze aantrekkelijk, veilig, heel en schoon is. Bij het afstemmen van de openbare ruimte op de vraag van onze samenleving, staan we voor flinke uitdagingen. Dit zijn uitdagingen op gebied van dienstverlening, duurzaamheid en het zodanig beheren van de openbare ruimte dat we een veilige en leefbare omgeving behouden.

Deze paragraaf gaat over het beheer en onderhoud van de gemeentelijke kapitaalgoederen in de openbare ruimte. We gaan in op het beleidskader, de stand van zaken en de plannen voor de komende periode voor beheer en onderhoud van de openbare ruimte. Dit doen we aan de hand van de hoofdtakvelden uit de begroting.

Beleidskader

Het beleidskader voor beheer en onderhoud, de Nota kapitaalgoederen 2017 - 2018 wordt in 2019 geactualiseerd. De beheerplannen voor de kapitaalgoederen wegen, openbare verlichting, bruggen, oevers en kaden, waterbodems, openbaar groen, riolering en gemeentelijke gebouwen maken hier onderdeel van uit.

In de Nota kapitaalgoederen 2017-2018 zijn een vijftal beleidslijnen uitgezet:

- A. **De Basis op Orde:** We werken toe naar een onderhoudsniveau van 'Gemiddeld Basis'. Met dit onderhoudsniveau is het rendement van de investering het grootst voor onze organisatiewaarden Veiligheid, Beschikbaarheid, Kwaliteit leefomgeving en Reputatie. Door de leeftijd van een aantal kapitaalgoederen hebben we de komende jaren te maken met een vervangingsgolf. Daarnaast neemt het te onderhouden areaal nog steeds toe.
- B. **Financieel Gedegen:** Met het aangegeven onderhoudsniveau kunnen we financieel gedegen werken en voorkomen we op lange termijn hogere onderhoudskosten. Hiermee willen we kapitaalvernietiging voorkomen. Onze inzet is gericht op het op orde brengen en houden van de structurele financiële middelen. Daarom werken we steeds meer op basis van een programmatische aanpak en kiezen we met Asset management voor een werkwijze waarbij risico's binnen acceptabele grenzen blijven. Herverdeling van middelen binnen het totale kapitaalgoederencomplex draagt bij aan een financieel gedegen beheer.
- C. **Professioneel beheer:** we zetten in op een integraal, toekomstbestendig en optimaal beheer en onderhoud. De invulling van 'optimaal' wordt ingegeven door de doelen die we als gemeente nastreven en de balans tussen prestaties, risico's en kosten
- D. **Duurzaamheid:** We dragen bij aan een duurzame en toekomstbestendige openbare leefomgeving. Dit doen we door duurzaamheid mee te nemen als integrale keuze. De openbare ruimte biedt kansen om bij te dragen aan de energietransitie door het leggen van slimme koppelingen. Door klimaatverandering ontstaan extremere weersituaties zoals hevige regenbuiten en periodes van hitte. In samenwerking met andere overheden en bedrijven zullen we een bijdrage leveren aan het verzachten van effecten van klimaatverandering door aanpassingen in de openbare ruimte. Het toepassen van de levenscyclusbenadering binnen Asset management past binnen het streven om bij te dragen aan de circulaire economie.
- E. **Samen:** De openbare ruimte is van en voor iedereen. We willen onze dienstverlening nog verder uitbouwen naar een omgevingsbewuste aanpak. Opgaven zijn het versterken van gastheerschap, het toegankelijk maken van informatie over de openbare ruimte door verdere digitalisering en verbeteren van de dienstverlening door huisvesting van de buitendienst in Bolsward.

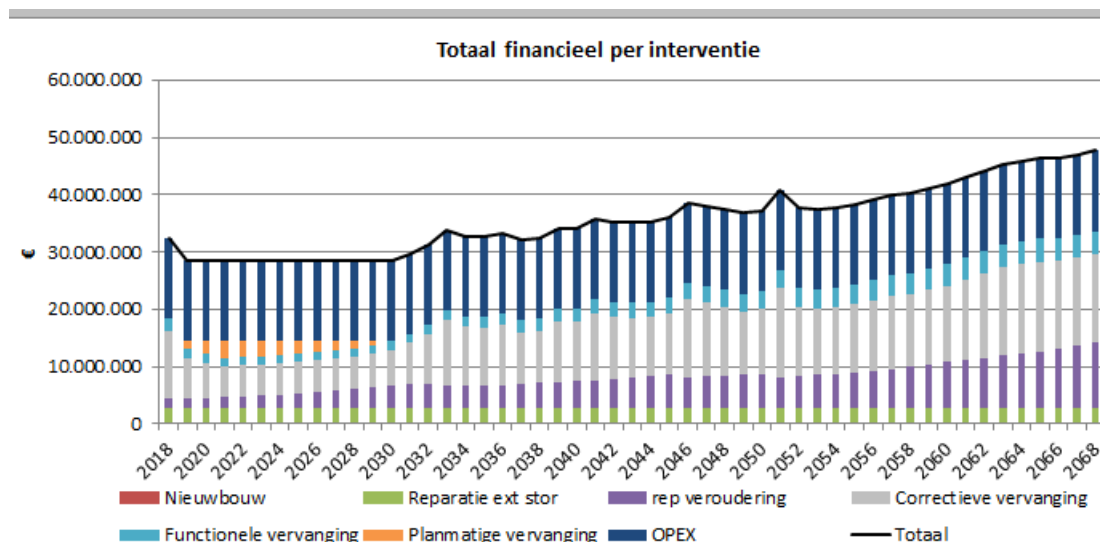
Het beleid van de gemeente Súdwest-Fryslân voor het onderhoud van de afzonderlijke kapitaalgoederen is opgenomen in de volgende plannen:

Naam	Vaststelling	Herziening
• Nota kapitaalgoederen 2017-2018	Gemeenteraad, 6 april 2017	2019
• Beleids- en beheersplan Wegen 2014-2016	Gemeenteraad, 23 oktober 2014	- Beleidsmatige actualisatie via Nota kapitaalgoederen in 2017 en 2019. - Jaarlijkse wordt het integrale meerjaren(uitvoerings)programma herzien.
• Beleids- en beheerplan Openbare Verlichting 2014-2018	Gemeenteraad, 10 oktober 2013	
• Beleidsplan Openbaar Groen	Gemeenteraad, 10 oktober 2013	
• Beleids- en beheerplan Waterbouwkundige kunstwerken	Gemeenteraad, 12 november 2015	
• Beleidsplan beheer en onderhoud Gebouwen	Gemeenteraad, 2 juli 2015	
• Verbreed Gemeentelijk Rioleringsplan 2018-2022	Gemeenteraad, 4 oktober 2018	2022

Financieel beleidskader en ontwikkelingen

Ons uitgangspunt is om het kapitaalgoederencomplex financieel gedegen te beheren. We voorkomen kapitaalsvernietiging door duurzaam en tijdig onderhoud met als uitgangspunt onderhoudsniveau 'Gemiddeld Basis'. Hierbij sturen we op een balans tussen kosten, prestaties en risico's. Dit doen we met behulp van de lange termijn assetplanner (LTAP), de integrale meerjarenplanning en het risicoregister.

De lange termijn assetplanner is in 2018 geactualiseerd. Het beeld dat hieruit naar voren komt is dat op dit moment het budget voor het beheer en onderhoud van het kapitaalgoederencomplex voldoende is. In het model is geen rekening gehouden met nieuwe wetgeving en de wensen op gebied van het klimaatakkoord. Op termijn zijn echter structureel aanvullende middelen nodig. Dit heeft onder meer te maken met de leeftijd van de kapitaalgoederen in onze gemeente en uitbreiding van het areaal door projecten. Door de lange termijn asset planner kunnen we tijdig anticiperen. Hier zijn we al mee gestart door de voorbereidingen op een risico gestuurd beheer bij de waterbouwkundige kunstwerken.

Figuur 1: huidige onderhoudsstrategie en huidige budget.

Met de integrale meerjarenplanning streven we naar afstemming met onder meer werkzaamheden in het kader van de ontwikkelagenda's en herinrichting maar ook met werkzaamheden door bijv. nutsbedrijven. Hiermee kunnen we slim werk met werk maken en onnodige overlast voor inwoners zo veel mogelijk voorkomen. Ook kunnen we met de integrale meerjarenplanning de mogelijkheden van herverdeling van middelen binnen het totale kapitaalgoederencomplex een goede invulling geven.

Per onderdeel

We geven hier per onderdeel een schets van de aard van het kapitaalgoed, de kerncijfers, de (financiële) stand van zaken en het programma voor 2019. Voor de indeling is aangesloten bij de opbouw van de begroting. Onder het kopje financieel worden de beïnvloedbare kosten exclusief kapitaallasten en salariskosten benoemd.

Hoofdtakveld 23 Bereikbaarheid - takveld 2.1 verkeer en vervoer

Wegen

De gemeente heeft als wegbeheerder de zorgplicht voor veilige en bruikbare wegverhardingen (op basis van de Wegenwet). Onder deze noemer vallen onder andere asfalt-, klinker- en betonwegen. Ook vallen halfverharde paden onder dit vakgebied, en zaken als straatmeubilair, verkeersregelininstallaties, verkeersborden, palen, hekwerken, zitbankjes en dergelijke.

Kerncijfers

Wegen	Omvang	Vastgesteld onderhoudsniveau	Kwaliteit in 2018			Budget
			Laag	Basis	Hoog	
klinkers verblijfsgebied	409 ha	Basis tot Laag	25%	50%	25%	€ 7.348.909 voor wegen, straten en pleinen
asfalt (dicht asfaltbeton)	358 ha	Hoog	15%	40%	45%	
beton (cementbeton)	65 ha	Basis tot Laag	5%	50%	45%	
Verkeersborden	37.154 stuks	Basis tot Laag	X			€ 86.000
Verkeersregelininstallaties	9 stuks	Basis tot Laag	X			€ 51.000
Bermen	690 ha	Laag tot Basis	50%	50%	0%	€ 244.000
Onkruidbestrijding op verharding	216 ha	Laag tot Basis	39%	45%	16%	€ 340.000 + € 200.000
Totaal						€ 8.069.909

Stand van zaken

- De focus is vanaf 2018 geleidelijk verschoven van asfalt naar elementen. We verwachten dat uit de eerstvolgende inspectie blijkt dat het kwaliteitsniveau van de asfaltwegen ten opzichte van de inspectie in 2017 is toegenomen. De kwaliteit van de elementenverharding vraagt aandacht en daarom is de focus verschoven van asfalt naar elementen.
- Door monitoring bewaken we de voortgang en kwaliteit. In 2019 wordt een onafhankelijke inspectie van de kwaliteit van wegen uitgevoerd. Hier zal ook het effect van weersomstandigheden zoals de kwakkelende winter 2017/2018, de regenbuien in het voorjaar en de droogte van de zomer uit blijken. Met name de droogte had een verrassend effect op de verharding zoals smeltend asfalt en losliggende bestrating.
- Voor onkruidbestrijding op verharding gebruiken we geen chemische middelen meer. We bestrijden onkruid op verharding met duurdere methoden zoals heet water, hete lucht of door het onkruid weg te branden in combinatie met borstelen en vegen. De financiële middelen in 2018 waren onvoldoende om het net zo netjes te maken als met chemische onkruidbestrijding. Mede omdat er structureel te weinig veegcapaciteit is.

Financieel

- Gelet op het huidige economische klimaat en de stijgende grondstofprijzen is de verwachting dat door een stijging van de prijzen 10% minder werk uitgevoerd kan worden in 2019. Bij de actualisatie van de nota kapitaalgoederen, bekijken we hoe de nu in de begroting opgenomen indexatie uitpakt.
- Door het toekennen van aanvullende middelen voor onkruidbestrijding kunnen we in het groeiseizoen extra borstel- en veegcapaciteit inhuren voor met name de straatgoten en parkeerterreinen. We verwachten hiermee het kwaliteitsniveau voor onkruidbestrijding op verharding te verbeteren.

Programma 2019

Het einde van het jaar staat in het teken van het afstemmen van de planning van alle kapitaalgoederen. Voorbeelden zijn de gecombineerde werkzaamheden aan weg en riolering in de Noorderhoek in Sneek. Daarnaast zoeken we afstemming met werkzaamheden in het kader van Agenda

Bolsward, Rolpeal Workum etc. In het onderhoudsprogramma staat voor 2019 groot onderhoud van wegen op meerdere locaties gepland.

Openbare verlichting

Openbare verlichting is een taak van de gemeente en draagt bij aan de leefbaarheid; in het bijzonder de sociale veiligheid en de verkeersveiligheid. In de Coöperatie Openbare Verlichting & Energie Fryslân U.A. werken we samen met de provincie en het merendeel van de Friese gemeenten ten aanzien van het beheer en onderhoud van openbare verlichting en de inkoop van energie. Het huidige onderhoudsniveau is Gemiddeld Basis.

Kerncijfers

Openbare Verlichting	Omvang	Vastgesteld onderhoudsniveau	Kwaliteit in 2018			Budget
			Laag	Basis	Hoog	
Armaturen	18.500 stuks	Gemiddeld Basis	15%	55%	30%	€ 684.177

Stand van zaken

- De komende jaren staat er een vervangingspiek van masten en armaturen aan te komen.
- Er zijn enkele achterstanden in het vervangen van masten en armaturen. In 2016 is gestart met het inlopen van de achterstanden door het inzetten van budget uit de reserve.

Financieel

Het structurele beïnvloedbare budget bedraagt € 684.177. Daarnaast is in het investeringsprogramma een bedrag van € 500.000 opgenomen voor vervangen van openbare verlichting. In 2018 heeft de raad éénmalig een krediet van € 244.000 beschikbaar gesteld voor het vervangen van verouderde lichtmasten en armaturen op het grondgebied dat we in 2018 in beheer hebben gekregen.

Het exploitatiebudget is in 2019 toereikend voor het dagelijks beheer en onderhoud en energiekosten. Voor de meerjarenprogrammering en de SER-energiebesparingsdoelen hebben we de opgave om in 2030 een besparing van 50%, ten opzichte van het energieverbruik in 2013 te realiseren. Om deze ambitie (versneld) te realiseren, is voorgesteld om vanaf 2021 gedurende drie jaren extra middelen beschikbaar te stellen.

Programma 2019

In 2019 gaan we door met regulier onderhoud en vervanging van lichtmasten en armaturen die aan het einde van hun levenscyclus zijn. Rond het millennium is veel verlichting vervangen. Met een levensduur voor armaturen van gemiddeld 20 jaar betekent dit dat we in 2022 te maken hebben met een vervangingspiek. Deze piek voeren we niet in één jaar uit maar smeren we uit over meerdere jaren. Hierbij zien we een combinatie met uitvoering geven aan de doelstellingen in het SER-energieakkoord over openbare verlichting. Nieuwe armaturen (na vervangingsonderhoud) zijn veelal met energiezuinige LED verlichting.

Bruggen, tunnels en aquaducten

De bruggen, tunnels en aquaducten vormen, naast de wegen, de basis van de infrastructuur van het wegen- en vaarwegennet. Het huidige onderhoudsniveau varieert van hoog tot laag.

Kerncijfers

Bruggen, tunnels en aquaducten	Omvang	Vastgesteld onderhoudsniveau	Kwaliteit in 2019			Budget
			Laag	Basis	Hoog	
Bruggen, tunnels, sluizen, steigers en aquaducten	750 stuks	Gemiddeld Basis	5%	50%	45%	€ 2.113.620

Stand van zaken

- We werken aan een risico gestuurde onderhoudsstrategie. De prioriteringsvolgorde zal in de nieuwe Nota kapitaalgoederen aan de raad worden voorgelegd.
- Voor de periode 2025-2035 voorzien we een piek in onderhouds- en vervangingswerkzaamheden.

Financieel

Het structurele budget bedraagt € 2.113.620.

Programma 2019

De komende jaren heeft het wegwerken van onderhoudsachterstand prioriteit om extra onderhoudskosten in de toekomst te voorkomen. De risico gestuurde onderhoudsstrategie is hierbij richtinggevend. De werkzaamheden worden binnen de reguliere planning uitgevoerd.

Hoofdtakveld 23 Bereikbaarheid - taakveld 2.4 economische havens en waterwegen

Oevers en kaden

De gemeente heeft langs diverse watergangen en waterpartijen beschoeiingen en kademuren in beheer. De beschoeiingen en kaden langs watergangen en waterpartijen zijn nodig om ter bescherming tegen afkalving en om de doorstroming van het water te borgen. Soms vormen ze onderdeel van de wegconstructie.

Kerncijfers

Oevers en kaden	Omvang	Vastgesteld onderhoudsniveau	Kwaliteit in 2019			Budget
			Laag	Basis	Hoog	
Oevers en kaden (verdedigd)	140 km	Gemiddeld Basis	20%	34%	46%	€ 1.601.369

Stand van zaken

- Voor de periode 2025-2035 voorzien we een piek in onderhouds- en vervangingswerkzaamheden.

Financieel

Voor het onderdeel oevers en kaden bedraagt in 2019 het budget € 1.601.369. Daarnaast is in het investeringsprogramma € 50.000 opgenomen.

Programma 2019

De komende jaren heeft het wegwerken van onderhoudsachterstand prioriteit om extra onderhoudskosten in de toekomst te voorkomen. De werkzaamheden worden binnen de reguliere planning uitgevoerd. In 2019 staat onder meer het voorbereiden van werkzaamheden aan de kademuur Gaastmeer en de kademuur aan de Looxmagracht te Sneek op de planning evenals nog vele andere werken.

Onderhoud waterbodems / Baggeren

Onze gemeente is een waterrijke gemeente. Het water verbindt dorpen, steden, meren en het IJsselmeer. Een goede bevaarbaarheid en onderhoud draagt bij aan de kwaliteit van de leefomgeving, het stimuleren van de werkgelegenheid in de recreatieve sector en het vergroten van economische kansen. De gemeentelijke taken betreffen onder andere het bereikbaar houden van gemeentelijke havens, het op diepte houden van aanleggelegenheden en het onderhoud van water ten behoeve van de kwaliteit van de leefomgeving.

Kerncijfers

Waterbodems	Omvang	Vastgesteld onderhoudsniveau	Kwaliteit in 2018			Budget
			Laag	Basis	Hoog	
Waterbodems	41 km	Laag	X			€ 456.307
Overige waterbodems	500 ha	Laag	X			

Stand van zaken

- De afgelopen jaren lag de focus op de overdracht vaarwegen en het afsluiten van de overeenkomst overdracht stedelijk water met Wetterskip Fryslân.
- Het onderhoudsniveau van de overgedragen vaarwegen is hoog. De afgesproken achterstanden zijn conform de overeenkomst weggewerkt. De resterende waterbodems hadden lagere prioriteit. Als gevolg hiervan is het onderhoudsniveau laag tot zeer laag.
- Bij achterstallig onderhoud van waterbodems is geen sprake van kapitaalvernietiging. Wel komt de doorstroming en de bevaarbaarheid in het geding en neemt de kans op klachten toe.

Financieel

Het budget voor onderhoud waterbodems bedraagt € 456.307. Van het Wetterskip Fryslân ontvangen we een bijdrage voor het beheer stedelijk water. Deze bijdrage wordt in 2019 opnieuw bekeken op

basis van het werkelijke areaal aan water dat wij beheren voor het Wetterskip en op basis van de daadwerkelijke onderhoudskosten.

Onderhoud in 2019

In 2018/2019 stellen we een baggerplan op voor de komende jaren. Dit plan wordt in het voorjaar 2019 ter vaststelling aangeboden. Hieruit blijkt ook de onderhoudsopgave voor 2019. In ieder geval staat het baggeren van een aantal watergangen in IJlst op de planning. Voor het onderhoud van stedelijk water en over de baggerwerkzaamheden stellen Wetterskip Fryslân en onze gemeente een beheer- en onderhoudsplan op. De afspraken hierover voeren we uit.

Hoofdtakveld 24 Leefomgeving - taakveld 5.7 openbaar groen en 7.5 begraafplaatsen

Openbaar groen

Meer dan elk ander onderdeel van de kapitaalgoederen bepaalt de aan- of afwezigheid van openbaar groen de sfeer en beleving van de openbare ruimte. De groenvoorziening is een belangrijk onderdeel van de openbare ruimte. In 2017 heeft een onafhankelijke schouw van het groen plaatsgevonden.

Kerncijfers

Openbaar Groen	Omvang	Vastgesteld onderhoudsniveau	Kwaliteit in 2018			Budget
			Laag	Basis	Hoog	
Openbaar groen, parken en bossen	533	Gemiddeld Basis	11%	42%	48%	€ 802.510
Buitensportvelden	105 velden	Gemiddeld Basis	0%	70%	30%	€ 435.051
Speelvoorzieningen	1.939 stuks	Gemiddeld Basis		X		€ 139.233
Begraafplaatsen	14 stuks	Hoog	9%	35%	56%	€ 80.598
Sloten en vijvers	407 ha	Gemiddeld Basis	1%	6%	93%	€ 506.000
Bomen	53.000 stuks	Hoog	10%	10%	80%	

Stand van zaken

- Invasieve exoten zoals de reuzenberenklauw nemen toe. Ook de eikenprocessierups is in Súdwest-Fryslân waargenomen. Door een aanpassing in de Europese wetgeving zijn we sinds augustus 2017 verplicht om gevaarlijke invasieve exoten zoals de reuzenberenklauw te bestrijden en nemen we maatregelen om verspreiding tegen te gaan.
- Een andere ontwikkeling is de essentaksterfte. De schimmel zorgt ervoor dat na enkele jaren de bomen afsterven. Van de ruim 12.000 essen waarvan 10 ha op gemeentegrond is 70% geïnfecteerd. Dit is een groot risico. Voor de veiligheid is daarom het verwijderen van de hele boom nodig wanneer deze langs wegen of paden staan.
- Groen wordt steeds belangrijker om de gevolgen van klimaatverandering te verzachten. We gaan door met het vervangen van grijs door groen waar mogelijk.

Financieel

De Europese regelgeving over bestrijding van invasieve soorten is als autonome ontwikkeling meegenomen bij het opstellen van de begroting. Samen met partners in Fryslân zoeken we oplossingen om de gevolgen van de essentaksterfte op langere termijn op te vangen.

Programma 2019

We geven uitvoering aan groot onderhoud zoals het vervangen van bomen met een duurzame groeiplaats en mogelijkheden voor klimaatadaptatie in het groen. Groot onderhoud wordt waar mogelijk uitgevoerd in combinatie met werkzaamheden aan riolering, wegen en projecten. We gaan verder met de acties om de invasieve soorten als reuzenberenklauw en Japanse duizendknoop te bestrijden. In samenwerking met provincie en een aantal andere gemeenten en organisaties stellen we een actieplan Insectennetwerk op.

Hoofdtakveld 24 Leefomgeving - taakveld 7.2 riolering

Riolering

Het beheer en onderhoud van de riolering is geregeld in het verbreed Gemeentelijk RioleringsPlan 2018-2022. Door de schaalgrootte en de wijziging van de bedrijfsvoering zijn de afgelopen jaren behoorlijke besparingen behaald. De financiering is geregeld via de voorziening Riolering.

Kerncijfers

Riolering	Omvang	Vastgesteld onderhoudsniveau	Kwaliteit in 2018			Budget
			Laag	Basis	Hoog	
Rioolstelsel	765 km	Gemiddeld Basis		X		€ 7.872.556
Rioolgemalen	655 stuks	Gemiddeld Basis		X		
Riooloverstorten	305 stuks	Gemiddeld Basis		X		
Kolken	44.200 stuks	Gemiddeld Basis		X		

Stand van zaken

- Het vGRP 2018-2022 is in 2018 vastgesteld.
- Bij Riolering is geen sprake van achterstallig onderhoud.

Financieel

Door de rioolheffing is sprake van een gesloten, financieel systeem. De geraamde inkomsten van de rioolheffing bedraagt € 7.872.556 voor 2019. Beheer en onderhoud worden hier uit volledig betaald.

Programma 2019

We stellen een jaarplan 2019 op en voeren dit uit. Dit stemmen we af met wegen en groen zodat we werk met werk kunnen maken en overlast voor de omgeving zo veel mogelijk beperken. We werken aan het opstellen van een plan voor klimaatadaptatie. In dat kader treffen we onder andere maatregelen om wateroverlast tegen te gaan in Heeg en Woudsend.

Programma 1 en 2, diverse hoofdtakvelden

Gemeentelijke gebouwen

De gemeente is eigenaar van een groot aantal gebouwen, variërend van omvangrijke gebouwen tot kleinere gebouwtjes en (huur)woningen. Naast de stad- en gemeentehuizen, buitendiensthuisvesting, sportaccommodaties (sporthallen), gaat het om diverse recreatieve toiletgebouwtjes, strategische panden, parkeergarages, culturele gebouwen en (rijks)monumenten. De gemeente onderhoudt en beheert 198 panden (niet meegerekend de gebouwen die voorheen een onderwijsbestemming hadden). Daarnaast zijn er nog tientallen gedenktekens en culturele kunstwerken die ook onder dit deel van de kapitaalgoederen vallen. Het onderhoudsniveau van de gebouwen varieert van hoog (klein aantal) tot basis naar laag.

Kerncijfers

Gebouwen	Omvang	Vastgesteld onderhoudsniveau	Kwaliteit in 2018			Budget
			Laag	Basis	Hoog	
Gebouwen	198 stuks	Gemiddeld basis	16%	74%	10%	€ 2.100.000

Stand van zaken

- De gebouwen voldoen aan het vastgestelde onderhoudsniveau.
- We zetten in op overdragen, verkopen en herbesteden van gebouwen in combinatie met risico-gestuurd onderhoud.

Financieel

Het beschikbare budget van circa € 2.100.000 is toereikend voor het onderhoud. In 2016 is een bestemmingsreserve Gebouwen ingesteld. Jaarlijks wordt het positieve resultaat uit de begroting toegevoegd aan deze bestemmingsreserve. Hierdoor kan op termijn groot onderhoud worden uitgevoerd. Eind 2018 bevat de bestemmingsreserve € 812.000.

De omvang van de onderhoudsvoorziening is voldoende voor het uitvoeren van gepland groot onderhoud.

Programma 2019

Naast het reguliere onderhoud wordt er komend jaar ingezet op de voorbereiding van centrale huisvesting van de buitendienst in Bolsward en het opstellen van een routekaart over de wijze en het tempo waarop wij ons eigen vastgoed gaan verduurzamen conform de afspraken van de landelijke klimaattafel. Daarnaast staan er nog een aantal renovaties en verbeteringen op het programma, waaronder het beter toegankelijk maken voor winkelend publiek en minder validen van de parkeergarage Normandiaplein te Sneek en het renoveren van de fundering en metselwerk van de monumentale sluiswachterswoning te Hindeloopen. We gaan door met verkoop van gemeentelijke gebouwen die niet meer aansluiten bij de kerntaken en/of strategische ontwikkelingen van de gemeente.

2.3.4 Paragraaf 4 Financiering

Inleiding

We geven hier een toelichting op het beleid en de uitvoering van de financiering (treasury). We willen de risico's die verbonden zijn aan de financieringsfunctie beperken. We willen de kosten die de financieringsfunctie met zich meebrengt zo laag mogelijk houden.

Súdwest-Fryslân is een ontwikkelgemeente. Hierdoor is er sprake van een financieringsbehoefte: we lenen geld om investeringen te kunnen doen. Geld lenen is geen probleem zolang de rente over het geleende geld gedekt is in de begroting. Op langere termijn kan een oplopende schuld tot problemen leiden. Elke euro die we aan rente betalen kunnen we namelijk niet aan andere zaken besteden. De uitdaging is om hier een juiste balans te vinden.

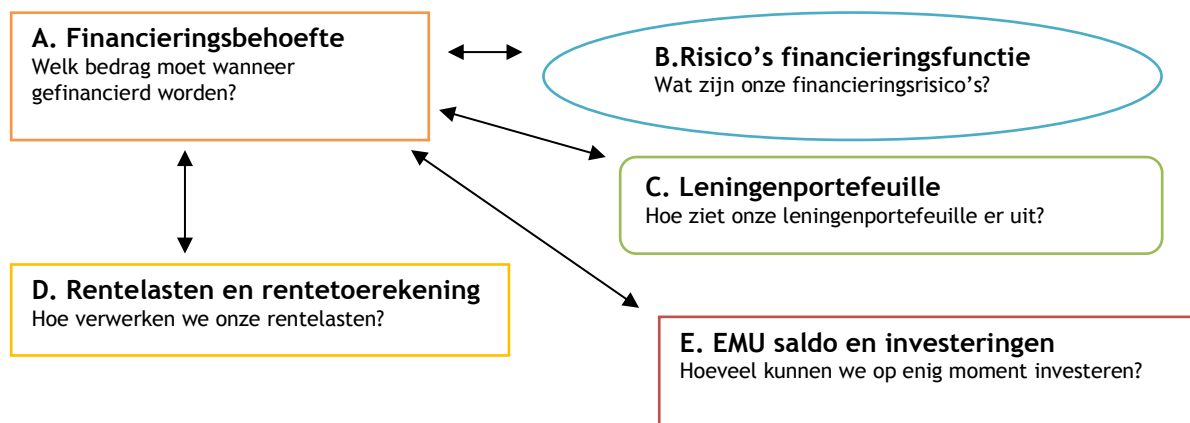
Algemene ontwikkelingen

Wereldwijd is een duidelijk herstel van de economie op gang gekomen. Maar de financiële markt is op dit moment nog steeds niet stabiel en dit heeft nog steeds gevolgen voor de rentestanden. De te betalen rente op langlopende leningen is gemiddeld gezien nog steeds laag. Kortlopende leningen leveren ons nog steeds zelfs geld op.

Analyse met actuele gegevens

Er is een aantal analysemogelijkheden om inzicht te geven in de financieringsfunctie. We gaan in op de liquiditeit en de risico's die hiermee samenhangen. Voor het bereiken van een optimaal financieringsresultaat is inzicht in de toekomstige geldstromen van groot belang. Op basis hiervan nemen we beslissingen over financieringsvraagstukken.

Voor de bepaling van de financieringsbehoefte stellen we jaarlijks een liquiditeitsprognose op voor de komende vier jaar. De nadruk ligt daarbij op het begrotingsjaar 2019. De liquiditeitsprognose helpt ons ook bij de beoordeling van de volgende onderwerpen:

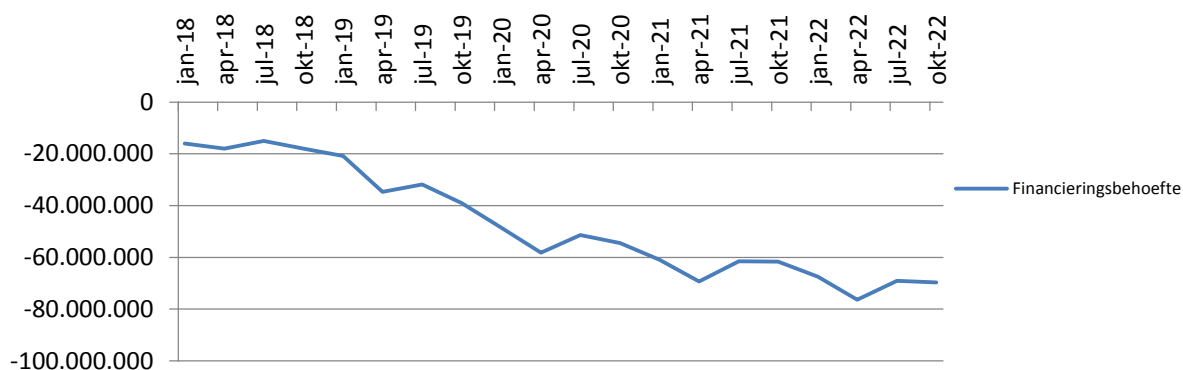

A. Financieringsbehoefte

Jaarlijkse stellen we een liquiditeitsprognose op voor de komende vier jaar. Zo bepalen we de financieringsbehoefte en weten we wanneer we geldleningen moeten afsluiten. We bepalen de jaarlijkse financieringsbehoefte op basis van een aantal elementen:

- reserves en voorzieningen: begrote bestedingen waarvoor de raad een besluit heeft genomen
- bestaande kredieten en investeringen: verwachte bestedingen
- grondexploitatie: verwachte inkomsten en uitgaven
- leningenportefeuille: mutaties

In de grafiek geven we de verwachte liquiditeitsbehoefte aan.

Er is sprake van een geleidelijk neerwaartse lijn. We gaan hierna bij de punten B en C in op de risico's hiervan en de te kiezen aanpak. De opwaartse lijn rondom juli wordt veroorzaakt doordat we op deze datum elk jaar ongeveer € 11 miljoen uit het BTW compensatiefonds ontvangen.

B. Risico's financieringsfunctie

Onder de risico's van de financieringsfunctie vallen onder andere rente-, krediet-, liquiditeits-, koers- en valutarisico's. Deze onderwerpen zijn opgenomen in het treasury statuut. Het meest omvattende risico is het renterisico. Ter beperking van het renterisico zijn in de Wet Financiering decentrale overheden (Wet Fido) twee verplichte normen opgenomen: (a) de kasgeldlimiet en (b) de renterisiconorm. Aan deze wettelijke normen moeten we voldoen.

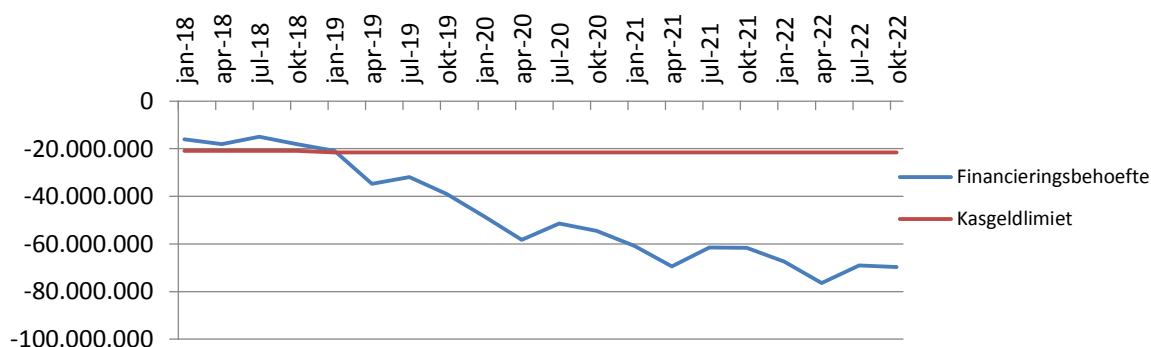
a. Kasgeldlimiet

De kasgeldlimiet heeft betrekking op leningen met een looptijd tot maximaal 1 jaar. Met als doel grote schommelingen in de rentelasten te vermijden.

- De kasgeldlimiet mag maximaal 8,5% zijn van het begrotingstotaal.
- Begrotingstotaal 2019: € 255 miljoen.
- Kasgeldlimiet: € 21,7 miljoen.

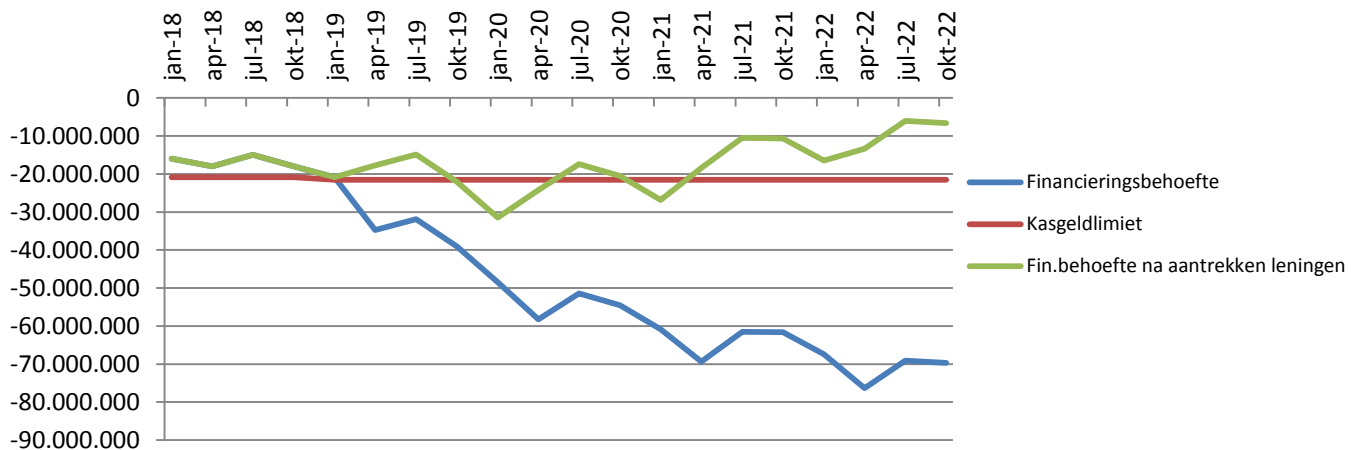
Wanneer we de kasgeldlimiet structureel (langer dan 2 kwartalen achter elkaar) overschrijden, moeten we aantonen dat we binnen een afzienbare tijd weer binnen de kasgeldlimiet blijven. De meest gangbare manier om hieraan te voldoen is het aantrekken van een langlopende geldlening.

In de grafiek geven we de verwachte liquiditeitsbehoefte aan ten opzichte van de kasgeldlimiet:

De grafiek laat zien dat de huidige liquiditeitsprognose (blauwe lijn) de kasgeldlimiet (rode lijn) structureel overschrijdt. Om aan alle financiële verplichtingen te kunnen voldoen en om de kasgeldlimiet van € 21,7 miljoen niet structureel te overschrijden verwachten we vanaf 2019 tot 2022 jaarlijks gemiddeld € 16 miljoen aan langlopende leningen te moeten afsluiten om aan de kasgeldlimiet te blijven voldoen. De inzet is erop gericht om nog zo lang mogelijk kortlopende leningen aan te gaan, omdat de rente van "kort geld" op dit moment lager is dan voor "lang geld".

Na het afsluiten van de genoemde leningen ontstaat de volgende grafiek:

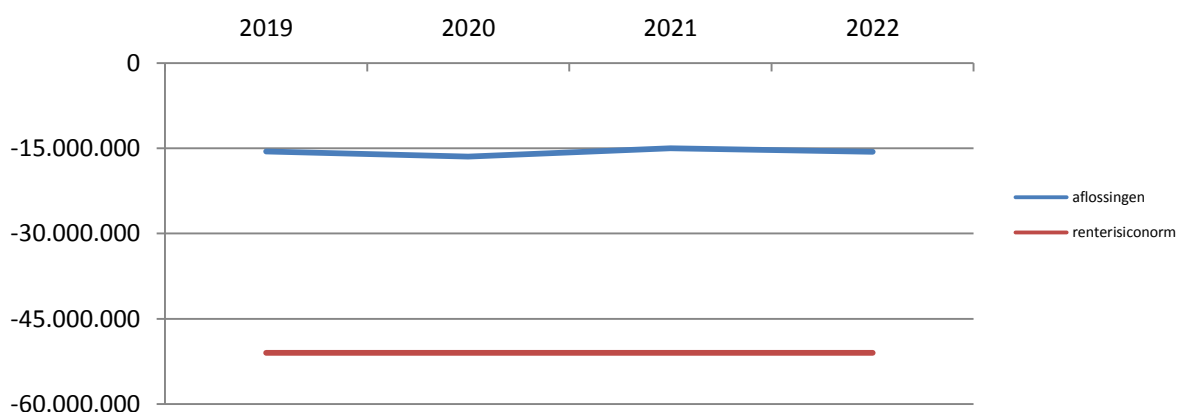
In de begroting 2019 houden we bij nieuwe langlopende leningen rekening met een rentelast van 1,5 % in 2019 oplopend tot 2,5 % in 2022. Als de raad besluit tot extra investeringen heeft dit gevolgen voor de liquiditeitsbehoefte. Het valt te verwachten dat we dan extra geld moeten aantrekken. Hierdoor stijgen de rentelasten.

b. Renterisiconorm

De renterisiconorm legt een relatie tussen de opbouw van de leningenportefeuille en de mate waarin we tegenvallers kunnen beperken als gevolg van stijgende rente. We lopen renterisico bij renteaanpassingen en herfinanciering.

- Het renterisico mag (jaarlijks) maximaal 20% zijn van het begrotingstotaal.
- Begrotingstotaal 2019: € 255 miljoen.
- Renterisiconorm: € 51 miljoen.

De aflossingen liggen in de jaren 2019-2022 rond de € 16 miljoen. De grafiek geeft de renterisiconorm weer voor de jaren 2019-2022. Conclusie: we blijven ruim binnen de risiconorm.

Omdat we zo goed als alle leningen hebben afgesloten met een jaarlijks gelijke aflossing zitten er geen (grote) sprongen in het verloop van onze aflossingen. Daarmee kunnen we concluderen dat we ruim binnen de renterisiconorm blijven. Het betekent niet dat er geen risico's zijn. In de begroting nemen we jaarlijks voor een nieuw af te sluiten langlopende lening een rentelast op van 1,5 % en oplopend tot 2,5 %. Wordt dit percentage hoger dan stijgen de lasten. Blijkt het percentage lager uit te vallen, dan dalen de rentelasten.

C. Leningenportefeuille

In de begroting is voor 2019 € 173,5 miljoen aan langlopende geldleningen opgenomen.

In onderstaand overzicht zijn de leningen van Littenseradiel ook verwerkt. Van de langlopende leningen is € 29,4 miljoen doorgeleend aan anderen: woningbouwcorporaties (€ 24,6 miljoen), Zwembad Sneek (€ 3,7 miljoen) en overige instellingen (€ 1,1 miljoen). Daarnaast wordt voor circa € 40 miljoen aan leningen direct gegarandeerd aan instellingen die actief zijn op het gebied van woningbouw, gezondheidszorg, welzijn, cultuur en sport. We zijn zeer terughoudend in het verstrekken van nieuwe leningen en garanties aan derden.

Het gemiddelde rentepercentage dat we betalen op het saldo van de huidige leningen (aangetrokken minus verstrekte leningen) is 3,2%. De rentedruk op de huidige leningen is stabiel. We hebben de nieuw af te sluiten leningen voor de komende jaren begroot op een rentelast van tussen de 1,5% en 2,5%. Door de komende jaren de leningen aan te trekken onder de voorwaarden zoals we die nu verwachten en hebben begroot, daalt de rentedruk de komende jaren stapsgewijs naar 2,9% (in 2022):

Saldo na aan te trekken leningen (x € miljoen)	2019 €	2020 €	2021 €	2022 €
<u>Opgenomen geldleningen</u>				
Boekwaarde per 1/1 (a)	173,5	174,9	175,5	177,5
Rentelasten (b)	5,8	5,7	5,6	5,4
<u>Verstrekte geldleningen</u>				
Boekwaarde per 1/1 (c)	29,1	27,2	25,3	23,3
Renteopbrengsten (d)	1,2	1,1	1,0	0,9
<u>Saldo</u>				
Boekwaarde per 1/1 (a-c)	144,4	147,7	150,2	154,1
Rentelasten (b-d)	4,6	4,6	4,6	4,5
Gemiddeld te betalen rente (rentedruk)	3,2%	3,1%	3,1%	2,9%

D. Rentelasten, renteresultaat en toerekening rente aan investeringen en grondexploitatie

Met ingang van het begrotingsjaar 2017 is er (verplicht) een apart taakveld voor de treasuryfunctie. Op dit taakveld moeten we de activiteiten met betrekking tot o.a. de financieringslasten opnemen. Vanaf het taakveld Treasury rekenen we de reële rente toe aan de nieuwe taakvelden.

We nemen (verplicht) twee schema's op: het renteschema en de rentetoerekening Grondexploitatie:

a. Renteschema

In het schema brengen we het volgende in beeld:

- De totale (externe) rentelasten voor de opgenomen geldleningen: € 5,8 miljoen (zie ook de tabel hierboven bij kolom 2019).
- Het deel van de rente dat we toerekenen aan Grondexploitatie of het betreffende taakveld (bij rente van projectfinanciering). Een deel van taakvelden krijgt een vaste rente doorberekend omdat de investeringen destijds zijn afgesloten tegen een vaste rente en deze worden ook doorberekend aan derden zoals aan woningbouwcorporaties en zwembad Sneek.
- Het deel van de rente dat we toerekenen aan de taakvelden.
- De hoogte van de rentetoerekening op basis van een renteomslag. De renteomslag berekenen we op basis van de rentelast en de boekwaarden van de investeringen op 1 januari van het begrotingsjaar. De rente rekenen we op basis van dit percentage door naar de taakvelden.
- Het rente-omslagpercentage kunnen wij aan de hand van de gegevens berekenen op:
Rente € 4.458.889 / boekwaarden 1 januari € 200.912.662 x 100% is 2,22%

b. Rentetoerekening bij Grondexploitatie en Voorzieningen

De doorberekening van rente naar de grondexploitatie is met ingang van 2017 vastgelegd in de nieuwe BBV-voorschriften. Dit is alleen nog mogelijk bij Bouwgronden in exploitatie (BIE) en getroffen voorzieningen.

- Grondexploitatie: We nemen een schema rentetoerekening op. De doorberekening van het rentetarief vindt als volgt plaats: de gewogen gemiddelde rente van de bestaande geldleningen wegen we met de verhouding vreemd vermogen/totaal vermogen.
- Voorzieningen: Voor de renteberekening geldt een tarief dat het Rijk voorschrijft. Het Rijk heeft een zgn. disconteringsvoet vastgesteld met een rentepercentage van 2%.

Renteschema		Begroting 2019 €
a.	Externe rentelasten:	
1.	Korte en lange financiering	5.592.935
2.	Nieuwe leningen in begrotingsjaar	170.000
		5.762.935
b.	Externe rentebaten	0
c.	Rentetoerekening aan:	
1.	Grondexploitatie	-149.600
2.	Betreffende taakveld (bij rente van projectfinanciering)	-1.154.445
	Aan taakvelden toe te rekenen externe rente (subtotaal)	4.458.889
d.	Rente over:	
1.	Eigen vermogen	0
2.	Voorzieningen	0
	Aan taakvelden toe te rekenen rente	4.458.889
	Aan taakvelden toegerekende rente (renteomslag)	-4.458.889
	Renteresultaat op taakveld Treasury	0
	Afwijking (percentage)	0,00%

Schema rentetoerekening Grondexploitatie		€	%
a.	Bestaande geldleningen:		
1.	Rente vaste schulden		3,322%
2.	Rente kasgeldleningen		0,000%
	A. Gewogen gemiddelde bestaande geldleningen		3,322%
b.	Vreemd Vermogen:		
1.	Voorzieningen	1-1-2019 19.575.895	
2.	Langlopende schulden	1-1-2019 173.503.249	
3.	Kasgeldleningen	0	
4.	Overige kortlopende schulden	31-12-17 34.653.124	
5.	Overlopende passiva	1-1-2017 22.601.206	250.333.474
c.	Eigen Vermogen:		
1.	Eigen Vermogen inclusief Jaarresultaat 2017	54.439.482	
	Balanstotaal Vreemd Vermogen en Eigen Vermogen	304.772.956	
	B. Verhouding Vreemd Vermogen/Totaal vermogen		0,8295%
	Rentetarief Grondexploitatie: A x B		2,73%

E. EMU-saldo en investeringen

Wij gaan hier in op onze financiële investeringsmogelijkheden en de wettelijke beperkingen die daar op van toepassing zijn.

a. EMU-saldo

Vanwege de schuldenproblematiek zijn binnen de Europese Unie regels opgesteld waaraan de EU-landen moeten voldoen. Het gaat dan onder andere om het EMU-saldo (EMU: Europese Economische Monetaire Unie). Het Rijk heeft de Europese regels voor de Nederlandse overheden 'vertaald' in de Wet Hof. Doel van de wet is om de schuldenlast van het Rijk niet te veel te laten stijgen.

Voor 2018 is het aandeel in het EMU-saldo van de decentrale overheden gesteld op 0,4%.

b. Investeringen

We geven hierna inzicht in de ontwikkeling van onze eigen investeringen.

De afgelopen jaren (2015-2017) hebben we de volgende bedragen geïnvesteerd:

Investeringssaldo (x € miljoen)	Rekening 2015	Rekening 2016	Rekening 2017
a. Netto investeringen gewone dienst	19,3	11,4	2,7
b. Afschrijvingen	-11,8	-23,6	-14,7
Totaal	7,5	-12,2	-12,0

De berekening van het EMU-saldo is opgenomen in Bijlage B. In de onderstaande tabel geven we het eindresultaat van die berekening.

EMU-saldo (x € miljoen)	2018	2019	2020
a. Berekend EMU-saldo	6,6	-12,4	4,6
b. Referentiewaarde (EMU)	9,3	9,3	9,3
Ruimte	15,9	-3,1	13,9

Súdwest-Fryslân heeft voor 2018 een vastgestelde referentiewaarde van € 9,3 miljoen. Dat percentage is gebaseerd op 0,4% van het BBP, we houden dit bedrag van € 9,3 miljoen aan. We blijven binnen de referentiewaarde, wanneer de som van de investeringen niet groter is dan de som van de referentiewaarde en de jaarlijkse afschrijvingen.

In 2019 verwachten we eenmalig over de referentiewaarde heen te gaan. Dit wordt veroorzaakt doordat onze verwachte investeringen hoger zijn dan de afschrijvingen. Op zich is dit geen probleem. In de praktijk blijken de werkelijke investeringen vaak lager te zijn dan begroot. Als het plafond voor het EMU-tekort van de gezamenlijke decentrale overheden op rekeningbasis wordt overschreden kan de minister maatregelen nemen om het tekort terug te dringen. Op dit moment is er geen aanleiding om aan te nemen dat er maatregelen genomen zullen worden.

Slotconclusie

We voldoen op dit moment aan de wettelijke en gangbare eisen met betrekking tot onze financiering.

2.3.5 Paragraaf 5 Bedrijfsvoering

1. Inleiding

In deze paragraaf Bedrijfsvoering besteden we achtereenvolgens aandacht aan de (2) organisatieontwikkeling, (3) digitalisering, (4) centrale huisvesting en (5) de ontwikkelingen in het ruimtelijke domein. Tot slot geven we een overzicht van de loonsom en de omvang van de ambtelijke organisatie.

2. Organiseatieontwikkeling

In de Programmabegroting 2017 is de basis gelegd voor het Ontwikkelprogramma 2017-2020 waarmee we concrete stappen zetten naar een meer flexibele organisatie die omgevingsbewust en opgavengestuurd meebeweegt met de veranderende samenleving en bestuurlijke ambities. Deze hele doorontwikkeling vraagt een stevige financiële inzet op twee sporen: Organisatiegeld en Opgavengelden. Daarbij zijn beide sporen direct gerelateerd aan de belangrijkste opdracht van de organisatie: het realiseren van de politiek/bestuurlijke ambities en speerpunten. Hiervoor is een professionele en flexibele organisatie nodig en een meer flexibele inzet van opgavengelden.

Organisatiegeld (voor doorontwikkeling)

Ambities

Sinds 2015 werken we toe naar een organisatie die meer ruimte en invloed geeft aan de samenleving. Een organisatie met een gezond evenwicht tussen bestuurlijke ambities (de opgaaf) en uitvoering (de formatie). We hanteren het basisprincipe: “Van opgaaf (incl. adequate financiële dekking) naar uitvoering naar formatie”. Hiermee is de bestuurlijke opgaaf leidend voor de wijze waarop zaken kunnen worden uitgevoerd en de mate waarin de formatie moet worden ingezet.

Hoe gaan we dat doen en wat is daarvoor nodig?

Naast inzet op vorming van gedrag en persoonlijk leiderschap nemen we ook concrete maatregelen rondom het organiseren en flexibel uitvoeren van werk. Hierbij investeren we ook op de uitstroom en instroom van medewerkers via strategisch personeelsbeleid, met de inzet van instrumenten zoals het Generatiepact en de Trainee pool. Het is een belangrijke impuls en stimulans voor uitstroom van oudere werknemers, met ruimte voor instroom van jong talent. Het bevordert doorstroming en doorontwikkeling.

De oplevering van het publiekscentrum (Marktstraat 8) en de start van de verbouwing van de panden aan de Marktstraat 15 leveren belangrijke bijdragen aan onze organisatieontwikkeling. Deze centrale huisvesting biedt de mogelijkheden om nog beter met elkaar en de samenleving samen te werken. We gaan hierna specifiek in op de centrale huisvesting.

Opgavengestuurd werken jagen we aan vanuit de Regietafel. Hier komen de bestuurlijke opgaven en de mogelijkheden van de ambtelijke uitvoering bij elkaar en worden de aanpakken tot uitvoering gesmeed. Met flexibele inbreng vanuit de organisatie en in nauwe samenwerking/co-creatie met (vertegenwoordigers van) de samenleving.

Opgavengeld

Opgavengestuurd werken betekent ook dat opgaven niet eerder worden opgepakt voordat de financiering is geregeld. Uit die opgavengelden moeten ook de ambtelijke kosten worden betaald. De ervaring leert dat rekening moet worden gehouden dat dergelijke kosten ongeveer 15%-25% van het totale opgavengeld bedragen. Uiteraard houdt het ook in dat er met voorbereidingskredieten kan worden gewerkt.

Ontwikkelprogramma

Deze ambities worden mogelijk gemaakt in het ontwikkelprogramma 2017-2020. Voor dit ontwikkelprogramma wordt het reguliere opleidingsbudget (ca € 1 mln. jaarlijks structureel) ingezet, voor de periode 2017-2020 aangevuld met incidentele middelen (totaal € 1,7 mln). Met de toegekende budgetten is het mogelijk om de organisatieontwikkeling zoals hiervoor geschetst, verder uit te werken en door te voeren.

3. Investeren in informatievoorziening (digitalisering) en ICT

In 2018 is een beweging ingezet naar het versterken en doorontwikkelen van de digitale informatievoorziening gericht op de versterking van de digitale dienstverlening. Deze ontwikkelingen zetten wij de komende jaren door om de ketengerichte en ketenoverschrijdende samenwerking te verbeteren. Voorop staat daarbij om de dienstverlening voor inwoners, cliënten en bedrijven uit te bouwen en te verbeteren.

Dit is in 2018 vertaald in een programmaopzet, met als doelstellingen: verbinden, versterken en versnellen. Dit programma brengen we de komende jaren verder in uitvoering. Digitale dienstverlening en privacybescherming en informatieveiligheid gaan hand in hand. Deze doen dan ook een steeds groter beroep op de inrichting van onze informatiehuishouding. Wij nemen functionele en technische maatregelen waar dat moet of wenselijk is en zetten verder in op bewustwording en scholing.

De verdere digitalisering van de ketens vraagt ook om meer digitaal werken op onze werkplekken. In 2019 zal een nieuwe digitale werkplek worden opgeleverd, die beter hierin voorziet en daarnaast bijdraagt aan de gewenste flexibilisering van de (ambtelijke) organisatie in de nieuwe Centrale Huisvesting. De nodige voorbereidingen hierop lopen al zoals 'operatie kasten leeg' en het inrichten van kennissessies in het leerhuis (het leerhuis coördineert alle opleidingen in de ambtelijke organisatie).

Bij het doorontwikkelen van onze digitale dienstverlening houden we steeds rekening met de landelijke ontwikkelingen en zoeken wij aansluiting bij bijvoorbeeld de VNG (Samen organiseren). Ook zijn we op zoek naar passende samenwerking in regionaal verband.

Verder maken wij in 2019 een begin met de beleidsontwikkeling voor geheel nieuwe elektronische en digitale ontwikkelingen die onze maatschappij binnendringen. Als gemeente moeten wij nog bepalen welke op ons van toepassing zijn en waar wij op moeten reageren. Daarbij denken we aan ontwikkelingen als Smart City, robotisering in de zorg, virtualisering, etc. Hierbij past ook de deelname aan een datahub Fryslân.

4. Centrale Huisvesting

In 2015 besloot de gemeenteraad tot het centraal huisvesten van raad, college en ambtelijke organisatie aan de Marktstraat in Sneek. Hiervoor is een bedrag van € 18.157.000 beschikbaar. Dit betekent een impuls voor de binnenstad van Sneek: bestaande, gedeeltelijk verouderde, gebouwen worden gerenoveerd en krijgen een nieuwe invulling en uitstraling. De werkzaamheden zijn in 2017 begonnen en worden in fasen opgepakt.

Het gaat om de volgende panden:

Marktstraat 1, het Bestjoershûs

Het Rijksmonument Marktstraat 1 heeft zijn eerdere functie terug. Tot 1984 vergaderde de gemeenteraad van Wymbritseradeel daar. Vanaf 2018 heeft de gemeenteraad van Súdwest-Fryslân deze traditie in het nieuwe Bestjoershûs hersteld.

Marktstraat 8

In Marktstraat 8 komt de publieksruimte. Daar ontmoeten we onze inwoners, niet alleen voor paspoorten en rijbewijzen, maar eigenlijk voor alle zaken die inwoners van de gemeente nodig hebben. Op de eerste verdieping van dit gebouw komen werkplekken voor de medewerkers.

Marktstraat 5 - 19

In deze gebouwen, met de achterliggende panden die door lopen tot aan de Kruizebroederstraat, komen moderne kantoren. Daar komt ook een stuk nieuwbouw die de bestaande vleugels met elkaar verbindt. Verder maken het historisch stadhuis, de Waltastins en de Rennenbergkamer hiervan deel uit.

Duurzaamheid

De gemeente vindt duurzaamheid erg belangrijk en wil daarin een voorbeeld zijn. Alle gebouwen hebben gemiddeld energielabel A en er worden maatregelen genomen voor o.a. de verduurzaming van de schil. Daarmee wordt al geanticipeerd op energieneutraliteit in de toekomst.

Stadsplein en stadhuistuin

Door de concentratie van gemeentelijke gebouwen rond een deel van de Marktstraat ontstaat een open plein, die opnieuw wordt ingericht.

Planning

De raad vergadert vanaf begin 2018 al in het Bestjoershûs. De werkzaamheden aan Marktstraat 8 zijn in mei gestart. Begin 2019 opent het gemeentelijk ontmoetingscentrum haar deuren. Direct daarna zijn de panden aan Marktstraat 5 tot en met 19 aan de beurt om te worden verbouwd. De totale operatie is de tweede helft van 2019 klaar.

5. Stelselwijziging in het ruimtelijke domein

De Omgevingswet voegt zo'n 26 wetten samen op het gebied van de fysieke leefomgeving. Met de Omgevingswet wil de overheid het systeem 'eenvoudig beter' maken. Vanaf 2021 treedt de wet in werking. Het eerste kwartaal van 2019 wordt het instrument Omgevingsvisie opgeleverd. De Omgevingsvisie is binnen deze nieuwe wet te beschouwen als de opvolger van de structuurvisie, maar dan verbreed. Het is een integrale langetermijnvisie op de noodzakelijke en gewenste ontwikkelingen binnen een grondgebied. Het opstellen van de Omgevingsvisie gebeurt in gesprek met belanghebbenden en bestuurlijke partners in de regio als dit nodig is. De Omgevingsvisie van Súdwest-Fryslân wordt een dynamisch en beknopt document met veel beeld- en kaartmateriaal, waarbij we ook tot een digitale beschikbaarstelling komen. We hanteren begrippen als: kort, fris, digitaal, publieksvriendelijk en wervend.

6. Opbouw personeel

Onderstaand overzicht vermeldt de loonsom en formatie per 1 juni 2018.

Loonsom en formatie (actualiteit: 1 juni 2018)	2018		2019	
	Loonsom x € miljoen	Formatie fte	Loonsom x € miljoen	Formatie fte
a. Raad	0,8		0,8	
b. Griffie	0,4	4,8	0,4	4,8
c. Burgemeester en wethouders	0,7		0,7	
d. Ambtelijke organisatie Súdwest-Fryslân (loonsom inclusief vacatures)	48,1	771,7	56,4	831,2
e. Ambtelijke organisatie Littenseradiel (loonsom inclusief vacatures)	2,2	37,0	-	-
Totaal	52,2	813,5	58,3	836,0

Het verschil van 22,5 fte tussen 2018 en 2019 wordt voor het grootste deel verklaard door het vast in dienst nemen van personeel binnen het Sociale Domein. Voor het overige betreft het diverse uitbreidingen verspreid over de gehele organisatie. Het gaat hierbij om het omzetten van tijdelijk personeel naar een dienstverband bij de gemeente voor werkzaamheden met een structureel karakter.

2.3.6 Paragraaf 6 Verbonden partijen

1. Inleiding

De meeste taken die de gemeente uitvoert zijn door een scala van wetgeving opgedragen aan de gemeente (bijv. inzameling huishoudelijk afval en uitvoering van de participatiewet). Een aantal andere taken voert de gemeente uit op eigen initiatief (bijv. grondexploitatie en sport). Bij de uitvoering van de taken maakt de gemeente de keus om deze zelf uit te doen of om deze door een ander uit te laten voeren.

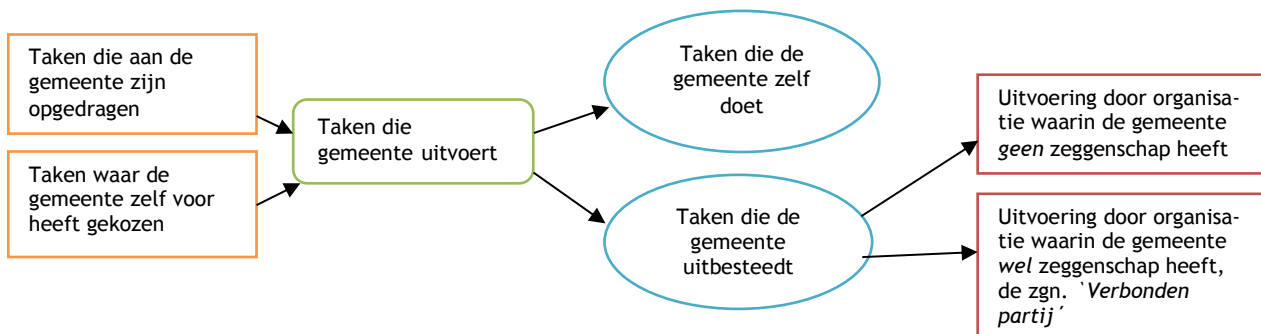
De keuze wordt gemaakt op basis van de beantwoording van de volgende vragen:

- óf er (bedrijfseconomische) schaalvoordelen kunnen worden behaald;
- óf bij de uitvoering/dienstverlening een hogere kwaliteit/dienstverlening wordt gerealiseerd.

Is er voor gekozen om een taak door een ander te laten doen dan zijn er twee keuzes, te weten:

1. dit te laten doen door een organisatie waarin de gemeente *geen* zeggenschap heeft;
2. dit te laten doen door een organisatie waarin de gemeente *wel* zeggenschap heeft.

Schematisch kan dit als volgt worden weergegeven:

2. Verbonden partij

Er is sprake van een verbonden partij als de gemeente in die organisatie een bestuurlijk en een financieel belang heeft. Dit is geregeld in artikel 1 lid b van het Besluit begroting en verantwoording waarin staat dat een verbonden *partij een privaot- of publiekrechtelijke organisatie is waarin de gemeente een bestuurlijk en een financieel belang heeft.*

3. Beleidskader/Visie

In de in 2015 door de raad vastgestelde Nota verbonden partijen is vastgelegd dat een verbonden partij moet bijdragen aan een efficiëntere en effectievere mogelijkheid tot uitvoering van een bepaalde taak. Steeds weer moet de afweging worden gemaakt welke aanpak de beste is en/of we de taak uitvoeren op de manier die de raad voor ogen heeft. Hierbij houden we rekening met het uitgangspunt dat wij een zodanige omvang hebben dat wij prima in staat zijn de meeste taken in eigen beheer uit voeren tegen aanvaardbare kosten.

Niet in alle gevallen heeft de gemeente zelf de vrijheid om te kiezen voor het al of niet aangaan van een verbonden partij. Een voorbeeld hiervan is de totstandkoming van de Fryske Utfieringstsjinst Miljeu en Omjouwing (FUMO) die vanuit het Rijk aan de gemeente is opgelegd.

4. Soorten verbonden partijen

Zoals gesteld kennen we twee soorten verbonden partijen, nl. die zijn opgericht onder publiekrechtelijk en die onder privaatrechtelijk recht.

4.1 Publiekrechtelijke verbonden partij

Het gaat hier om een samenwerkingsvorm tussen overheden onderling. Een dergelijke verbonden partij is opgericht op basis van de Wet gemeenschappelijke regelingen. In de gemeenschappelijke regeling regelen de deelnemende overheden de vertegenwoordiging en de financiële aansprakelijkheid van de deelnemers. Mocht de gemeenschappelijke regeling niet meer aan zijn verplichtingen voldoen dan zijn de deelnemers gezamenlijk verantwoordelijk voor een eventueel nadelig saldo.

4.2 Privaatrechtelijke verbonden partij

Hiervan is sprake als wordt gekozen voor een samenwerking tussen overheden onderling (bijv. Bank Nederlandse Gemeenten) of tussen overheden en private partijen.

De samenwerking is dan geregeld op basis van het gestelde in het Burgerlijk Wetboek (Boek 2).
Privaatrechtelijke verbonden partijen zijn:

- verenigingen;
- commanditaire vennootschappen en onderlinge waarborgmaatschappijen;
- naamloze vennootschappen;
- besloten vennootschappen of
- stichtingen.

5. Voorschriften

In artikel 15 van het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten staat welke informatie bij de begroting en jaarrekening moet worden gepubliceerd. Het gaat dan om:

- a. de visie op en de beleidsvoornemens omtrent verbonden partijen;
- b. de lijst van verbonden partijen die wordt onderverdeeld in:
 1. gemeenschappelijke regelingen;
 2. vennootschappen en coöperaties;
 3. stichtingen en verenigingen;
 4. overige verbonden partijen.

In de lijst per verbonden partij wordt per verbonden partij de volgende informatie opgenomen:

1. de wijze waarop de gemeente een belang heeft;
2. het verwachte belang van de gemeente aan het begin en aan het einde van het begrotingsjaar;
3. de verwachte omvang van het eigen en vreemd vermogen aan het begin en het einde van het begrotingsjaar;
4. de verwachte omvang van het financieel resultaat;
5. eventuele risico's.

6. Verbonden partijen

De visie en de beleidsvoornemens over verbonden partijen zijn opgenomen in de op 14 juli 2015 door de raad vastgestelde Nota verbonden partijen.

6.1 Gemeenschappelijke regelingen

Veiligheidsregio	
Wijze van belang:	Binnen de Veiligheidsregio Fryslân werken de Friese gemeenten, Brandweer Fryslân, GGD Fryslân en andere partners samen aan brandweezorg, publieke gezondheidszorg, rampenbestrijding en crisisbeheersing.
Financieel belang:	De vastgestelde bijdrage in het nadelig saldo voor de programma's gezondheid en crisisbeheersing wordt verdeeld op basis van het inwonertal. De bijdrage voor het programma Brandweer wordt verdeeld op basis van de verdeling van het cluster openbare orde en veiligheid (OOV) binnen de algemene uitkering uit het Gemeentefonds die de gemeenten jaarlijks ontvangen. Voor 2019 is de bijdrage van onze gemeente € 8.266.704.
Eigen vermogen:	1 januari 2018: € 3.041.686; 31 december 2018: € 3.041.686.
Vreemd vermogen (lang):	1 januari 2018: € 41.614.408; 31 december 2018: € 41.614.408.
Omvang resultaat begrotingsjaar:	Nihil.
Risico's:	Zolang alle gemeenten de afgesproken bijdrage betalen is er sprake van een te verwaarlozen risico.

Fryslân-West	
Wijze van belang:	Samen met nv Empatec vormt deze gemeenschappelijke regeling het sociale werkbedrijf dat onder de naam van Empatec en Pastiel mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt een werkplek biedt (Empatec) of deze begeleidt/re-integreert naar een zinvolle werkplek (Pastiel).

Financieel belang:	De gemeentelijke bijdrage is geraamd op € 500 per werknemer. De bijdrage is ten opzichte van 2018 niet verhoogd. Doorberekening aan de gemeente vindt plaats op basis van het daadwerkelijk aantal werknemers met een Wsw-status dat werkzaam is bij Fryslân-West, andere schappen of in Begeleid Werken. Voor 2019 wordt eenmalig een extra bijdrage geraamd van € 1.098 per WSW'er.
Eigen vermogen:	1 januari 2019: € 4.538.000; 31 december 2019: € 4.538.000.
Vreemd vermogen (lang):	1 januari 2019: geen; 31 december 2019: geen.
Omvang resultaat begrotingsjaar:	Nihil
Risico's:	Ondanks het jaarlijks stijgende operationele resultaat van NV Empatec, kan Empatec het verlies van de GR niet volledig compenseren en zijn er in 2019 aanvullende maatregelen nodig. Het stijgende verlies van de GR wordt veroorzaakt doordat er de afgelopen jaren stevig is gekort op de Rijksbijdrage voor de WSW. Ook de aankomende jaren (t/m 2020) wordt er door het Rijk verder gekort op de Rijksbijdrage.

De Marrekrite	
Wijze van belang:	De Marrekrite onderhoudt en beheert meer dan 3.500 vrije ligplaatsen midden in de natuur, zorgt voor afvoer van recreatieafval en onderhoudt boeien en bakens in recreatievaarten. Daarnaast beheert en onderhoudt De Marrekrite het fietsknooppuntennetwerk en andere routestructuren op het land.
Financieel belang:	De vastgestelde bijdrage in het nadelig saldo voor het onderdeel waterrecreatie wordt verdeeld op basis van het aantal inwoners (40%), het aantal watersportovernachtingen (40%) en het aantal meters aanlegvoorziening (20%). De vastgestelde bijdrage in het nadelig saldo voor het onderdeel landrecreatie wordt verdeeld op basis van het aantal inwoners (50%) en het aantal landovernachtingen (50%). Voor 2019 is de bijdrage vastgesteld op € 194.137.
Eigen vermogen:	1 januari 2019: € 3.373.600; 31 december 2019: € 2.854.600. De afname van het eigen vermogen is een gevolg van het feit dat een aantal werken worden uitgevoerd ten laste van de reserves.
Vreemd vermogen:	1 januari 2019: geen; 31 december 2019: geen.
Omvang resultaat begrotingsjaar:	Nihil
Risico's:	Zolang binnen de begroting wordt gewerkt en iedere deelnemer zijn bijdrage betaald is er sprake van een zeer gering risico.

Hûs en Hiem	
Wijze van belang:	Welstands- en monumentenadvisering voor de deelnemende gemeenten.
Financieel belang:	Elke deelnemende gemeente draagt bij in de kosten van Hûs en Hiem naar rato van de dienstverlening op basis van tarieven die door het Algemeen Bestuur worden vastgesteld en meegedeeld aan de gemeenten.
Eigen vermogen:	1 januari 2019: € 321.942; 31 december 2019: € 321.942.
Vreemd vermogen (lang):	1 januari 2019: geen; 31 december 2019: geen.

Omvang resultaat begrotingsjaar:	Nihil
Risico's:	Zolang binnen de begroting wordt gewerkt en iedere deelnemer zijn bijdrage betaald is er sprake van een zeer gering risico.

Fryske Utfieringstsjinst Miljeu en Omjouwing (FUMO)	
Wijze van belang:	Invetten voor een betere en veilige leefomgeving in Fryslân door vergunningen te verstrekken, toezicht te houden, te handhaven daar waar nodig en advisering op het gebied van op het gebied van licht, geluid, trillingen, bodem, energie, externe veiligheid en juridische zaken.
Financieel belang:	Elke deelnemende gemeente draagt bij op basis van het aantal inrichtingen per deelnemer en het al/niet afnemen van plustaken. Voor 2019 is de bijdrage € 664.989 (2018: € 488.464).
Eigen vermogen:	1 januari 2019: € 5.729; 31 december 2019: € 5.729.
Vreemd vermogen (lang):	1 januari 2019: € 500.000; 31 december 2017: € 500.000.
Omvang resultaat begrotingsjaar:	Nihil
Risico's:	De financiële situatie van deze gemeenschappelijke regeling is zorgelijk. In 2017 is het eigen vermogen bijna geheel verdampt. Dit komt o.a. door het feit dat zich tussen deelnemers op het gebied van eenduidigheid en uniformering zodanige verschillen blijven voordoen.

6.2 Vennootschappen en coöperaties

nv Bank Nederlandse Gemeenten (BNG)	
Wijze van belang:	Duurzaam bijdragen aan het laag houden van de kosten van de maatschappelijke voorzieningen voor de burgers.
Financieel belang:	Deelname in het aandelenkapitaal ter waarde van € 792.645.
Eigen vermogen:	1 januari 2018: € 4.220.000.000.
Vreemd vermogen (lang):	1 januari 2017: € 149.494.000.000.
Omvang resultaat begrotingsjaar:	Niet bekend. Resultaat over 2017 was positief € 393.000.000.
Risico's:	Resultaten staan onder druk door het huidige lage rentepercentage.

Vitens	
Wijze van belang:	Leveren van drinkwater.
Financieel belang:	Deelname in het aandelenkapitaal ter waarde van € 56.720.
Eigen vermogen:	1 januari 2019: € 537.100.000; 31 december 2019: € 552.900.000.
Vreemd vermogen (lang):	1 januari 2019: € 1.240.000; 31 december 2019: € 1.294.000.
Omvang resultaat begrotingsjaar:	€ 14.000.000 positief.
Risico's:	Het risico beperkt zich tot de deelname in het aandelenkapitaal.

Afvalsturing Friesland (Omrin)	
Wijze van belang:	Transitie van afval naar grondstof en het sluiten van de kringlopen.
Financieel belang:	Deelname in het aandelenkapitaal ter waarde van € 140.899.
Eigen vermogen:	Verwachte cijfers 2019: niet bekend. Laatste bekende cijfer: 1 januari 2018: € 48.680.000.
Vreemd vermogen (lang):	Verwachte cijfers 2019: niet bekend. Laatste bekende cijfer: 1 januari 2018: € 108.309.000.
Omvang resultaat begrotingsjaar:	Onbekend.

Risico's:	De belangrijkste risico's voor de vennootschap liggen vooral in de technische beschikbaarheid van de kapitaalintensieve installaties, de beschikbaarheid van afval en de ontwikkelingen op de energiemarkt. Daarnaast kan aanpassing van de milieuregelgeving van invloed zijn op de toekomstige resultaten.
Bijzonderheden:	Vanaf het boekjaar 2016 is deze vennootschap belastingplichtig voor de vennootschapsbelasting.

Vastgoed Zwembad Sneek	
Wijze van belang:	Beheer en exploitatie zwembad Sneek.
Financieel belang:	Deelname in het aandelenkapitaal (incl. gestort agio) van een bedrag van € 389.387.
Eigen vermogen:	Verwachte cijfers 2019: niet bekend. Laatste bekende cijfer per 1 januari 2018: € 763.504 negatief.
Vreemd vermogen (lang):	1 januari 2019: € 3.715.214; 31 december 2019: € 3.481.804.
Omvang resultaat begrotingsjaar:	2019: onbekend, in 2017 was er een nadelig saldo van een bedrag van € 116.935.
Risico's:	Het negatief eigen vermogen wordt bij de gemeente voor hun aandeel (51%) afgedekt middels een voorziening. In hoeverre de andere aandeelhouder ook een voorziening heeft getroffen is niet bekend.

Coöperatie Openbare Verlichting & Energie Fryslân	
Wijze van belang:	Beheer en onderhoud openbare verlichting in Fryslân en inkoop energie voor haar leden.
Financieel belang:	-.
Eigen vermogen:	1 januari 2018: € 282.747; 31 december 2018: € 182.747.
Vreemd vermogen (lang):	Hierover zijn geen cijfers bekend.
Omvang resultaat begrotingsjaar:	2018 € 100.000 negatief wat ten laste komt van de algemene reserve. Een en ander is het gevolg van incidentele kosten die in 2018 verschuldigd zijn.
Risico's:	Als ieder lid zich aan het bepaalde statuten houdt is er sprake van een gering risico. De coöperatie is actief sinds 1 januari 2018 en heeft dan ook nog niet een jaarrekening overlegd. De coöperatie komt voort uit de stichting Openbare Verlichting Fryslân die per dezelfde datum is opgeheven.

CBL Vennootschap bv	
Wijze van belang:	De functie van deze vennootschap was de verkopende aandeelhouders van energiebedrijf Essent te vertegenwoordigen als medebeheerder van het CBL Escrow Fonds en te fungeren als doorgeefluik voor betalingen in en uit het dit fonds.
Financieel belang:	Deelname in het aandelenkapitaal van € 19 in het totale aandelenkapitaal van € 20.000.
Eigen vermogen:	1 januari 2019: € 135.000; 31 december 2019: € 125.000.
Vreemd vermogen:	1 januari 2019: € 5.000; 31 december 2019: € 5.000.
Omvang resultaat begrotingsjaar:	Een verlies van € 10.000.
Risico's:	De aansprakelijkheid voor de aandeelhouders is beperkt tot de hoogte van het nominale aandelenkapitaal.

Verkoop vennootschap bv	
Wijze van belang:	In het kader van de verkoop in 2009 van Essent hebben de verkopende aandeelhouders een aantal garanties en vrijwaringen gegeven aan RWE. Het merendeel van deze garanties en vrijwaringen is door de verkopende aandeelhouders over-

	gedragen aan Verkoop vennootschap.
Financieel belang:	Deelname in het aandelenkapitaal van € 19 in het totale aandelenkapitaal van € 20.000.
Eigen vermogen:	1 januari 2019: € 137.500; 31 december 2019: € 125.000.
Vreemd vermogen:	1 januari 2019: € 7.500; 31 december 2019: € 7.500.
Omvang resultaat begrotingsjaar:	Een verlies van € 12.500.
Risico's:	De aansprakelijkheid voor de aandeelhouders is beperkt tot de hoogte van het nominale aandelenkapitaal.

Publiek Belang Elektriciteitsproductie bv	
Wijze van belang:	Onderdeel van Essent in 2009 bij de verkoop aan RWE was het 50% aandeel in nv Elektriciteits Productiemaatschappij Zuid-Nederland (EPZ, o.a. eigenaar van de kerncentrale in Borsele. Het bedrijf Delta nv heeft de verkoop van dit bedrijfsonderdeel van Essent aan RWE in 2009 bij de rechter aangevochten. Als consequentie op deze procedure is het 50% belang van Essent in EPZ tijdelijk ondergebracht in deze bv.
Financieel belang:	Deelname in het aandelenkapitaal van € 19 in het totale aandelenkapitaal van € 1.500.000.
Eigen vermogen:	1 januari 2019: € 1.610.000; 31 december 2019: € 1.590.000.
Vreemd vermogen:	1 januari 2019: € 5.000; 31 december 2019: nihil.
Omvang resultaat begrotingsjaar:	Een verlies van € 20.000.
Risico's:	De aansprakelijkheid voor de aandeelhouders is beperkt tot de hoogte van het nominale aandelenkapitaal.
Bijzonderheden:	Na bemiddeling is de gerechtelijke procedure stopgezet en zijn de aandelen in EPZ alsnog geleverd aan RWE.

CSV Amsterdam bv	
Wijze van belang:	Afhandeling van alle rechten en plichten die zijn voortgekomen uit de verkoop van Essent en Attero.
Financieel belang:	Deelname in het aandelenkapitaal van € 19 in het totale aandelenkapitaal van € 20.000.
Eigen vermogen:	1 januari 2019: € 770.000; 31 december 2019: € 670.000.
Vreemd vermogen:	1 januari 2019: nihil; 31 december 2019: nihil.
Omvang resultaat begrotingsjaar:	Een verlies van € 100.000.
Risico's:	De aansprakelijkheid voor de aandeelhouders is beperkt tot de hoogte van het nominale aandelenkapitaal.

6.3 Stichtingen en verenigingen

Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG)	
Wijze van belang:	Belangenbehartiging van de leden.
Financieel belang:	De contributie was in 2018 € 114.206 (excl. btw).
Eigen vermogen:	Verwachte cijfers 2018: onbekend. Laatst bekende cijfers 1 januari 2018: € 66.530.000.
Vreemd vermogen (lang):	1 januari 2018: geen.
Omvang resultaat begrotingsjaar:	Onbekend. Laatst bekende saldo over 2017 was een positief saldo van € 1.242.000.
Risico's:	Gering, gezien het eigen vermogen en het feit dat er geen vreemd vermogen op lange termijn is aangetrokken.

Vereniging van Friese Gemeenten (VFG)	
Wijze van belang:	Belangenbehartiging, advisering, dienstverlening, platform-functie en vertegenwoordiging van en voor de leden.
Financieel belang:	Een jaarlijkse contributie in 2017 van € 0,43 per inwoner (totaal € 36.140).
Eigen vermogen:	
Vreemd vermogen:	1 januari 2018: geen; 31 december 2018: geen.
Omvang resultaat begrotingsjaar:	Nihil
Risico's:	Geen

Vereniging van Waddenzeegemeenten	
Wijze van belang:	De vereniging is een platform voor overleg en informatie- en kennisuitwisseling van die aangelegenheden die het Wadden-gebied in bestuurlijk zin raken. De vereniging behartigt de belangen van de leden bij de betrokken instanties en doet de uitvoering van gezamenlijke projecten.
Financieel belang:	De contributie in 2018 was € 4.150.
Eigen vermogen:	1 januari 2019: € 18.808; 31 december 2019: € 18.808.
Vreemd vermogen (lang):	1 januari 2018: geen; 31 december 2018: geen.
Omvang resultaat begrotingsjaar:	2019: nihil.
Risico's:	De risico's zijn beperkt voor zover de vereniging binnen de vastgestelde begroting handelt en de leden hun bijdrage voldoen.

Stichting Mienskip Súdwest-Fryslân	
Wijze van belang:	Het bieden van ondersteuning bij het behouden en (door)ontwikkelen van een sociale infrastructuur in buurten, wijken en dorpen, zodat inwoners die ondersteuning nodig hebben dichtbij kunnen worden geholpen.
Financieel belang:	2018: Een subsidie van € 945.373.
Eigen vermogen:	1 januari 2018: nihil 31 december 2018: nihil.
Vreemd vermogen (lang):	1 januari 2018: geen. 31 december 2018: geen.
Omvang resultaat begrotingsjaar:	2018: nihil. 2019: niet bekend.
Risico's:	De stichting, die ingaande 1 januari 2018 actief is, is nauw gelieerd aan de gemeente Súdwest-Fryslân doordat de gemeente de enige opdrachtgever voor de stichting is. Voor zover de stichting zijn activiteiten uitvoert binnen de begroting is er geen risico als de gemeente aan zijn subsidieverplichtingen voldoet.

6.4 Overige verbonden partijen

Geen.

2.3.7 Paragraaf 7 Grondbeleid

Inleiding

In de paragraaf Grondbeleid staat hoe wij het grondbeleid inzetten om bestuurlijke ambities en ruimtelijke beleidsopgaven te realiseren. Uw raad heeft hiervoor de Nota grondbeleid vastgesteld. Per ontwikkeling bepalen wij om actief of faciliterend grondbeleid in te zetten. Deze paragraaf grondbeleid gaat alleen over gronden die als grondcomplex zijn geadministreerd.

Woningbouw

Woningmarkt

De huidige stand en de verwachtingen voor de woningmarkt in Súdwest-Fryslân zijn goed. Het transactievolume en de woningprijzen nemen wat af. Er zijn geen signalen dat de woningmarkt op korte termijn slechter wordt. Een tekort aan nieuwe woningen en bouwlocaties kreeg recent landelijke aandacht. Onze gemeente kent ook een doorlopende vraag naar nieuwe woningen. In Súdwest-Fryslân zijn mogelijke nieuwbouwlocaties en strategisch gelegen ontwikkelgronden in eigendom van de gemeente ruimer beschikbaar.

Woningbehoefte

In 2018 en begin 2019 wordt de woningbehoefte voor de komende jaren onderzocht. Een toelichting hierop kunt u vinden onder Programma 2 Ruimte, Hoofdtakveld Wonen.

Doelstellingen woninggrondexploitaties

In de plannen Houkepoort en Harinxmaland verwachten we enige tientallen kavels te verkopen in 2019, waarvan een deel vrije kavels in Harinxmaland. Na 2019 zijn de vrije kavels in Sneek naar verwachting uitverkocht.

Er wordt regelmatig gevraagd naar locaties voor vrije kavels - een segment dat de markt zelf niet aanbiedt. Ook naar patiowoningen wordt gevraagd, met name door senioren die grondgebonden willen wonen. Het is de uitdaging hoe we deze vraag kunnen bedienen. Daarnaast blijft er vraag naar projectmatige woningen.

Eind 2018 of in 2019 wordt de verkoop van bouwgrond voor in totaal enige tientallen appartementen verwacht op de locaties Waterstad, De Oudvaart en IJlsterkade in Sneek. Vanaf 2019 zijn er nauwelijks meer locaties voor grondgebonden woningen in Sneek en Bolsward. Het gemeentelijk aanbod bestaat dan grotendeels uit appartementenlocaties. Dit geldt ook voor de private plannen.

Een aantal woningbouwlocaties zal woonrijp worden gemaakt: De Râne in IJsbrechtum, Furmerusstraat in Sneek, Oosthem.

Bedrijventerreinen

Doelstellingen bedrijfsgrondexploitaties

Voor bedrijventerrein De Hemmen III in Sneek is het afgelopen jaar de planvorming doorgezet. Na een positief besluit door uw raad, zijn wij voornemens om in 2019 de uitvoering voor te bereiden. Afgelopen jaar heeft u de grondexploitatie voor een nieuwe supermarktkavel in de wijk Tinga in Sneek vastgesteld, deze nemen wij in uitvoering nadat de omgevingsvergunning onherroepelijk is geworden.

Herstructureringen

Herstructureringsgrondexploitaties

Lopende herstructureringsprojecten waar de gemeente een actieve rol in speelt zijn de locaties IJlsterkade, Boschplein, Waterstad en Furmerusstraat in Sneek en de Franekerstraat in Bolsward. De herstructurering van Het Eiland in Sneek samen met de woningcorporatie wordt voorbereid.

Ontwikkelgronden MVA

De ontwikkelgronden MVA zijn vanaf 1-1-2018 op de balans gewaardeerd tegen een waarde die valt binnen de agrarische bandbreedte.

Algemeen

Kostenverhaal private plannen uitwerken

Er is behoefte aan meer duidelijkheid bij het verhalen van kosten van bovenwijkse infrastructuur en andere kosten die de gemeente maakt, op grondexploitaties door marktpartijen. We gaan hier eenduidige uitgangspunten voor opstellen.

Energietransitie en klimaat

We onderkennen de volgende mogelijke invloeden op de grondexploitaties vanuit de energietransitie en de klimaatverandering.

- Aardgasvrije nieuwbouwwoningen leiden tot verschillende technologieën voor energieproductie. Maatwerk per project, gevolg voor grondexploitatie per geval bekijken.
- Mogelijk meer oppervlak voor waterberging, vanwege veranderend neerslagpatroon.
- Nieuwbouw bijna energieneutraal in 2020.
Door de energiezuiniger nieuwbouw stijgen de bouwkosten. Deze hogere investering vertaalt zich in lagere energielasten, waardoor de totale woonlasten niet of nauwelijks hoger uitvallen.

Financiële positie

Verwachtingen uitgifte kavels woningbouw

Het financiële uitgangspunt voor de komende jaren was gemiddeld 70 woningbouwkavels per jaar. Mogelijk geven de resultaten van het woningbehoefteonderzoek eind 2018 een andere prognose. Dit kan leiden tot financiële gevolgen voor de Bouwgrond In Exploitatie bij de herzieningen van de grondexploitaties per 1-1-2019.

Verwachtingen uitgifte kavels bedrijventerreinen

In totaal was er nog circa 12 hectare bedrijventerrein uitgeefbaar op 1 januari 2018. Ons uitgangspunt is circa 2,2 hectare bedrijfskavels per jaar. Dit betreft de bedrijventerreinen in exploitatie, waar nog kavels te koop zijn. De onderbouwing van de vraag naar de bedrijventerreinen in exploitatie wordt eind 2018 geactualiseerd. Ook hier kan dit leiden tot financiële gevolgen.

Verwachte resultaten

In de onderstaande (verplichte) tabel staan de verwachte resultaten op de Bouwgrond In Exploitatie (BIE). Grondexploitaties worden één maal per jaar herzien, in de jaarrekening. Daarom zijn onderstaande cijfers ongewijzigd ten opzichte van de jaarrekening 2017.

Bouwgrond In Exploitatie (BIE)		Voordelig €	Nadelig €	Looptijd t/m
Per 1-7-2018				
Gemeentelijke exploitatie				
<u>Woningbouw</u>				
8000003	03 Bolsward – Franeckerstraat	58.278		2021
8000004	04 Witmarsum - De Dole		504.384	2021
8000005	05 Tjerkwerd - De Dorpsrand	39.640		2019
8000007	07 Fols gare - fase 1		183.466	2021
8000010	10 Easthim - Ald Rien		251.167	2021
8000011	11 Oudega W - Tjerkemar 1		493.655	2021
8000030	30 Sneek - De Oudvaart	142.884		2021
8000053	53 Schettens - I Uitbreiding		732.727	2024
8000076	76 Blauwhuis - Sylroede 2 fase 2	146.702		2020
8000082	82 Warns - Zuid	65.447		2026
8000084	84 Ysbrechtum - De Râne	199.113		2020
8000085	85 Sneek - Harinxmaland 1e fase		2.753.038	2021
8000089	89 Sneek - Houkepoort, Houkemar		585.731	2021
8000096	96 Sneek - Furmerusstraat	213.704		2022
<u>Bedrijventerrein</u>				
8000002	02 Sneek – Supermarkt Tinga	307.325		2019
8000006	06 Witmarsum - De Potstal		103.508	2020
8000019	19 Woudsend - De Welle II	369.185		2022
8000021	21 Workum - Burevaart	290		2022
8000022	22 Koudum - De Poel	170.509		2019
8000035	35 Sneek - Duinterpen Zonnedaauw		171.794	2021
8000040	40 Sneek - De Hemmen II	162.875		2021
8000044	44 Sneek - Woudvaart		637.409	2021
<u>Herstructurering</u>				
8000043	43 Sneek - Waterstad fase 1		1.520.451	2025
8000046	46 Sneek - IJlsterkade		437.834	2022
8000047	47 Sneek - Boschplein		355.341	2018
8000062	62 IJl - Hoomanstrjitte	23.492		2018
Kostenverhaalsexplotatie				
<u>Woningbouw</u>				
8000083	83 Stavoren – Middenmeer		70.128	2019
Totaal		1.899.444	8.800.633	

Voor de complexen met een verwacht negatief resultaat is een voorziening gevormd, totaal € 8,8 miljoen voor de Bouwgrond In Exploitatie (BIE). Jaarlijks bezien wij bij de hercalculatie van deze grondexploitaties of de voorzieningen nog toereikend zijn om het verwachte verlies mee op te vangen. Daarnaast verwachten wij op een aantal complexen een voordelig resultaat, totaal € 1,9 miljoen over de totale looptijd.

De voorwaarde voor winstneming is dat de jaarlijkse verkoopprognose wordt gehaald, tegen de opgenomen grondprijs. Bij anders gekozen uitgangspunten of tegenvallers kunnen verwachte winsten lager uitvallen of verdampen. Zodra op deze complexen winst genomen kan worden, doen wij dit in de jaarrekening.

Risico's en weerstandsvermogen

Onderdeel weerstandsvermogen

Bij de ontwikkeling van de grondcomplexen lopen wij risico's. Voor deze risico's hebben wij een inschatting gemaakt omtrent de omvang en de kans van voordoën. Deze aannames zijn meegenomen in de bepaling van de benodigde Weerstandscapaciteit. De Weerstandscapaciteit voor het onderdeel grondexploitaties is een onderdeel van de risico Algemene reserve. Zie verder de Paragraaf Weerstandvermogen. De grootste risico's met betrekking tot grondexploitatie zijn:

- Een noodzakelijke verlaging van de verkoopprijzen van bouwgrond
- Niet kunnen doorberekenen van prijsstijgingen in de verkoopprijzen van bouwgrond
- Vertraging in de verkopen van woningbouwkavels
- Stijging van de rente

Het beeld over de ontwikkeling van de weerstandscapaciteit is ongewijzigd ten opzichte van de jaarrekening 2017. Het risico in de grondexploitaties neemt door grondverkoop verder af.

Kengetal risico's grondexploitatie

In de Paragraaf Weerstandsvermogen gaan we ook in op het kengetal dat een inschatting geeft van de risico's grondexploitatie. Hieronder staan in een tabel de onderliggende bedragen die tot het kengetal leiden. Het kengetal is de totale boekwaarde van alle grondcomplexen gedeeld door de totale jaarlijkse baten van de gemeente. Dit geeft een percentage. Hoe lager het percentage, hoe lager het risico van de grondexploitatie.

Kengetal Risico's grondexploitatie	Rekening 2016	Rekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019
(bedragen x € 1.000)				
A. Niet in exploitatie genomen bouwgronden	15.492	9.644	10.035	9.644
B. Bouwgronden in exploitatie	12.246	7.765	3.365	3.473
C. Totale baten	255.186	235.676	245.393	250.480
(A+B)/C x 100%	10,87%	7,39%	5,46%	5,24%

Uit deze tabel blijkt dat het percentage nagenoeg gelijk blijft.

3. Financiële begroting

3.1 Vooraf

Wat nemen we op?

In het onderdeel Financiële begroting gaan we in op de volgende onderdelen (op basis van de BBV voorschriften artikel 7, lid 3 en artikel 17 en 20):

Artikel 7, lid 3: De financiële begroting bestaat ten minste uit:

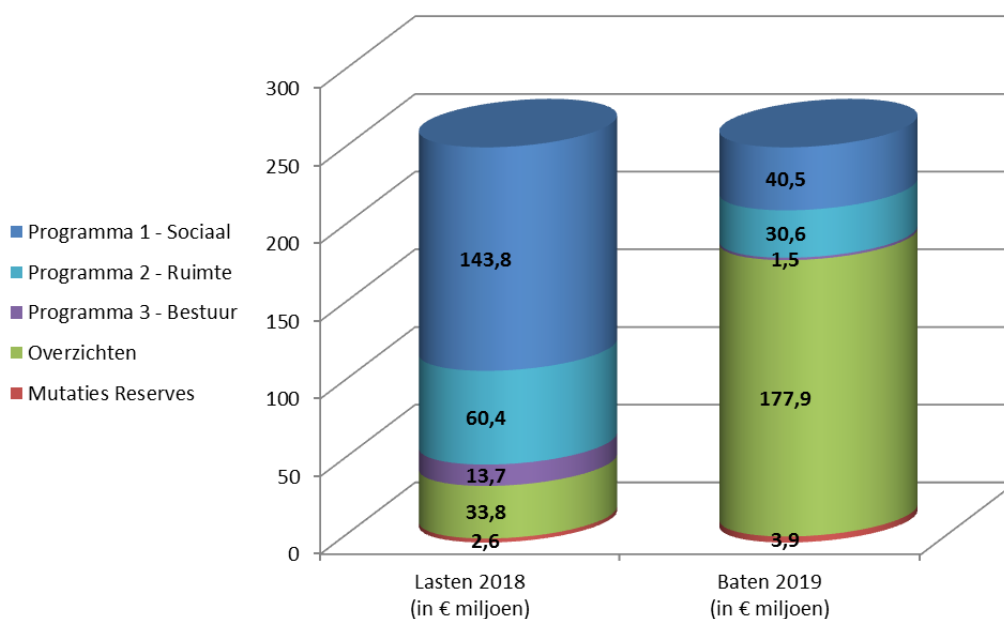
- het overzicht van baten en lasten en de toelichting
- de uiteenzetting van de financiële positie en de toelichting
- de bijlage met overzicht van de geraamde baten en lasten per taakveld

In het Programmaplan (Hoofdstuk 2), in de Paragrafen (Hoofdstuk 2) en in de diverse bijlagen zijn al veel van de in de BBV gevraagde overzichten opgenomen. Om niet in herhaling te vallen vermelden we deze overzichten hier niet nogmaals. Wel geven we in die gevallen een verwijzing.

3.2 Overzicht van baten en lasten en de toelichting

Overzicht van baten en lasten

Voor het overzicht van de baten en lasten wordt verwezen naar het Totaaloverzicht zoals opgenomen in het Programmaplan (Paragraaf 2.2). In een grafiek ziet het er als volgt uit:

Vergelijking met voorgaande jaren

Een vergelijking met de gewijzigde begroting van 2018 is gemaakt in de overzichten per programma.

Overzicht van de geraamde incidentele baten en lasten per programma

Het resultaat bestaat uit een structureel en een incidenteel deel. Een totaaloverzicht hiervan is al eerder opgenomen (Paragraaf 1.6).

Hierna geven we een nader inzicht in de geraamde incidentele baten en lasten. Het verwachte incidentele jaarsaldo komt overeen met de tabellen in de paragrafen 1.5 en 1.6.

Incidentele lasten en baten per programma (x € 1.000)	2019	2020	2021	2022
<u>Programma 1 - Sociaal</u>				
Doordecentralisatie onderwijshuisvesting PO en SO	-75	0	0	0
Jaarlijks event Cultuur / Sport	-25	-25	-25	0
Onderhoud zwembad Wommels	0	-16	0	0
Huren sportaccommodaties Bolsward	-7	0	0	0
Onderhoud sporthal Easterein	-12	0	0	0
Duurzame borging LF 2018	-38	-38	-38	0
Jaarlijks event Cultuur / Sport	-25	-25	-25	0
Versterking van het Kernenbeleid	-53	-53	-53	0
Taakmutatie Schulden en armoede	-126	-126	0	0
Actieplan Uitstroom Sociaal Domein	-356	0	0	0
Verlenging pilot Werkjouw (Pastiel)	-143	0	0	0
<u>Programma 2 - Ruimte</u>				
Voorziening De Hemmen III	-960	0	0	0
Acquisitie ontwikkeling (Accountteam EZ)	-188	-188	-188	0
Extra verkoop gronden en panden	300	0	0	0
Landbouw/natuurinclusieve landbouw	-263	-263	-263	0
Duurzame borging LF 2018	-19	-19	-19	0
Budget voor duurzaamheid	-150	0	0	0
Wegen, straten en pleinen	30	30	0	0
Beveiliging onbewaakte spoorwegovergangen	-350	0	0	0
Onderhoud voor Wetterskip voor de jaren 2017 - 2019	-338	0	0	0
Bijdrage van Wetterskip voor de jaren 2017 - 2019	338	0	0	0
Invoering omgevingswet	-500	-750	0	0
Onderzoek inventarisatie erfgoed	-113	0	0	0
<u>Programma 3 - Bestuur</u>				
Verkiezingen	-338	0	0	0
Verkiezingen (rijksbijdrage)	113	0	0	0
<u>Onderdeel Overzichten</u>				
Doorontwikkeldgeld	-500	-250	0	0
Frysk Datalab	-120	-120	-120	0
Digitale dienstverlening	-250	-250	0	0
Schoonmaakkosten en BHV	-125	0	0	0
Formatie team ICT	-150	-150	0	0
Beschikking reserve Sociaal Domein HH	267	205	0	0
Totaal verwacht jaarsaldo (incidenteel)	-4.173	-2.036	-729	0

Gronen waarop de ramingen zijn gebaseerd

Bij het opstellen van de Begroting 2019 en de meerjarenraming 2020-2022 zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- Ongewijzigd beleid bij de structurele ramingen.
- Inflatiecorrectie: Voor subsidie- en inkoopbudgetten is een algemene indexatie van 0,9% doorgevoerd. De zorgbudgetten (bijvoorbeeld Wmo) hebben een eigen indexering.
- Het inflatiepercentage voor de belastingen wordt vastgesteld op het cijfer van de algemene prijsontwikkeling (prijsmutatie BBP) dat jaarlijks in de meicirculaire wordt opgenomen: mei 2018 is 2,4%.
- Voor de jaren 2020-2022 worden constante prijzen gehanteerd.
- De wijzigingen van de Begroting 2018 zijn tot en met de 33^e wijziging van 2018 (12 juli 2018) verwerkt in deze begroting.
- Salarissen, inhoudingen en sociale lasten zijn opgenomen naar prijspeil 1 januari 2019.
- Renteomslag percentage voor 2019 is berekend op 2,22%.

Overzicht van de beoogde toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves

Het overzicht is opgenomen in Paragraaf 2.2.5.

3.3 Uiteenzetting van de financiële positie en de toelichting

Raming van de financiële gevolgen

Een raming van de financiële gevolgen van het beleid dat in de programma's is opgenomen is al opgenomen in de programma's zelf (onder het kopje "Wat mag het kosten?").

Geprognosticeerde begin- en eindbalans van het begrotingsjaar

De geprognosticeerde begin- en eindbalans is opgenomen in Bijlage A.

EMU-saldo

De berekening van het EMU-saldo is opgenomen in Bijlage B.

Jaarlijks terugkerende arbeidskosten

Er is een overzicht opgenomen in de Paragraaf Bedrijfsvoering (Hoofdstuk 2 bij 2.3.5).

Investeringsprogramma's in economisch nut en maatschappelijk nut

Een overzicht van de begrote investeringen is opgenomen in het Investeringsprogramma (Bijlage C)

De financiering

Voor inzicht in de financiering verwijzen wij naar de paragraaf Financiering (Hoofdstuk 2 bij 2.3.4).

Stand en verloop reserves en voorzieningen

Een overzicht van het verwachte verloop van de reserves en voorzieningen voor de begrotingsjaren 2017-2021 is opgenomen in Bijlage D.

Toelichting op de financiële positie

De gronden waarop de ramingen zijn gebaseerd zijn al opgenomen in de voorgaande Paragraaf 3.2.

3.4 Overzicht van geraamde baten en lasten per taakveld

Overzicht van geraamde baten en lasten per taakveld

Een overzicht van de geraamde baten en lasten per taakveld is opgenomen in Bijlage E.

Bijlagen

Bijlage A	Geprognosticeerde balans bij de Programmabegroting 2018 (artikel 20 1b)
Bijlage B	Berekening en meerjarenoverzicht EMU-saldo
Bijlage C	Investeringsprogramma
Bijlage D	Overzicht reserves en voorzieningen
Bijlage E	Overzicht van de baten en lasten per taakveld (artikel 7 3c)
Bijlage F	Overzicht subsidieontvangers
Bijlage G	Indicatoren naar programma en paragrafen
Bijlage H	Meerjarenoverzicht Algemene Uitkering 2018-2021

Bijlage A Geprognosticeerde balans bij de Programmabegroting 2019

Geprognosticeerde balans bij de Programmabegroting 2019						
(minimaal de gegevens voor berekening EMU saldo)						
			mutatie begr.		mutatie begr.	
Activa	omschrijving	1-1-2019	2019	31-12-2019	2020	31-12-2020
Vaste activa (basis staat C jaarrekening en mjb)		253.433		262.744		258.164
	investeringen		22.484		8.265	
	afschrijving staat investeringen		-11.321		-10.922	
	overige mutaties staat investeringen		-1.852		-1.923	
Vlottende activa		56.269		57.179		55.339
Voorraden						
In exploitatie genomen gronden	aankoop, bouwrijpmaken en verkoop		910		-1.840	
Nog niet in exploitatie genomen gronden						
Totaal algemeen		309.702		319.923		313.503
Passiva						
Vaste passiva		233.279		215.117		199.355
Eigen vermogen						
Algemene reserve		13.384	-2.948	10.436	-1.639	8.797
Bestemmingsreserves		24.960	1.234	26.194	1.311	27.505
Voorzieningen						
voorzieningen verplichtingen, verliezen		8.746	-338	8.408	-311	8.097
voorzieningen door derden beklemde middelen		12.686	-530	12.156	469	12.625
Vaste schulden met rentetypische looptijd > 1 jaar		173.503	-15.580	157.923	-15.592	142.331
Vlottende passiva		76.423		104.806		114.148
Netto vlottende schulden met rentetypische looptijd < 1 jaar						
Kasgeldleningen			28.383		9.342	
Totaal algemeen		309.702		319.923		313.503

Bijlage B Berekening en meerjarenoverzicht EMU-saldo

We geven hier de berekening van het EMU-saldo. Meer informatie over het saldo vindt u in Hoofdstuk 2, Paragraaf 4 "Financiering".

Centraal Bureau voor de Statistiek
www.cbs.nl/kredo

Vragenlijst
Berekening EMU-saldo
Gemeente Súdwest-Fryslân (1900)

Algemene gegevens:	
Overheidslaag:	Gemeente
Berichtgevernaam:	Súdwest-Fryslân
Berichtgevernummer:	1900
Jaar:	2019
Naam contactpersoon:	L. Pollema
Telefoon:	0515-489128
E-mail:	l.pollema@sudwestfryslan.nl
Bestandsnaam:	EMU190061900.XLS

Omschrijving	2018	2019	2020
	x € 1000,- Volgens realisatie tot en met sept. 2018, aangevuld met raming resterende periode	x € 1000,- Volgens begroting 2019	x € 1000,- Volgens meerjarenraming in begroting 2019
1. Exploitatiesaldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)	1.133	-1.290	-128
2. Mutatie (im)materiële vaste activa	-3.128	11.163	-2.657
3. Mutatie voorzieningen	-4.247	-868	158
4. Mutatie voorraden (incl. bouwgronden in exploitatie)	-6.606	-910	-1.840
5. Verwachte boekwinst bij verkoop effecten en verwachte boekwinst bij verkoop (im)materiële vaste activa			
Berekend EMU-saldo	6.620	-12.411	4.527

Bijlage C Investeringsprogramma

Met het vaststellen van de begroting stelt de raad ook het investeringsprogramma 2018 vast. Het gaat vooral om vervangingsinvesteringen en enkele investeringen in kapitaalgoederen. We hebben de kapitaallasten, zoals die uit de investeringen voortvloeien, in de begroting opgenomen.

				Meerjarenoverzicht investeringen						bedragen x € 1.000	
Begroting 2019 tm 2022		jaren afschr.	2019		2020		2021		2022		
Programma			Investe- ringen	kapitaal- lasten	Investe- ringen	kapitaal- lasten	Investe- ringen	kapitaal- lasten	Investe- ringen	kapitaal- lasten	
Sociaal											
Taakveld Sportaccommodaties	ec.nut										
Renovatie sportvelden 2016 en 2017 (€ 150 + € 60)		15	104	9		9		9		9	
Renovatie sportvelden 2019		15	210			19		19		19	
Renovatie sportvelden 2020		15			210			19		19	
Renovatie sportvelden 2021		15					210			19	
Renovatie sportvelden 2022		15							210		
			314	9	210	28	210	47	210	65	
Taakveld Onderwijshuisvesting											
Taakveld Onderwijshuisvesting	ec.nut										
Onderwijshuisvesting (restant voorgaande jaren)		50	4.400	186		186		186		186	
Onderwijshuisvesting 2019 Kadernota 2019: + 40%		50	3.150			133		133		133	
Onderwijshuisvesting 2020		50			3.150			133		133	
Onderwijshuisvesting 2021		50					3.150			133	
Onderwijshuisvesting 2022		50							3.150		
			7.550	186	3.150	319	3.150	452	3.150	584	
Totaal programma 1			7.864	195	3.360	347	3.360	498	3.360	650	
Ruimte											
taakveld Verkeer en vervoer	mts.nut										
Openbare verlichting 2017 en 2018		25	600	37		37		37		37	
Openbare verlichting 2019		25	300			19		19		19	
Openbare verlichting 2020		25			500			31		31	
Openbare verlichting 2021		25					500			31	
Openbare verlichting 2022		25							300		
			900	37	500	56	500	87	300	118	
Vervanging brug Workum 2017		25	50	3		3		3		3	
Vervanging bruggen 2018 en 2022		25	150	9		9		9	150	9	
Vervanging kunstwerken 2020		25			100			6		6	
Vervanging kunstwerken 2021		25					100			6	
			200	12	100	12	100	19	150	25	
Winterdienstmaterieel: ploegen en schuivers		10	131			16		16		16	
Winterdienstmaterieel: strooiers		8							480		
			131	-	-	16	-	16	480	16	
Veegmachines straatreiniging 2019		ec.nut	6	400		76		76	220	76	
Veegmachines straatreiniging 2020		6			190			36		36	
Veegmachines straatreiniging (extra Littenseradiel)		6	220	42		42		42		42	
2 LM tracks borstelmachines (onkruid)		6	160	30		30		30		30	
			780	72	190	147	-	183	220	183	
Taakveld Economische havens en vaarten		ec.nut									
Vervanging steigers Makkum 2018		20	150	11		11		11		11	
Vervanging steigers algemeen 2019		20	100			7		7		7	
Vervanging steigers en/of walbeschoeiing Littens.		20	225	16		16		16		16	
			475	27	-	34	-	34	-	34	
Huisvuilwagen 1100 liter containers											
Huisvuilwagen 1100 liter containers		8	250	37		37		37		37	
4 grote Huisvuilwagens		8				-		-	1.200	-	
Vervanging ondergrondse inzamelvoorzieningen		10	150	18		18		18		18	
Vervangen/herstellen vloer milieustraat Sneek		10	400	49		49		49		49	
			800	104	-	104	-	104	1.200	104	
3 grote vrachtauto's en 1 kleine vrachtauto											
		8	760			112		112		112	
Bestelauto's (grote en kleine)											
Bestelauto's (grote en kleine)		8	844			124		124		124	
Bestelauto's (grote en kleine)		8	165	24		24		24		24	
Bestelauto's werkmaterieel + diversen		8			250		150	37	382	59	
Toro maaimachine + spearhead		6	200			38	629	38	270	157	
1 tractor 2019, 2021 en 2022		6	80			15	80	15	81	30	
subtotaal bedrijfsmiddelen binnen- en buitendienst			1.289	24	250	201	859	238	733	394	

			Meerjarenoverzicht investeringen						bedragen x € 1.000		
Begroting 2019 tm 2022			jaren afschr.	2019		2020		2021		2022	
Programma				Investe- ringen	kapitaal- lasten	Investe- ringen	kapitaal- lasten	Investe- ringen	kapitaal- lasten	Investe- ringen	kapitaal- lasten
taakveld Riolering	ec.nut										
Gemeentelijk rioleringsplan 2018-2022											
Telemetrie 2018		5	50	11		22		22		80	22
Investeringen ten laste van voorziening vGRP		15	350		350		350		350		
Investeringen ten laste van voorziening vGRP		40	2.350		1.550		1.392		1.392		
Investeringen ten laste van voorziening vGRP		30			100		61		10		
t.l.v. voorziening vGRP			2.750	11	2.000	22	1.803	22	1.832	22	
Totaal programma 2			8.085	288	3.040	705	3.262	815	4.915	1.008	
Bestuur											
Ontwikkelagenda (€ 2 milj. per jaar miv 2016)	mts.nut	25	7.000	311	2.000	435	2.000	560	2.000	684	
Totaal programma 3			7.000	311	2.000	435	2.000	560	2.000	684	
Taakveld Overhead											
Vervanging koffieautomaten 2019	ec.nut	5	100			22		22			22
Vervangingsinvesteringen ICT € 640 per jaar	ec.nut	5	640		640	142	640	284	640		426
Vervangen installaties, glasvezel en netwerk		5	210			47		47			47
Vervangen HCI (basisinfrastructuur)		4	1.016			276		276			276
Vervangen software		5	244			54		54			54
Vervangen werkplekken		4	75			20		20			20
Vervangen installaties, glasvezel en netwerk		5			400	-		89			89
Vervangen HCI (basisinfrastructuur)		4			100			27			27
Vervangen software		5			525			117			117
Vervangen werkplekken		4			200			54			54
Vervangen installaties, glasvezel en netwerk		5					125				28
Vervangen HCI (basisinfrastructuur)		4					90				24
Vervangen software		5					520				116
Vervangen werkplekken		4					200				54
Vervangen telefooncentrale 2021		5					350				78
Vervangen installaties, glasvezel en netwerk		5							685		
Vervangen HCI (basisinfrastructuur)		4							215		
Vervangen software		5							772		
Vervangen werkplekken		4							200		
Totaal Taakveld Overhead			2.285	-	1.865	562	1.925	991	2.512	1.434	
Totaal begroting 2019-2022			25.234	794	10.265	2.049	10.547	2.864	12.787	3.776	
Dekking via voorziening riolering (vGRP)			2.750	11	2.000	22	1.803	22	1.832	22	
Totaal t.l.v. exploitatie begroting 2019-2022			22.484	783	8.265	2.027	8.744	2.842	10.955	3.754	

Bijlage D Overzicht reserves en voorzieningen

Naam reserve of voorziening	Saldo aan het begin van het dienstjaar	Vorig dienstjaar (2018)		Saldo aan het eind van het dienstjaar
		Vermeerd.	Vermind. (zoals beschikkingen over en bijdragen uit reserve of voorziening)	
Algemene reserves				
8 Algemene reserve	13.732.577	1.857.487	2.205.419	13.384.645
Totaal algemene reserves	13.732.577	1.857.487	2.205.419	13.384.645
Bestemmingsreserves				
13 Reserve Kernenfonds, onderdeel projectengeld	24.944		24.671	273
15 Reserve buurtsportcoaches	17.768			17.768
19 Reserve kapitaalgoederen	1.132.391	35.000		1.167.391
20 Reserve groot onderhoud sport/recreatie/dorpshuizen	214.070	17.850		231.920
26 Reserve rehabilitatie pand Bouma	4.730			4.730
34 Reserve NUP-gelden	46.951			46.951
37 Reserve precariobelasting	5.670.000	1.885.000		7.555.000
38 Reserve Flexpool	1.749			1.749
39 Reserve onderhoud gebouwen	882.000		370.000	512.000
40 Reserve verduurzamen vastgoed	176.525		176.525	-
41 Reserve HHT	357.567			357.567
42 Reserve ontwikkelagenda	1.323.956	296.044	212.000	1.408.000
43 Reserve sociaal domein	527.700			527.700
222 Reserve diverse objecten Sneek	645.394	645.393		1.290.787
399 Reserve beschikbaar gestelde kredieten uit reserves	29.155.220	3.092.196	20.408.332	11.839.084
Totaal bestemmingsreserves	40.180.965	5.971.483	21.191.528	24.960.920
Voorzieningen				
401 Voorziening wachtgelden voormalige wethouders	997.688	24.942	372.157	650.473
404 Voorziening pensioenen wethouders	6.710.390	285.587	346.585	6.649.392
421 Voorziening particuliere woningverbetering Wymbrits	6.539			6.539
439 Voorziening riolering SWF	17.434.485	1.855.510	6.816.119	12.473.876
444 Voorziening lening vastgoed zwembad Sneek	574.444			574.444
446 Voorziening egalisatie afvalstoffenheffing	211.681			211.681
447 Voorziening knelpunten personeel	815.000			815.000
448 Voorziening fietsbrug Dearsum	50.000			50.000
Totaal voorzieningen	26.800.227	2.166.039	7.534.861	21.431.405
Totaalgeneraal	80.713.769	9.995.009	30.931.808	59.776.970

Naam reserve of voorziening		Dienstjaar (2019)		
		Saldo aan het begin van het dienstjaar	Vermeerd. Vermind. (zoals beschikkingen over en bijdragen uit reserve of voorziening)	Saldo aan het eind van het dienstjaar
<u>Algemene reserves</u>				
8	Algemene reserve	13.384.645	2.948.729	10.435.916
<u>Totaal algemene reserves</u>		13.384.645	-	10.435.916
<u>Bestemmingsreserves</u>				
13	Reserve Kernenfonds, onderdeel projectengeld	273		273
15	Reserve buurtsportcoaches	17.768		17.768
19	Reserve kapitaalgoederen	1.167.391	35.000	1.202.391
20	Reserve groot onderhoud sport/recreatie/dorpshuizen	231.920	17.850	249.770
26	Reserve rehabilitatie pand Bouma	4.730		4.730
34	Reserve NUP-gelden	46.951		46.951
37	Reserve precariobelasting	7.555.000	1.885.000	9.440.000
38	Reserve Flexpool	1.749		1.749
39	Reserve onderhoud gebouwen	512.000		512.000
40	Reserve verduurzamen vastgoed	-		-
41	Reserve HHT	357.567		357.567
42	Reserve ontwikkelagenda	1.408.000	500.000	1.908.000
43	Reserve sociaal domein	527.700		527.700
222	Reserve diverse objecten Sneek	1.290.787		1.290.787
399	Reserve beschikbaar gestelde kredieten uit reserves	11.839.084	153.000	10.635.198
<u>Totaal bestemmingsreserves</u>		24.960.920	2.590.850	26.194.884
<u>Voorzieningen</u>				
401	Voorziening wachtgelden voormalige wethouders	650.473	16.262	374.418
404	Voorziening pensioenen wethouders	6.649.392	284.582	6.587.389
421	Voorziening particuliere woningverbetering Wymbrits	6.539		6.539
439	Voorziening riolering SWF	12.473.876	2.170.017	11.943.893
444	Voorziening lening vastgoed zwembad Sneek	574.444		574.444
446	Voorziening egalisatie afvalstoffenheffing	211.681		211.681
447	Voorziening knelpunten personeel	815.000		815.000
448	Voorziening fietsbrug Dearsum	50.000		50.000
<u>Totaal voorzieningen</u>		21.431.405	2.470.861	20.563.364
<u>Totaalgeneraal</u>		59.776.970	5.061.711	57.194.164

Naam reserve of voorziening		Dienstjaar (2020)		
		Saldo aan het begin van het dienstjaar	Vermeerd.	Vermind. (zoals beschikkingen over en bijdragen uit reserve of voorziening)
				Saldo aan het eind van het dienstjaar
Algemene reserves				
8	Algemene reserve	10.435.916	225.000	1.863.879
				8.797.037
Totaal algemene reserves		10.435.916	225.000	1.863.879
				8.797.037
Bestemmingsreserves				
13	Reserve Kernenfonds, onderdeel projectengeld	273		
				273
15	Reserve buurtsportcoaches	17.768		
				17.768
19	Reserve kapitaalgoederen	1.202.391	35.000	
				1.237.391
20	Reserve groot onderhoud sport/recreatie/dorpshuizen	249.770	17.850	
				267.620
26	Reserve rehabilitatie pand Bouma	4.730		
				4.730
34	Reserve NUP-gelden	46.951		
				46.951
37	Reserve precariobelasting	9.440.000	1.885.000	
				11.325.000
38	Reserve Flexpool	1.749		
				1.749
39	Reserve onderhoud gebouwen	512.000		
				512.000
40	Reserve verduurzamen vastgoed	-		
				-
41	Reserve HHT	357.567		
				357.567
42	Reserve ontwikkelagenda	1.908.000	500.000	
				2.408.000
43	Reserve sociaal domein	527.700		
				527.700
222	Reserve diverse objecten Sneek	1.290.787		
				1.290.787
399	Reserve beschikbaar gestelde kredieten uit reserves	10.635.198	153.000	1.280.213
				9.507.985
Totaal bestemmingsreserves		26.194.884	2.590.850	1.280.213
				27.505.521
401	Voorziening wachtgelden voormalige wethouders	374.418	9.360	257.193
				126.585
404	Voorziening pensioenen wethouders	6.587.389	283.560	346.585
				6.524.364
421	Voorziening particuliere woningverbetering Wymbrits	6.539		
				6.539
439	Voorziening riolering SWF	11.943.893	2.469.231	2.000.000
				12.413.124
444	Voorziening lening vastgoed zwembad Sneek	574.444		
				574.444
446	Voorziening egalisatie afvalstoffenheffing	211.681		
				211.681
447	Voorziening knelpunten personeel	815.000		
				815.000
448	Voorziening fietsbrug Dearsum	50.000		
				50.000
Totaal voorzieningen		20.563.364	2.762.151	2.603.778
				20.721.737
Totaalgeneraal		57.194.164	5.578.001	5.747.870
				57.024.295

Naam reserve of voorziening		Dienstjaar (2021)		
		Saldo aan het begin van het dienstjaar	Vermeerd.	Vermind. (zoals beschikkingen over en bijdragen uit reserve of voorziening)
				Saldo aan het eind van het dienstjaar
Algemene reserves				
8	Algemene reserve	8.797.037	225.000	180.790
				8.841.247
Totaal algemene reserves		8.797.037	225.000	180.790
				8.841.247
Bestemmingsreserves				
13	Reserve Kernenfonds, onderdeel projectengeld	273		
				273
15	Reserve buurtsportcoaches	17.768		
				17.768
19	Reserve kapitaalgoederen	1.237.391	35.000	
				1.272.391
20	Reserve groot onderhoud sport/recreatie/dorpshuizen	267.620	17.850	
				285.470
26	Reserve rehabilitatie pand Bouma	4.730		
				4.730
34	Reserve NUP-gelden	46.951		
				46.951
37	Reserve precariobelasting	11.325.000	1.885.000	
				13.210.000
38	Reserve Flexpool	1.749		
				1.749
39	Reserve onderhoud gebouwen	512.000		
				512.000
40	Reserve verduurzamen vastgoed	-		
				-
41	Reserve HHT	357.567		
				357.567
42	Reserve ontwikkelagenda	2.408.000	500.000	
				2.908.000
43	Reserve sociaal domein	527.700		
				527.700
222	Reserve diverse objecten Sneek	1.290.787		
				1.290.787
399	Reserve beschikbaar gestelde kredieten uit reserves	9.507.985	153.000	1.085.898
				8.575.087
Totaal bestemmingsreserves		27.505.521	2.590.850	1.085.898
				29.010.473
401	Voorziening wachtgelden voormalige wethouders	126.585	3.165	102.513
				27.237
404	Voorziening pensioenen wethouders	6.524.364	282.522	346.585
				6.460.301
421	Voorziening particuliere woningverbetering Wymbrits	6.539		
				6.539
439	Voorziening riolering SWF	12.413.124	2.645.997	1.803.000
				13.256.121
444	Voorziening lening vastgoed zwembad Sneek	574.444		
				574.444
446	Voorziening egalisatie afvalstoffenheffing	211.681		
				211.681
447	Voorziening knelpunten personeel	815.000		
				815.000
448	Voorziening fietsbrug Dearsum	50.000		
				50.000
Totaal voorzieningen		20.721.737	2.931.684	2.252.098
				21.401.323
Totaalgeneraal		57.024.295	5.747.534	3.518.786
				59.253.043

Naam reserve of voorziening		Dienstjaar (2022)		
		Saldo aan het begin van het dienstjaar	Vermeerd.	Vermind. (zoals beschikkingen over en bijdragen uit reserve of voorziening)
				Saldo aan het eind van het dienstjaar
<u>Algemene reserves</u>				
8	Algemene reserve	8.841.247	131.553	8.972.800
<u>Totaal algemene reserves</u>		8.841.247	131.553	- 8.972.800
<u>Bestemmingsreserves</u>				
13	Reserve Kernenfonds, onderdeel projectengeld	273		273
15	Reserve buurtsportcoaches	17.768		17.768
19	Reserve kapitaalgoederen	1.272.391	35.000	1.307.391
20	Reserve groot onderhoud sport/recreatie/dorpshuizen	285.470	17.850	303.320
26	Reserve rehabilitatie pand Bouma	4.730		4.730
34	Reserve NUP-gelden	46.951		46.951
37	Reserve precariobelasting	13.210.000		13.210.000
38	Reserve Flexpool	1.749		1.749
39	Reserve onderhoud gebouwen	512.000		512.000
40	Reserve verduurzamen vastgoed	-		-
41	Reserve HHT	357.567		357.567
42	Reserve ontwikkelagenda	2.908.000	500.000	3.408.000
43	Reserve sociaal domein	527.700		527.700
222	Reserve diverse objecten Sneek	1.290.787		1.290.787
399	Reserve beschikbaar gestelde kredieten uit reserves	8.575.087	153.000	876.859 7.851.228
<u>Totaal bestemmingsreserves</u>		29.010.473	705.850	876.859 28.839.464
401	Voorziening wachtgelden voormalige wethouders	27.237	681	22.491 5.427
404	Voorziening pensioenen wethouders	6.460.301	281.466	339.431 6.402.336
421	Voorziening particuliere woningverbetering Wymbrits	6.539		6.539
439	Voorziening riolering SWF	13.256.121	2.760.997	1.752.000 14.265.118
444	Voorziening lening vastgoed zwembad Sneek	574.444		574.444
446	Voorziening egalisatie afvalstoffenheffing	211.681		211.681
447	Voorziening knelpunten personeel	815.000		815.000
448	Voorziening fietsbrug Dearsum	50.000		50.000
<u>Totaal voorzieningen</u>		21.401.323	3.043.144	2.113.922 22.330.545
<u>Totaalgeneraal</u>		59.253.043	3.880.547	2.990.781 60.142.809

Bijlage E Overzicht van de baten en lasten per taakveld

Overzicht lasten en baten 2019 (x € 1.000)		Lasten	Baten	Saldo
Programma 1 - Sociaal				
4.1	Openbaar basisonderwijs	150	0	150
4.2	Onderwijshuisvesting	6.697	480	6.217
4.3	Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	4.014	911	3.103
5.1	Sportbeleid en activering	1.135	55	1.080
5.2	Sportaccommodaties	5.972	1.226	4.746
5.3	Cultuurpresentatie, -productie en -participatie	5.733	402	5.330
5.4	Musea	610	5	605
5.6	Media	2.168	8	2.160
6.1	Samenkracht en burgerparticipatie	4.526	233	4.294
7.1	Volksgezondheid	3.415	0	3.415
6.2	Wijkteams	6.880	40	6.840
6.3	Inkomensregelingen	44.718	34.480	10.238
6.5	Arbeidsparticipatie	2.403	3	2.401
6.6	Maatwerkvoorzieningen (WMO)	3.921	1.413	2.508
6.71	Maatwerkdienstverlening 18+	15.658	886	14.772
6.72	Maatwerkdienstverlening 18-	8.096	0	8.096
6.81	Geëscaleerde zorg 18+	3.446	405	3.041
6.82	Geëscaleerde zorg 18-	9.724	0	9.724
6.4	Begeleide participatie	14.565	0	14.565
Programma 2 - Ruimte				
8.3	Wonen en bouwen	4.082	3.104	978
8.2	Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	1.086	0	1.086
3.3	Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	999	1.047	-48
3.1	Economische ontwikkeling	854	5	849
3.4	Economische promotie	928	3.067	-2.140
3.2	Fysieke bedrijfsinfrastructuur	0	0	0
7.4	Milieubeheer	2.125	0	2.125
0.63	Parkeerbelasting	160	2.207	-2.047
2.2	Parkeren	1.438	0	1.438
2.1	Verkeer en vervoer	17.668	175	17.492
2.5	Openbaar vervoer	0	0	0
2.3	Recreatieve havens	991	835	155
2.4	Economische havens en waterwegen	2.690	353	2.337
5.7	Openbaar groen en (openlucht) recreatie	7.499	64	7.436
7.5	Begraafplaatsen en crematoria	620	607	13
0.3	Beheer overige gebouwen en gronden	672	0	672
8.1	Ruimtelijke ordening	2.088	54	2.034
5.5	Cultureel erfgoed	1.052	14	1.039
7.2	Riolering	6.231	7.871	-1.640
7.3	Afval	9.171	11.152	-1.981
Programma 3 - Bestuur				
0.1	Bestuur	3.949	0	3.949
0.2	Burgerzaken	3.068	1.402	1.666
1.1	Crisisbeheersing en brandweer	5.124	113	5.012
1.2	Openbare orde en veiligheid	1.920	0	1.920
Overige				
0.5	Treasury	1.245	1.680	-435
0.61	OZB woningen	903	11.419	-10.516
0.62	OZB niet-woningen	227	8.597	-8.370
0.64	Belastingen Overig	91	2.485	-2.394
0.7	Algemene uitkering en overige uitk. gemeentefonds	0	152.483	-152.483
0.4	Overhead	30.928	1.197	29.731
0.9	Vennootschapsbelasting (VpB)	20	0	20
0.8	Overige baten en lasten	109	0	109
Saldo van baten en lasten		251.770	250.480	1.290
0.10	Mutaties reserves	2.591	3.881	-1.290
Resultaat		254.361	254.361	0

Bijlage F Overzicht subsidieontvangers

De gemeente mag alleen subsidie geven volgens een wettelijk voorschrift (lees: wet, verordening of subsidieregeling). Het is ook mogelijk de subsidieontvanger met naam en (maximum) bedrag in de begroting op te nemen (artikel 4:23 lid 3c Awb). Vandaar dit overzicht. De bedragen van loonsomgevoelige exploitaties zijn in 2018 geïndexeerd met 3,402%. Onderstaande bedragen zijn niet geïndexeerd voor 2019.

Naam organisatie	max. bedrag 2019
1. Programma Sociaal	
<u>Onderwijs</u>	
St. Fultura Sneek	31.021,00
<u>Sport</u>	
St. Friese Elfsteden wandeltochten, Wommels	3.000,00
Frysas, Heerenveen (G-voetbal en -sportdag)	2.250,00
St. KWS Sneek, organisatie Sneekweek	3.676,00
Sintrale Kommissje Skûtsjesilen, Sneek	5.000,00
Dutch Youth Regatta, Workum	2.500,00
Stifting Spulwike Littenseradiel, Reduzum	3.334,00
Kaatsvereniging Wommels, Freule	2.000,00
St. Sport als Stimulans (Mar-a-thon), Leeuwarden (2019-2020)	7.500,00
Optisport t.b.v. zwembad Vitaloo, Bolsward	150.000,00
Optisport t.b.v. zwembad It Rak, Sneek	820.704,79*
Waterpark Mounewetter, Witmarsum	107.021,00
Zwembad De Klomp, Wommels	56.528,40*
Sportcomplex De Rolpeal, Workum	450.000,00
Schoolzwemmen SO & SBO scholen (max. € 275,-- p/leerling p/schooljaar):	29.602,00
SO Sinne en SO Piet Bakkerschool, Sneek	
SBO de Wetterwille en SBO de Súdwest, Sneek	
<u>Cultuur</u>	
Cultureel Kwartier Sneek, te weten:	2.950.762,00
a. Theater Sneek & Poppodium Het Bolwerk	
b. Kunstencentrum Atrium	
c. Kunsteducatie voorm. Boarnsterhim	
d. Kunsteducatie voorm. Littenseradiel	
e. Vers! Festival & Kunstbende	
f. Cultuurcoach & Cultuurnetwerk	
g. Gehandicaptenexpressie	
St. Lokale Media-instelling Súdwest-Fryslân	55.750,00
St. Mar en Fean Bolsward, te weten:	1.981.633,00
a. Bibliotheken	
b. Strandbibliotheek	
c. Digi-taalhuizen Bolsward, Sneek, Wommels en Workum	
d. Voorm. Boarnsterhim	
e. Voorm. Littenseradiel	
Federatie Muziek en Zangverenigingen SWF	7.090,00
St. Sneeker Zakenlieden Sneek, Út Sneek	3.000,00
Nederlandse Bach Academie, passieconcert Workum	1.800,00
St. Nijefurd concerten	2.700,00

St. Zeilvaartcollege Workum	2.250,00
St. Liereliet, Int. Shantifestival	700,00
Internationaal folkloristisch dansfestival, Bolsward	5.000,00
Oranjecomité koningdag, Bolsward	2.150,00
Ondernemersvereniging Woudsend, Friese Sleepbootdagen	1.000,00
Bolstjurrich, Bolsward	1.500,00
Heechspanning, Heeg	2.500,00
St. Friesland Pop, Leeuwarden	1.250,00
Orgelconcerten Martinikerk, Sneek	1.250,00
Visserijdagen Makkum / Stavoren	1.250,00
Stifting Berne-Iepenloftspul, Easterwierrum	1.250,00
Directeuren Overleg Súdwest-Fryslân (DOS), organisatie (fr)uitmarkt	2.500,00
St. B.O.O.G., Bolsward	7.265,00
Stichting cultureel nut, Workum	6.464,00
Vereniging culturele gelden vml. gemeente Wymbritseradiel	5.000,00
Kulturele Kommissie Hielpen	2.954,00
Stifting kulturele kommisje De Spylder, Warns	2.954,00
Stifting de Súdwester, Koudum	2.954,00
Activiteitencommissie, Stavoren	1.800,00
Cultureel Podium, Makkum	1.500,00
Stichting Koepelconcerten, Witmarsum	500,00
Gerben Rypma Stifting, Blauwhuis	500,00
Kulturele Kommissje Easterwierrum	1.000,00
Stichting Historische Kring, Woudsend	1.000,00
Stichting Âld Makkum e.o.	1.000,00
Stichting Historisch Koudum	1.000,00
Arghis, Wommels	1.000,00
Histoaryske Kommissje "De Easterwierrumer	1.000,00
Stichting Filmhuis, Sneek	1.000,00
Videoclub Windjammer, Sneek	1.000,00
Fotoclub 't Filter, Sneek	1.000,00
Draaiorgel Omke Romke, Bolsward	1.113,00
St. Literaire Activiteiten Sneek (LAS)	800,00
Het Friese Museumdorp (vh. Ald Faers Erf Route)	25.955,00
Stichting Ald Molkwar, bakkerswinkeltje	2.000,00
Toankamer 't Ponthuis	2.000,00
Stichting De Paupers	500,00
Het Fries Scheepvaart Museum, Sneek	326.888,00
It Gysbert Japicxhûs, Bolsward	5.606,00
Museum Kerkelijke Kunst, Workum	2.624,00
Titus Brandsma Museum, Bolsward	2.624,00
Museum Warkums Erfskip, Workum	5.240,00
Museum Hindeloopen, Hindeloopen	71.906,00
Museum Hindeloopen Conservator, Hindeloopen (stop per 01-01-2023)	33.657,00
Het Nationaal Modelspoor Museum, Sneek	32.979,00
Stifting It Tsiispakhûs, Wommels	2.624,00
Afûk, Leeuwarden	8.000,00
Bibliotheekservice Fryslân t.b.v. Tomke Project, Leeuwarden	5.000,00

<u>Voorliggend veld</u>	
St. Ons Gebouw Bolsward	49.999,00
MFC Maggenheim, Makkum	83.754,00
Wijkplatform Sperkhem-Tuindorp Sneek	3.306,00
Wijkplatform Noorderhoek Sneek	3.306,00
Wijkplatform Lemmerweg Oost Sneek	3.306,00
Wijkplatform Lemmerweg West Sneek	3.306,00
Stads-, dorps- en wijkbelangen en vergelijkbare verenigingen uit de gemeente (€ 1.000,- p/vereniging)	100.000,00
St. Vrienden van de Janke Tromphoeve Warns	33.331,00*
St. Patyna Bolsward t.b.v. dienstencentrum Nij Claerbergen Koudum	23.513,00
St. Patyna Bolsward t.b.v. dienstencentrum Waldrikhiem Workum	18.638,00
St. Vormingswerk Sneek e.o.	1.500,00
St. Speel-o-theek Sneek	5.000,00
Verslavingszorg Noord Nederland, DGSG VO	7.755,00
Verslavingszorg Noord Nederland voor o.a. inloopvoorziening Pand 6 Sneek	35.615,00
Mindup t.b.v. inloopvoorziening Sneek	31.021,00
Stichting Aanzet	50.352,45
St. Slachtofferhulp	20.352,00
St. Vrijwillige Palliatieve Terminale Zorg ZWF (VPTZ)	10.029,00
Humanitas ZWF te Bolsward	12.408,00
Humanitas Noord, begeleide omgangregeling (BOR)	10.000,00
St. Support Friesland, maatjesproject	18.000,00
St. Present Sneek	8.272,00
Tûmba, antidiscriminatiebureau Leeuwarden	39.204,00
Belangenbehartiging Uitkeringsgerechtigden en Gehandicapten Sneek	5.512,00
Stipepunt Easterein	1.500,00
Vluchtelingenwerk Noord-Nederland	258.505,00
<u>Lichte ondersteuning</u>	
St. Leergeld Sneek e.o.	55.000,00
St. Urgente Noden (SUN) Leeuwarden	15.235,00
2. Programma Ruimte	
<u>Leefomgeving</u>	
Sneek Promotion, regulier programma	118.912,00
Sneek Promotion, straattheaterfestival, openingsact/slotconcert Sneekweek	7.500,00
St. Regiomarketing Súdwest-Fryslân	225.000,00
Stichting Skûtsje Klaas van der Meulen, Woudsend	1.500,00
Stichting Skûtsje Súdwesthoek, Stavoren	1.500,00
Stichting Skûtsje De Sneeker Pan, Sneek	1.500,00
Informatiecentrum Mar en Klif, Oudemirdum	39.293,00
3. Programma Bestuur	
<u>Veiligheid</u>	
IJswegencentrale's	8.096,00

* dit bedrag wordt nog geïndexeerd op basis van overeenkomst

Bijlage G Indicatoren naar programma en paragrafen

In de begroting moeten we een aantal verplichte beleidsindicatoren opnemen. De indicatoren zijn hieronder per programma/paragraaf vermeld.

De meeste indicatoren worden ons aangereikt. Ze zijn beschikbaar via www.waarstaatjegemeente.nl (inclusief toelichting, context binnen langere periode en mogelijkheden om te vergelijken). De indicatoren over de bedrijfsvoering hebben we zelf berekend.

Programma 1 - Sociaal

Naam indicator	Waarde	Eenheid	Periode
<u>Onderwijs</u>			
• Voortijdige schoolverlaters totaal (VO + MBO) %	1	%	2016
• Absoluut verzuim	1,22	per 1.000 inw. 5-18 jr	2017
• Relatief verzuim	22,18	per 1.000 inw. 5-18 jr	2017
<u>Sport</u>			
• % Niet-wekelijkse sporters	50,1	%	2016
<u>Lichte ondersteuning</u>			
• Bijstandsuitkeringen	42,6	per 1.000 inw 18jr eo	2017
• % Kinderen in armoede	5,83	%	2015
• Banen	750	per 1.000 inw 15-64jr	2017
• Netto arbeidsparticipatie	66,8	%	2017
• % Jeugdwerkloosheid	2,04	%	2015
• Aantal re-integratievoorzieningen	17,4	per 1.000 inw 15-65jr	2017
• Wmo-cliënten met een maatwerkarrangement	79	per 1.000 inw	2017
• Jongeren met jeugdhulp	6,6	% van alle jongeren tot 18 jr	2017
<u>Specialistische ondersteuning</u>			
• Jongeren met jeugdreclassering	0,2	%	2017
• Jongeren met jeugdbescherming	0,9	%	2017
• Jongeren met delict voor rechter	1,24	%	2015

Programma 2 - Ruimte

Naam indicator	Waarde	Eenheid	Periode
<u>Wonen</u>			
• Nieuwbouw woningen	4,4	aantal per 1.000 woningen	2016
• Demografische druk	81,9	%	2018
<u>Werken</u>			
• Functiemenging	50,1	%	2017
• Vestigingen	164,2	per 1.000 inw 15-64jr	2017
• Hernieuwbare elektriciteit	6,1	%	2016
<u>Bereikbaarheid</u>			
• Ziekenhuisopname nav verkeersongeval met motorvoertuig	7	%	2015
• Ziekenhuisopname nav vervoersongeval met fietser	7	%	2015
<u>Leefomgeving</u>			
• Fijn huishoudelijk restafval	205	kg per inwoner	2016

Programma 3 - Bestuur

Naam indicator	Waarde	Eenheid	Periode
<u>Veiligheid</u>			
• Verwijzingen Halt per 10.000 inwoners van 12-17 jaar	137	per 10.000 inw 12-17jr	2017
• Hardekern jongeren	0,6	per 10.000 inw 12-14jr	2014
• Winkeldiefstal per 1.000 inwoners	1,7	aantal per 1.000 inwoners	2017
• Geweldsmisdrijven per 1.000 inwoners	4	aantal per 1.000 inwoners	2017
• Diefstal uit woning per 1.000 inwoners	1,2	aantal per 1.000 inwoners	2017
• Vernieling en beschadiging per 1.000 inwoners	5,9	aantal per 1.000 inwoners	2017

Paragraaf 1 - Lokale heffingen

Naam indicator	Waarde	Eenheid	Periode
• WOZ-waarde woningen	181	dzd euro	2017
• Woonlasten éénpersoonshuishouden	642	euro	2018
• Woonlasten meerpersoonshuishouden	679	euro	2018

Paragraaf 5 - Bedrijfsvoering

Naam indicator	Waarde	Eenheid	Periode
• Formatie	9,33	per 1.000 inwoners	2019
• Bezetting	8,04	per 1.000 inwoners	2019
• Apparaatskosten	786	euro per inwoner	2019
• Externe inhuur	6,0	%	2019
• Overheadkosten	12	%	2019

Bijlage H Meerjarenoverzicht Algemene Uitkering 2018-2021

Onderdeel A - Inkomstenmaatstaven				
Maatstaf	2019	2020	2021	2022
1c Waarde niet-woningen eigenaren	-2.104.644	-2.104.644	-2.104.644	-2.104.644
1f Waarde niet-woningen gebruikers (onder aftrek amendement De Pater)	-1.522.767	-1.522.767	-1.522.767	-1.522.767
1a Waarde woningen eigenaren	-6.222.906	-6.222.906	-6.222.906	-6.222.906
Subtotaal	-9.850.316	-9.850.316	-9.850.316	-9.850.316

Onderdeel B - Uitgavenmaatstaven waarop de uitkeringsfactor van toepassing is				
Maatstaf	2.019	2.020	2.021	2.022
1e OZB waarde niet-woningen	510.668	510.668	510.668	510.668
8a Bijstandsontvangers (vanaf UJR 2016)	5.341.615	5.344.999	5.344.999	5.344.999
3a Eén-ouder-huishoudens	1.836.200	1.846.105	1.855.520	1.855.544
2 Inwoners	14.329.375	14.332.063	14.335.648	14.334.752
4a Inwoners: jongeren < 18 jaar	12.351.205	12.320.978	12.296.128	12.229.991
5 Inwoners: ouderen > 64 jaar	1.935.750	1.934.975	1.937.106	1.936.525
5a Inwoners: ouderen > 74 en < 85 jaar	161.532	161.532	161.593	161.593
7 Lage inkomens	404.196	404.329	404.726	404.726
7c Lage inkomens (drempel) (vanaf UJR 2016, miv septembercirc. 2016)	6.081.573	6.077.458	6.088.729	6.086.046
12 Minderheden	513.102	513.102	513.134	513.134
11a Uitkeringsontvangers (vanaf UJR 2016)	542.503	542.503	542.503	542.503
3b Huishoudens	3.674.119	3.674.119	3.674.119	3.674.119
3c Eenpersoonshuishoudens	672.555	671.755	673.890	673.356
8b Loonkostensubsidie	7.764	7.770	7.770	7.770
13 Klantenpotentieel lokaal	4.092.774	4.091.880	4.095.458	4.094.563
14 Klantenpotentieel regionaal	1.805.142	1.805.911	1.808.986	1.808.986
15e Leerlingen VO	1.732.754	1.732.754	1.732.754	1.732.754
15d Leerlingen (V)SO	472.328	472.328	472.328	472.328
38 Bedrijfsvestigingen	772.428	772.428	772.428	772.428
30 Historische woningen in bewoonde kernen	535.875	535.875	535.875	535.875
29 Historische woningen in bewoonde oorden 1930	213.381	213.381	213.381	213.381
27a Oppervlak historische kernen basisbedrag	257.774	257.774	257.774	257.774
28 Historische waterweg	377.815	377.815	377.815	377.815
31a ISV (a) stadsvernieuwing	32.068	32.068	32.068	32.068
31b ISV (b) herstructurering	11.985	11.985	11.985	11.985
36 Meerkernigheid	589.198	589.198	589.198	589.198
37 Meerkernigheid * bodemfactor buitengebied	1.034.701	1.034.786	1.034.786	1.034.786
36a Kernen met 500 of meer adressen	721.025	720.908	721.230	721.153
34 Oeverlengte * bodemfactor gemeente	248.601	248.601	248.601	248.601
35a Oeverlengte * bodemfactor gemeente * dichtheidsfactor	196.936	196.936	196.936	196.936
32b Omgevingsadressendichtheid (vanaf UJR 2016, miv septembercirc. 2016)	2.099.154	2.100.223	2.097.372	2.098.085
23 Oppervlakte bebouwing buitengebied * bodemfactor buitengebied	499.283	499.325	499.325	499.325
22 Oppervlakte bebouwing woonkernen * bodemfactor woonkernen	1.848.910	1.849.060	1.849.060	1.849.060
21 Oppervlakte bebouwing	521.588	521.588	521.588	521.588

23a Oppervlakte bebouwing buitengebied	592.581	592.581	592.581	592.581
22a Oppervlakte bebouwing woonkern	1.312.368	1.312.368	1.312.368	1.312.368
19 Oppervlakte binnenwater	199.971	199.971	199.971	199.971
20 Oppervlakte buitenwater	229.700	229.700	229.700	229.700
16 Oppervlakte land	2.150.391	2.150.391	2.150.391	2.150.391
18 Oppervlakte land * bodemfactor gemeente	1.502.835	1.502.835	1.502.835	1.502.835
24b Woonruimten (vanaf UJR 2016, miv septembercirc. 2016)	2.475.831	2.475.831	2.475.831	2.475.831
25b Woonruimten (vanaf UJR 2016, miv septembercirc. 2016) * bodemfactor woonkernen	2.294.662	2.294.662	2.294.662	2.294.662
39 Vast bedrag	249.398	249.487	249.929	249.929
7g Jeugdigen in gezinnen met armoederisico	416.684	417.034	417.631	415.270
15j Basisonderwijsleerlingen met leerlingengewicht 0,3	-358.148	-359.748	-359.780	-358.358
15k Basisonderwijsleerlingen met leerlingengewicht 1,2	-441.016	-442.399	-441.367	-439.132
7h Gemiddeld gestandaardiseerd inkomen (huishoudens)	-2.563.242	-2.582.989	-2.602.022	-2.602.022
7i Gemiddeld gestandaardiseerd inkomen (huishoudens met kinderen)	-2.520.023	-2.539.508	-2.558.096	-2.558.096
3h Ouders met langdurig psychisch medicijngebruik	1.710.929	1.724.157	1.736.790	1.736.807
3g Eenouderhuishoudens met 2 of meer kinderen	1.064.551	1.072.780	1.080.642	1.080.652
8c Bijstandshuishoudens met minderjarige kinderen	389.394	390.546	396.130	403.046
8d Bijstandsontvangers eenouderhuishoudens	930.815	939.009	959.030	980.382
11b Uitkeringsontvangers minus bijstandsontvangers	3.591.821	3.618.034	3.647.501	3.630.397
11c Wajong	1.201.522	1.198.958	1.206.014	1.204.330
3i Medicijngebruik met drempel	4.374.313	4.378.698	4.449.476	4.445.334
8e Re-integratie klassiek	1.959.884	1.959.870	1.959.858	1.959.858
4b Inwoners < 65 jaar	273.948	275.957	286.277	285.963
5b Inwoners: ouderen 65 t/m 74 jaar	1.936	1.966	2.123	2.109
5c Inwoners: ouderen 85 jaar en ouder	362	370	401	411
3d Eenpersoonshuishoudens 65 t/m 74 jaar	36.927	37.776	39.885	39.616
3e Eenpersoonshuishoudens 75 t/m 84 jaar	126.360	131.965	140.077	150.574
3f Eenpersoonshuishoudens 85 jaar en ouder	117.025	120.645	127.794	131.005
7d Huishoudens met laag inkomen 65 t/m 74 jaar	173.252	176.106	183.692	184.934
7e Huishoudens met laag inkomen 75 t/m 84 jaar	409.674	416.112	434.359	436.850
7f Huishoudens met laag inkomen 85 jaar en ouder	246.682	251.049	261.127	262.865
7j Gemiddeld gestandaardiseerd inkomen (65 t/m 74 jaar)	386.985	389.982	404.754	404.754
7k Gemiddeld gestandaardiseerd inkomen (75 t/m 84 jaar)	915.508	922.576	957.539	957.560
7l Gemiddeld gestandaardiseerd inkomen (85 jaar en ouder)	552.011	556.279	577.354	577.362
3j Bedden	73.057	73.994	76.804	76.804
Subtotaal	90.504.825	90.544.227	90.807.741	90.761.958

Onderdeel C - Uitkeringsfactor (uf)

Jaren	2019	2020	2021	2022
Uitkeringsfactor	1,572	1,592	1,604	1,616
Subtotaal (B x C (=uf))	142.273.585	144.146.409	145.655.617	146.671.324

Onderdeel D - Uitgavenmaatstaven waarop de uitkeringsfactor niet van toepassing is				
Maatstaf	2019	2020	2021	2022
56d Suppletie-uitkering integratie sociaal domein	218.157	0	0	0
56b Cumulatieregeling gemeentefonds (SU)	-41.387	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
61 Suppletieregeling OZB	41.197	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Subtotaal	217.967	0	0	0

Onderdeel E - Integratie- en decentralisatieuitkeringen waarop de uitkeringsfactor niet van toepassing is				
Maatstaf	2019	2020	2021	2022
71 Brede impuls combinatiefuncties/buurtsportcoaches (DU)	340.431	340.431	340.431	340.431
170 Decentralisatie provinciale taken vergunningverlening, toezicht en handhaving (DU)	344.114	344.114	344.114	344.114
103 Gezond in de stad (DU)	161.759	161.759	161.759	n.v.t.
205 Voorschoolse voorziening peuters (DU)	287.687	359.609	431.531	431.531
223 Armoedebestrijding kinderen (DU)	450.368	450.368	450.368	450.368
262 Schulden en armoede (DU)	126.416	126.416	n.v.t.	n.v.t.
Subtotaal	1.710.775	1.782.697	1.728.203	1.566.444

Onderdeel F - 3 D's in het sociaal domein				
Maatstaf	2019	2020	2021	2022
260 Participatie (IU)	13.771.809	13.133.049	12.765.709	12.429.779
261 Voogdij/18+ (IU)	2.705.077	2.843.008	2.843.008	2.843.008
Subtotaal	16.476.886	15.976.057	15.608.717	15.272.787

Onderdeel G - Aanvullingen van de gebruiker				
Aanvullingen v/d gebruiker	2019	2020	2021	2022
Subtotaal	0	0	0	0

Totaal	150.828.897	152.054.847	153.142.221	153.660.239
---------------	--------------------	--------------------	--------------------	--------------------

Functie 921	134.352.011	136.078.790	137.533.504	138.387.452
Functie 923	16.476.886	15.976.057	15.608.717	15.272.787